



TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
2024 - 2028

TEKSTİL-DERİ-HAZIR GIYIM

ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

ANKARA 2023



**T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEĞI VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI**

**ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
(2024-2028)**

TEKSTİL-DERİ-HAZIR GİYİM

ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

ANKARA 2023

ISBN 978-625-8356-19-9

Bu yayının tüm hakları Strateji ve Bütçe Başkanlığına aittir.
Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLO LİSTESİ	iii
KISALTMALAR	iv
KATILIMCI LİSTESİ	v
YÖNETİCİ ÖZETİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	4
2.1. Dünyada (Benzer Ülkeler ve Uluslararası Kuruluşlarda) Genel Durum	4
2.1.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri	6
2.1.2. Uluslararası Standartlar	8
2.1.2.1. Zorunlu Eko-Tasarım Kuralları.....	8
2.1.2.2. Tekstil Etiketleme	9
2.1.3. Başarılı Ülke Uygulamaları	9
2.1.4. Uluslararası Yükümlülükler	11
2.1.4.1. Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Doğan Yükümlülükler	11
2.1.4.2. Yeni Döngüsel Eylem Planı Kapsamında Doğan Yükümlülükler.....	12
2.1.5. Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil için AB Stratejisi	13
2.1.5.1. Tekstil Atıklarının Toplanması-Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu.....	14
2.1.5.2. Tekstil Sektöründe Geri Dönüşüm Stratejisi Belirlenmesi	17
2.1.5.3. Dijital Ürün Pasaportu	18
2.1.5.4. Mikro-Plastik Salınımının Engellenmesi-Liften-Life Geri Dönüşüm	19
2.1.5.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü	19
2.1.5.6. Pan-Avrupa Akdeniz Tercihli Menş Kurallarına Dair Yükümlülükler.....	20
2.2. Türkiye’de Genel Durum	21
2.2.1. Kapsam ve Mevzuat	21
2.2.2. Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar.....	22
2.2.3. Ulusal Politikalar	23
2.2.4. On Birinci Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi.....	24
2.2.5. Hedeflere Ulaşılmasının Önündeki Başlıca Sorunlar	25
2.2.5.1. Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar	25
2.2.5.2. Kurumsal Yapılanmadan Kaynaklanan Sorunlar.....	26
2.2.5.3. İnsan Kaynaklarının Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar.....	26
2.2.5.4. Altyapı Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	27

2.2.6. Uluslararası Mukayeseli Olarak Türkiye İçin Temel Göstergeler ve Konum	27
2.2.6.1. Üretim	32
2.2.6.2. Kapasite Kullanım Oranı	33
2.2.6.3. İstihdam.....	34
2.2.6.4. İhracat ve İthalat	35
2.3. İlişkili Temel Alanlardaki Gelişmelerin Rapor Konusu Alana Yansıması	37
2.4. Türkiye'deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları.....	38
3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ.....	39
3.1. Uzun Vadeli Hedefler	40
3.2. On İkinci Kalkınma Planı (2028 Yılı) Hedefleri	42
3.3. Hedeflere Dönük Temel Amaç ve Politikalar.....	43
3.4. Temel Amaç ve Politikalara Dönük Uygulama Stratejileri ve Tedbirler	47
3.4.1. Mevzuat Alanında Yapılması Gereken Düzenlemeler	47
3.4.1.1. Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Yapılması Gereken Düzenlemeler	47
3.4.1.2. Teknik Mevzuat	50
3.4.1.3. Mali Mevzuat	51
3.4.1.4. Uluslararası Anlaşmalar.....	52
3.4.1.5. Devlet Destekleri	53
3.4.1.6. Denetim.....	56
3.4.2. Kurumsal Yapıyı İyileştirmeye Yönelik Düzenlemeler.....	58
3.4.3. İnsan Kaynakları Alanında Yapılması Gerekenler	58
3.4.4. Altyapıyı İyileştirmeye Yönelik Yapılması Gerekenler	60
3.4.5. Hammadde Güvenliği	61
3.4.6. Finansman	64
3.5. Plan Amaç, Hedef ve Politikaların Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile İlişkisi	65
3.6. Plan Hedeflerini Gerçekleştirmek İçin Yapılması Önerilen Araştırmalar	65
3.6.1. Dijital Dönüşüm Uyum Stratejisi.....	65
3.6.2. Yeni İş Modellerini Destekleyecek Merkeziyetsiz Yapılanmalar	66
3.6.3. Verimlilik Artırıcı Endüstri Yapılanmaları.....	67
3.6.4. Alternatif Hammadde Araştırmaları	68
3.6.5. Karbon Elyaf Araştırmaları.....	68
4. SONUÇ ve GENEL DEĞERLENDİRME	70
KAYNAKLAR.....	75

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : 2021 Yılında Tekstil ve Hazır Giyim İhracat Toplamı 10 Milyar Dolar'dan Fazla Olan Ülkelerin Göstergeleri	29
Tablo 2: Dünya Tekstil Sektörü İhracat ve İthalat Sıralaması (2021).....	30
Tablo 4: Üretim Endeksi	32
Tablo 5: Kapasite Kullanım Oranları	33
Tablo 6: İstihdam Endeksi.....	34
Tablo 7: İstihdam Yapısı (Aralık 2022)	35
Tablo 8: 2017-2022 İhracat Rakamları (Milyar Dolar).....	36
Tablo 9: 2017-2022 İthalat Rakamları (Milyar Dolar).....	36
Tablo 10: 2017-2022 İhracatın İthalata Oranı (%).....	37

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
AYM	Avrupa Yeşil Mutabakatı
DİR	Dâhilde İşleme Rejimi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DÜP	Dijital Ürün Pasaportu
GÜS/EPR	Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu
IFC	International Finance Corporation (Uluslararası Finans Kurumu)
Komisyon	AB Komisyonu
Konvansiyon	Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menş Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyonu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LEED	Leadership in Energy and Enviromental Design (Enerji ve Çevre Tasarımında Liderlik)
PAAMK	Pan-Avrupa Akdeniz Tercihli Menş Kümülasyonu
PaCT	Partnership for Cleaner Textile (Daha Temiz Tekstil Ortaklığı)
Pandemi	COVID 19 salgını
PCDS	Ürün Döngüselligi Veri Sayfası
Plan	On İkinci Kalkınma Planı
PRO	Üretici Sorumluluğu Organizasyonu
Rapor	Tekstil-Deri-Hazır Giyim Sektörleri Çalışma Grubu Raporu
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UNEP	United Nations Enviromental Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
USGBC	U.S. Green Building Council (Birleşik Devletler Yeşil Binalar Konseyi)

KATILIMCI LİSTESİ

BAŞKAN

Zeki KIVANÇ

Adana Sanayi Odası

RAPORTÖR

Bekir ASLANER

Çukurova Teknoloji Geliştirme Bölgesi

KOORDİNATÖRLER

Uğur GELİR

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Sinem KÜÇÜK

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

ÜYELER

Adil Sani KONUKOĞLU

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Ahmet Bora Orman KOCAMAN

Adana Sanayi Odası

Ahmet Hayri DİLER

İstanbul Halı İhracatçılar Birliği (İHİB)

Ahmet ŞİŞMAN

İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçılar Birliği (İTHİB)

Ali Sami AYDIN

İstanbul Tekstil ve Hammaddeleri İhracatçılar Birliği (İTHİB)

Prof. Dr. Ayşe BEDELOĞLU

Bursa Teknik Üniversitesi

Ayşe Sema YİĞİT

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Cemal AYDIN

Saraciye Sanayicileri Derneği

Çağatay ÇALIŞKAN

Ticaret Bakanlığı

Ekin Deniz GÖÇÜK

Ticaret Bakanlığı

Elif Berrak TAŞYÜREK

Ticaret Bakanlığı

Eray SANVER

Suni Sentetik İplik Üreticileri Birliği

Ersin KAŞKA

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Gökçe ÇAKAR

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Gülizar YAVAŞ	Ticaret Bakanlığı
Gülsüm CEBECİ	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
Güray KILINÇ	Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası
Hakkı Ünal EVCİM	Ulusal Pamuk Konseyi
Hamdi SARAÇKARDEŞLER	Saraciye Sanayicileri Derneği
Prof. Dr. Hasan ÖZGÜNAY	Ege Üniversitesi
Hayri ETCİ	Tekstil Makina ve Aksesuar Sanayicileri Derneği (TEMSAD)
Hulusi AKKOÇ	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
İbrahim GEYİKOĞLU	İstanbul Halı İhracatçıları Birliği
İlknur GEÇER	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
İrfan ÖZHAMARATLI	İstanbul Sanayi Odası
Jak ESKİNAZİ	Ege İhracatçı Birlikleri
Jale TUNÇEL	İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB)
Muhittin SAVRANOĞLU	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
Mustafa KÜÇÜK	LC Waikiki Mağazacılık Hizmetleri Ticaret A.Ş.
Naciye KURTOĞLU ÇEVİK	Ticaret Bakanlığı
Nevzat SEYOK	Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası
Nilgün ÖZDEMİR	Ekoteks
Onur GÖRGÜN	Türkiye Deri Sanayicileri Derneği
Ömer BULUT	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Özlem GÜLAY	İklim Değişikliği Başkanlığı
Özlem TAYTAŞ ÖZTÜRK	Ticaret Bakanlığı
Sanem DİKMEN	Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği

Sultan TEPE

Şeref FAYAT

Tuba KOBAS HUCAJ

Prof. Dr. Yıldray TURHAN

Ziynet Berna ORHAN

İstanbul Sanayi Odası

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)

Pamukkale Üniversitesi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Sektörlerimizin gelecek on yıl içerisinde nasıl şekilleneceğini belirleyecek olan temel değişkenler; sürdürülebilirlik, dijital dönüşüm ve kurumsal sosyal sorumluluk alanındaki gelişmeler olacaktır.

Sürdürülebilirlik; tedarik, üretim, tasarım, ticaret, tüketim ve geri kazanım olmak üzere sektörlerimizin değer ve tedarik zincirlerinin her aşamasında radikal değişimler gerektirmektedir. Değer zincirine yeni faaliyetler eklenmekte, bu faaliyetleri sağlayan yeni aktörler tedarik zincirlerine yeni aktörler olarak katılmaktadır. Dijital dönüşüm işletme içi ve işletmeler arası bilgi akışına getirdiği yenilikler sayesinde verimliliği artırırken eskisinden çok daha farklı yeni iş modellerinin doğmasına yol açmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk küresel bir norm haline gelmekte ve uluslararası ticaretin en önemli parametrelerinden birisi olmaktadır. Diğer yandan bu değişim dinamikleri sağladıkları refah ve gezegenimizin geleceğine yönelik olumlu dönüşümlerin yanında yeşil aklama gibi asimetrik rekabet şartlarını da beraberinde getirmektedir.

Bu radikal değişimlerin, yeni fırsatların ve tehditlerin ortak özelliği çok hızlı gelişmelerdir. Bu kadar radikal ve hızla değişen bir ortamda bu dinamiklere uyum sağlayamayanların oyun dışında kalacakları açıktır. Çalışma grubumuz geleceğe ilişkin tespit ve önerilerini oluştururken bu gerçekleri göz önüne almıştır. Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) ve buna bağlı tüm düzenlemeler sektörlerimizin geleceğini şekillendirecek uluslararası bir yükümlülük olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda döngüsel eylem planı, sürdürülebilir ve döngüsel tekstil için Avrupa Birliği (AB) stratejisi, tekstil atıklarının toplanması, genişletilmiş üretici sorumlulukları, geri dönüşüm stratejileri, dijital ürün pasaportu, mikro plastik salınımı özen yükümlülüğü gibi parametrelere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. AB tarafından bu konularda yapılan yasal düzenlemelere ilişkin ayrıntılar ele alınarak önümüzdeki dönemde yapılmasının faydalı olacağı düşünülen politika ve düzenlemelere ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Tekstil-Deri-Hazır Giyim Çalışma Grubu Raporu (Rapor) kapsamında bugünün cari problemlerine de çözüm arayışları açısından yer verilmiştir. Doğal ve sentetik elyaf açısından hammadde güvenliğinin sağlanması için sentetik elyaf hammaddelerine yatırım yapılması, alternatif doğal elyaf üretiminin teşvik edilmesi konuları tartışılmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmasına, sanayi bölgelerinin alanlarının genişletilmesine ilişkin

sorunlara yer verilmiştir. İş gücü faktörünün ülke genelindeki dağılımından faydalanmak, bölgesel politikalar yürütebilmek için demiryolu ağırlıklı lojistik çözümlerin önemine işaret edilmiştir. Mesleki eğitimden kaynaklanan sorunlar kısmında ise yetişmiş ara personel açığı ve üniversite mezunlarının endüstriyle daha erken tanıştırılması için alınması uygun olacak tedbirlere değinilmiştir.

Mevcut uluslararası konjonktür içerisinde asimetrik rekabet şartlarından korunabilmesi, serbest ticaret anlaşmalarından beklenen faydaların sağlanabilmesi için sektörlerimizin hassas kabul edilmesi gerekliliğine işaret edilmiş; Pan-Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kümülyasyon (PAAMK) Sistemi ve buna ilişkin ülkemizin hassas pozisyonuna dikkat çekilmiştir.

Teknik tekstillere ilişkin standartların önemi, yeni nesil dev devlet desteklerinin anahtar performans kriterlerine göre yapılmasına ilişkin öneriler yatırım teşvik mevzuatının siyasi sınırlar yerine iktisadi ve coğrafi bazında belirlenecek ayrımlara uygulanması gerekliliğine işaret edilmiştir. Mevcut düzenlemeler ve yeni değişim dinamikleri kapsamında getirilecek düzenlemelerin yeterli ve etkin denetim olmadığına faydadan çok zarar vereceğine dikkat çekilmiştir. Raporun son bölümünde değişen değer ve tedarik zincirlerinin ülkemiz çıkarları açısından sağlıklı bir şekilde organize edilebilmesi, yeni aktörlerin, yeni iş modellerinin ortaya çıkabilmesi için araştırma yapılması gereken konulara yer verilmiştir.

10 yıllık vadede bir ufuk arayışı niteliğinde olan bu Çalışma Grubu Raporunda sektörlerimizin 10 yıllık hedeflerine de yer verilmiş olup dünya ticaretinden Türkiye'nin aldığı payın en az %10'a çıkarılması öngörülmüştür. Bunun başarılabilmesi için sektörlerimiz genelinde kamuda, sivil toplum örgütlerinde ve özel sektörde sektör dinamiklerine ilişkin farkındalığın yükseldiği tespiti yapılmıştır. Konulan hedefe ulaşılabilmesi için bu farkındalıklarının sektörel politikalara dönüştürülebilmesi ve elbette her şeyin üzerinde inşa edildiği makroekonomik istikrar ortamının sağlanması gerektiği açıktır.

1. GİRİŞ

2024-2028 dönemine yönelik On İkinci Kalkınma Planı (Plan) hazırlık çalışmaları kapsamında hazırlanan Rapor sektörlerimize ilişkin orta vadeli bir ufuk arayışıdır. İktisadi düzenin hızla değiştiği günümüzde “planlama” anlayışı ve yöntemleri de değişmektedir. Analitik çözümlmeye verilen ağırlık yerini bütüncül ufuk arayışlarına bırakmıştır. Bu Rapor üretici, düzenleyici, destekleyici ve kullanıcı olarak sektörel dinamikleri yaşamakta olan içgörülere haiz aktörlerin kişisel öngörülerini sentezleyerek bütüncül bir ufuk öngörüsü elde etmeyi amaçlamaktadır.

Geleceğin ufkuna bakıldığında iktisadi düzeni şekillendiren üç dinamik görülür. İlki bugünün hâkim iş modelleridir. Bunlar mevcut değer ve tedarik zincirlerinin devamını sağlamaya yönelik dinamiklerdir. Mevcut düzeni değiştirmeye yönelik olanlar ise ikinci dinamik türüdür. Üçüncü ve son dinamik ufukta görülecek hâkim düzenin hangi dinamiğe göre şekilleneceğini belirleyen devirici yeniliklerdir. Bu yenilikler kimi zaman yeni düzeni arzulayan aktörlere hizmet ederken, kimi zaman da mevcut düzenin devamlılığına hizmet ederler. Bu genel çerçeve içerisinde Çalışma Grubunun ufuk arayışı sektörlerimizde ilk iki dinamiği oluşturan aktörlerin tercih ve davranışları ile devirici yeniliklerin doğuracağı sonuçları öngörmeye çalışarak yapılmıştır.

Küresel arenada gelecek Plan döneminde sektörlerimizi etkileyecek temel unsurlara yukarıdaki açıklamalar ışığında yaklaşırsa, mevcut iş modelleri, tedarik ve değer zincirlerinin bugünden ne kadar farklı şekilleneceği veya ne kadar aynı kalacağı sorusunun cevabını verebilmek için göz önünde tutulması gereken devirici yenilikler Çalışma Grubunda tartışılmıştır.

İlk sırada iklim değişikliği gelmektedir. Seller, kuraklıklar ve bunların neden olacağı hammadde tedarik dalgalanmaları beklenmektedir. Artık küresel bir tehdit olarak yaygın kabul gören iklim değişikliğinin önlenmesi için karbon salınımının azaltılmasına yönelik önlemler başta Birleşmiş Milletler platformu olmak üzere tüm ticaret blokları ve büyük tüketim pazarlarına giriş için yükümlülükler getirecektir. Bu açıdan ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanacak olan karbon vergisi gibi uygulamaların etkileri Plan dönemi süresince belirleyici yeni dinamiklerden birisi olacaktır.

İlkim değişikliği, sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk gibi yükselen yeni eğilimlerin beraberinde yeşil aklama olarak adlandırılan uygulamanın özde değil sözde

uyumluluklara yol açması giderek rekabeti daha çok bozan bir unsur haline gelmiştir. Türkiye'nin rakiplerinden pozitif olarak ayrışabileceği birçok alanda ülke, bölge ve marka bazında yapılan yeşil aklama planlı ve sistematik bir mücadele konusu olarak ele alınmalıdır.

Küresel enerji piyasalarında siyasal nedenlerle gerçekleşen yüksek dalgalanmalar, konteyner ve çip krizleri gibi sorunların gelecek Plan döneminde devam etmesi olasıdır. Bu açıdan hammadde tedariki ve kaynaklarına ulaşım konularında ortaya çıkacak krizlere karşı dayanıklılık sağlayacak önlemler tartışılmıştır.

Sektörlerimizin önümüzdeki plan döneminde karşılaşması muhtemel bir diğer darboğaz lojistik sektöründen kaynaklanmaktadır. Olası bir siyasal veya küresel iktisadi dalgalanma nedeniyle oluşabilecek özellikle konteyner taşımacılığını aksatacak şartlar gerçekleştiğinde, tampon görevi yapabilecek, kısa vadede aksiyon alabilecek ulusal bir aktörün oluşturulması değerlendirilmiştir.

Sektörlerimizin tüm sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkilenesinde olduğu gibi, geniş bir üretim yelpazesi, insan emeği, hammadde ve süreç çeşitliliğine sahip olmaları nedeniyle ortaya çıkan ana teknolojik yeniliklerin hemen hepsi ile ilişkilenebilirler. Bu yenilikler arasında fabrika-içi ve işletmeler-arası veri değişimini kapsayan dijital dönüşümün yeni bir sanayi devrimi olarak değerlendirilmesi gereklidir. Özellikle değer zincirinde ortaya çıkacak olan yeni aktörlerin tespit edilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu yeni aktörler tedarik zinciri içerisinde mevcut yapılanmalar içerisinde mi yoksa bağımsız aktörler olarak mı oluşmalıdır sorularına cevap aranmıştır.

Bu soruların cevapları devlet desteklerinin şekillenmesinde de önemlidir. Büyük işletmeler kendi içlerindeki tasarım merkezlerinde dijital modelhaneler oluştururken, KOBİ'lere hizmet verebilecek bağımsız dijital modelhanelerin ortaya çıkması tedarik ve değer zincirleri açısından yeni iş modellerinin oluşmasına neden olabilecektir. Benzer şekilde modelhaneler ile kesimhaneler arasındaki veri değişiminin dijitalleşmesi, değer zincirinde hazır giyim işletmeleri ile tekstil işletmeleri arasında bağımsız kesimhane aktörlerinin sayısının artmasına, hazır giyim atölyelerinin organize sanayi bölgelerinden çıkıp köy kavşaklarına kaydırılabilmesine imkân tanıyabilecektir.

Önceki plan dönemlerinde olduğu gibi gelecek dönemde de mesleki yetkinliğe sahip ara eleman ihtiyacının yüksek olması beklenmektedir. Mevcut üretim teknolojilerine dayalı tesislerde gözlenen bu insan kaynağı sıkıntısı yeni teknolojileri kullanma konusunda da

sektörlerimiz işletmelerini sıkıntıya sokacak niteliktedir. Özellikle 3 boyutlu tasarım programlarının üretim süreçleriyle bütünleşmesi ve tasarımdan imalata geçişi sağlayan ara yüz programlarının gelişmesiyle, geleneksel süreçte önemli yer tutan kalıpcı, model makineci ve stilistlerin işlerini bir arada yapabilen programların kullanılmaya başlamasıyla süreçler büyük ölçüde otomatikleşmekte dolayısıyla verim artmaktadır.

Önceki plan dönemlerinde yaşanan konjonktür değişimleri sektörlerimizde gerek iç piyasa da gerekse ihraç pazarlarında uzak doğu ülkeleriyle asimetrik rekabet ortamının doğmasına neden olmuştur. Başta Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), AB ve Serbest Ticaret Anlaşmalarından kaynaklanan yükümlülüklerimiz ve haklarımız çerçevesinde ticaret politikası araçlarına başvurulmuş ve önlemler alınmıştır. Asimetrik rekabetin zararlı etkileri azaltılırken, ticaretin akışına, hammadde mamul dengesine, iç rekabetin sakatlanmasına neden olmayacak koruma araçlarının seçilmesi, şekillendirilmesi ve uygulamasında nesnel gerçeklerin ilgili tüm tarafların katılımının sağlandığı mekanizmalar çerçevesinde tasarlanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Rapor tekstil, deri ve hazır giyim sektörlerini kapsamaktadır. Raporla ayrıca belirtilmediği sürece ev tekstili, el ve makine halıları “tekstil sektörü”, deri konfeksiyon “hazır giyim sektörü” altında yer almaktadır.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Dünyada (Benzer Ülkeler ve Uluslararası Kuruluşlarda) Genel Durum

2010'dan 2019'a kadar geçen 10 yılda olduğu gibi önceki plan döneminde de Çin, AB ve Hindistan dünyanın en büyük üç tekstil ihracatçısı olmaya devam etmiştir. Bu ilk üç ihracatçı salgından önce olduğu şekilde dünya tekstil ihracatının yaklaşık %70'ini oluşturmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin dünya tekstil ihracatından aldıkları payı artırma eğilimleri güçlenmiş, gelişmiş ülkelerin pazar payları azalmaya devam etmiştir. 2000'li yılların başlarında dünya tekstil ihracatının %20'sini oluşturan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya ve İtalya'nın payları 2019'da %13'e, 2021'de %11'e inmiştir. Buna karşılık Çin, Vietnam, Türkiye ve Hindistan gibi orta gelirli gelişmekte olan ülkeler tekstil üretimini genişletmeye ve geliştirmeye devam etmiştir. Geleneksel olarak hazır giyim ihracatçısı olan bu grup ülkelerin tekstil/hazır giyim ihracat oranı salgın sonrası dönemde yükselmeye devam etmiştir.

2021 yılında kişisel koruyucu donanımlarda kullanılan kumaş ve iplik tekstil ihracatının büyük ölçüde azalmasıyla Çin'in tekstil ihracatı %5,5 küçülmüştür. Buna karşın 2020'de azalan örme mensucat talebinin geri gelmesiyle Hindistan'ın tekstil ihracatı %48 büyümüştür.

2021'de dünya hazır giyim ihracatında büyük ölçekli üretim kapasitesine sahip ülkeler öne çıkmıştır. Çin hâkim pozisyonunu devam ettirmiştir. Tüketicilerin artan talebi ve pandemi ile ilgili tedarik zinciri kesintileri, 2021'de dünyanın giyim ihracat modellerini önemli ölçüde etkilemiştir. Moda markaları ve perakendecilerin talebi büyük ölçekli üretim kapasitesine ve nispeten istikrarlı arza sahip ülkelere yönelmiştir. Örneğin, birkaç ay boyunca pandemi kısıtlamalarından etkilenen Vietnam dışında, Türkiye, Çin, Bangladeş ve Hindistan bu yönelimden büyük ölçüde faydalanmıştır.

Yeni Plan dönemine başlarken göze çarpan bir diğer eğilim, uluslararası moda markası ve perakendecilerinin maliyet kaygıları, ticari gerilimler ve siyasi faktörlerin etkisiyle Çin'den hazır giyim tedarikini azaltmaya çalışmalarıdır. Çin'in 2021'deki güçlü ihracat performansına rağmen 2022 yılında Çin malları ABD hazır giyim ithalatının yalnızca %23'ünü oluşturabilmiştir. Bu oranın 2015 yılında %36 olduğu göz önüne alındığında azalış eğilimi açıkça görülmektedir. Aynı şekilde, Çin'in AB, Japonya ve Kanada giyim ithalatındaki pazar payları da aynı dönemde düşmüştür.

Büyük oyuncuların Çin'e alternatif kaynak bulma yolundaki eğilimlerinin kime yaradığı ise çok belirgin değildir. Alternatif olmaya aday Vietnam ve Bangladeş'in, 2021'de dünya giyim ihracatından aldıkları paylar Çin ile karşılaştırıldığında 5 kat düşüktür. Diğer yandan Çin'in ardından dünyanın en büyük dört giyim ihracatçıları olan Bangladeş, Vietnam, Türkiye ve Hindistan da Çin'den boşalan alana karşılık gelecek ölçüde yeni pazar payları elde etmiş değillerdir. Buna göre Çin'in kaybettiği pazarlar, küresel bazda tüm tedarikçiler tarafından paylaşılmaktadır.

Benzer etkiyi yapan bir başka dinamik, markaların ve büyük perakendecilerin tedarik zinciri güvenliği için esneklik ve dayanıklılık sağlamak amacıyla kaynak çeşitliliğiyle yeniden ve daha fazla önem vermeye başlamaları olmuştur. Bu eğilimlerin, dünya hazır giyim ticaretini gelecek Plan döneminde daha rekabetçi ve yeni aktörlerin güçlendiği bir yapıya dönüştürmesi beklenmektedir.

Hazır giyim tedarik kaynaklarında gözlenen bu çeşitlenme eğilimine rağmen bölgesel tedarik öbekleri de bütünlüklerini korumaktadır. Hazır giyim üreticisi olan gelişme yolundaki ülkeler tekstil hammadde ve malzeme tedarikinde yakın coğrafyadaki gelişmiş tekstil üreticilerinden yaptıkları ithalata güvenmeye devam etmektedir. Bu yöndeki bağımlılıklar bölgesel serbest ticaret anlaşmalarının derinleştirilmesiyle artmaktadır. Bu anlaşmalar özellikle Asya, AB ve Batı yarımküredeki hazır giyim üreticilerini yerel veya bölgesel olarak üretilen tekstil girdilerini kullanmaya teşvik etmektedir.

Bölgesel tedarik zincirlerinin bütünlüklerini korumaya devam ettiklerine ilişkin son emareler pandemi sırasında gözlenmiştir. Pandemi sırasındaki tedarik zinciri kaosu rağmen Asya'nın bölgesel tekstil ve hazır giyim ticaret ağları daha da güçlenmiştir. 2015'te Asya ülkelerinin birbirleriyle yaptıkları tekstil ticaretinin toplam ithalatlarına oranı %80 iken 2021 yılında bu oran %82 olmuştur. Ocak 2022'de, Asya'daki tüm büyük ekonomileri kapsayan mega bir serbest ticaret anlaşması olan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık yürürlüğe girmiştir. Tarife indirimleri ve liberal menş kuralları ile güçlenen tercihli ticaret ortamının Asya'nın bölgesel tekstil ve hazır giyim ticaret ağlarını derinleştirilmesi beklenmelidir. Asya'nın yanı sıra, AB'deki bölgesel ticaret ağları da benzer bir eğilim göstermektedir. 2021 yılında AB ülkelerinin tekstil ithalatının yaklaşık yarısı, hazır giyim ithalatının %37'si AB içinden karşılanmıştır.

Amerika kıtasındaki bölgesel bloklaşma Asya ve Avrupa'ya göre daha zayıf kalmakla beraber mevcudiyetini devam ettirmiştir. Örneğin Meksika veya diğer Orta Amerika ülkelerinde üretilen hazır giyim ürünlerinde kullanılan tekstilin %20'si ABD kaynaklıdır. Bununla beraber ABD ve Kanada'nın hazır giyim ithalatlarının bölgesel tedarik zincirlerine olan yönelimi diğer kıtalara göre daha zayıf kalmıştır.

Bölgesel tekstil ve hazır giyim tedarik blokları arasında en zayıf kalan kıta Sahra Altı Afrika olmuştur. Sahra altında üretilen hazır giyim ürünlerinin sadece %10'luk kısmı yine sahra altında üretilen tekstil ve hammaddelerinden sağlanmaktadır. Bölgedeki tedarik ağlarının zayıf kalmasının nedenlerinden birisi bu bölgeden yapılan hazır giyim ithalatlarına ABD ve AB tarafından uygulanan liberal ticaret politikaları kapsamında (örneğin silahlar hariç her şey) çok esnek menşe kurallarının geçerli olması gösterilebilir. Söz konusu esnek menşe kurallarının sahra altı bölgede tekstil üretiminin gelişmesi için tercihli ortamı ortadan kaldırdığı söylenebilir.

2.1.1. Dünyadaki Gelişme Eğilimleri

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) döneminde ekonomik ve sosyal düzeni temelinden etkileyen beklenmedik gelişmeler yaşanmıştır. Bunların ilki ve küresel ölçekte en güçlüsü 2019 yılında Çin'de başlayarak 2020 yılı boyunca tüm dünyada etkili olan pandemidir. Salgının sona ermesiyle 2021 yılı önceki plan döneminin en istikrarlı yılı olmuştur. 2022 yılı Şubat ayında patlak veren Rusya-Ukrayna savaşıyla bölgesel ve küresel ekonomi yeniden istikrarsızlaşmıştır. Son olarak 2023 yılının Şubat ayında meydana gelen ve son yüzyılın en büyük felaketlerinden olan Kahramanmaraş ve Hatay merkezli büyük depremler çok sayıda can kaybına yol açmanın yanı sıra plan döneminin son yılından başlamak üzere On İkinci Kalkınma Plan dönemini dahi etkileyebilecek ölçüde olumsuz bir gelişme olarak gerçekleşmiştir.

2009 ila 2019 yılları arasında geçen 10 yıl küresel finans krizinin ardından yavaş ancak görece daha sağlıklı bir iktisadi büyüme dönemi olmuştur. Bu dönemde küresel ekonominin büyüme hızı ortalama %3, mal ticareti büyüme hızı ise %2,7 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılının üçüncü çeyreğinde dünya mal ticareti tarihi zirvesine ulaşmıştır. 2019 dördüncü çeyreğinde Çin'de baş gösteren pandeminin küresel bir salgına dönüşmesiyle 2020 yılında dünya gayrisafi hasılası %3,4, mal ticaret hacmi %5,2 küçülmüştür.

2021 yılında salgının etkisini kaybetmesiyle dünya ekonomisi ve mal ticareti 2020 yılındaki küçülmesini telafi ederek salgın öncesi performansını yakalamıştır. Salgın ortamında

bastırılmış olan tüketici talebi ve ithalat hızlı bir şekilde ve fazlasıyla geri gelmiştir. Salgın nedeniyle dağıtım kanalları ve tedarik zincirinde ortaya çıkmış olan bozulmaların olumsuz etkileri kısmen gözlenmeye devam etmiş olsa da küresel ekonomik büyüme %5,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Dünya mal ticaret hacmi %9,7 büyümüştür. Sektörlerimizin de içinde bulunduğu imalat sanayi ürünlerinde büyüme %13,6 olmuştur¹.

2022 yılı Rusya-Ukrayna savaşının çıkmasıyla küresel istikrarsızlığın yeniden yükseldiği bir yıl olarak yerini almıştır. Salgın sonrası fiyatlarda görülen artış, özellikle Avrupa'da doğal gaz fiyatlarının yükselmesiyle yüksek enflasyona neden olmuştur. 2022 Eylül ayı ile 2021 Ocak ayı fiyat endeksleri karşılaştırıldığında enerji fiyatları %125, gıda fiyatları %19 artış göstermiştir. ABD dolarının nominal değerine göre yapılan karşılaştırmalarda küresel ekonomi ve ticaret hacmi yüksek oranda büyüyor gözükmüş olsa da reel büyüme 2021 yılındaki hızını kaybederek yavaşlamıştır. Küresel ticaret hacminde büyüme oranı 2022'nin ilk yarısında 2021'in aynı dönemine göre %4,4 olarak gerçekleşmiştir. 2022'nin ikinci yarısında ve 2023 ilk çeyreğinde yavaşlama devam etmektedir. Artan enflasyon, yüksek enerji maliyetleri ve küresel tedarik zincirlerinin daralması nedeniyle, Dünya Bankasından Uluslararası Para Fonuna kadar önde gelen pek çok uluslararası kuruluş On Birinci Kalkınma Planı döneminin son yılı olan 2023 yılında küresel ekonominin yavaşlayacağını öngörmektedir. DTÖ'ye göre dünya mal ticareti büyümesi 2022 yılında %3,5 olarak gerçekleşmiş olup 2023 yılında %1 seviyesine inmesi beklenmektedir.

2019 yılından itibaren küresel ekonomiyi etkileyen beklenmedik gelişmeler tüm sektörleri kaçınılmaz olarak etkilemekle beraber, küresel salgının tekstil ve hazır giyim sektörlerine etkileri farklılaşmıştır. Hazır giyim sektörü 2020 yılında kapanan mağazalar, sokağa çıkma yasakları, uzaktan çalışma gibi tüketici talebi üzerinde etkin olan gelişmeler nedeniyle hızlı ve keskin bir daralma yaşamıştır. Tekstil sektörü ise üretim tesislerinde kapanmalar, çalışanların işe getirilememesi gibi nedenlerle daha çok üretim kaynaklı ancak görece daha hızlı toparlanan bir daralmaya maruz kalmıştır. Tekstil sektörünün toplam rakamları kişisel koruyucu ürünlere gelen hızlı ve yoğun talep nedeniyle hazır giyim sektörüne oranla daha az dalgalanmış ancak sektör içerisine kaymalar yaşanmıştır.

¹ Dünya mal ticaretinde görülen bu artış, ABD dolarının nominal değeri üzerinden ifade edildiğinde emtia fiyatlarında 2021 yılında görülen %15,4 artış nedeniyle çok daha yüksek (%26) olmuştur.

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinin salgından farklılaşarak etkilenmesi 2021 yılında yaşanan iyileşme sürecine de yansımıştır. Dünya hazır giyim ihracatı 2021 yılında %20 oranında çift haneli büyüme göstererek 550 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Tekstil sektörü ihracatı ise 2020 yılında daha sınırlı daraldığı için 2021 yılında büyümesi de hazır giyime oranla daha düşük (%7,3) olmuştur.

On İkinci Kalkınma Planı döneminin başı itibarıyla dünya tekstil, deri ve hazır giyim ticareti, yavaşlayan dünya ekonomisi ve tüketicilerin zayıflayan talebi nedeniyle güçlü ters rüzgârlarla karşı karşıyadır. 2023 ve 2024 itibarıyla sektörlerimizin küresel ticareti muhtemelen durgun bir büyüme veya ılımlı bir düşüşle gerçekleşecektir.

2.1.2. Uluslararası Standartlar

Uluslararası standartlar açısından sektörlerimizin orta vadedeki gelişimini etkileyecek önemli başlıklar aşağıda özetlenmektedir. AB'deki ve dünyadaki genel eğilime paralel olarak uluslararası standartlar da iklim değişikliğiyle mücadele ve döngüsel ekonomi ve dijitalleşme gelişimini ivmelenmeye yönelik olarak tasarlanmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) 2023 yılı içerisinde tekstil değer zincirinde sürdürülebilirlik ve döngüsellik için küresel bir yol haritası yayımlamıştır. Rapor, tekstil sektörünün sera gazı emisyonunun %2-8'inden, okyanusların mikro-plastik kirliliğinin %9'undan sorumlu olduğuna işaret ederek tüketim alışkanlıklarının değişimi ve altyapı yatırımlarına yönelik tedbirler önermektedir².

2.1.2.1. Zorunlu Eko-Tasarım Kuralları

AB tarafından 30 Mart 2022 tarihinde Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Stratejisi ile eşzamanlı olarak Sürdürülebilir Ürün İnisiyatifi açıklanmış olup İnisiyatif kapsamında, gıda, medikal ve yem hariç tüm ürün gruplarında sürdürülebilirliğin norm haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, ürünlerin daha dayanıklı, tamir edilebilir, karbon emisyonu düşük, zararlı kimyasallardan arı, geri dönüştürülebilir olmasına yönelik tasarım kurallarını belirleyen Eko-Tasarım Tüzük Taslağı yayımlanmıştır. Bu kapsamda:

- Ürünlerin dayanıklılığı, yeniden kullanılması ve tamir edilebilirliğinin artırılması ile tekstil sektöründe tüketimin kontrol altına alınarak atığın azaltılması,
- Ürünlerin geri dönüştürülebilir olacak şekilde tasarlanması,

² <https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/resources/sustainability-and-circularity-textile-value-chain-global-roadmap>

- Ürünlerin üretiminde çevreye zarar verecek kimyasallar ve içeriklerin kullanılmaması,
- Karbon ve çevresel ayak izinin azaltılması,
- Enerji verimliliğinin sağlanması,
- Geri dönüşümün teşvik edilmesi amacıyla zorunlu geri dönüştürülmüş içerik kriteri getirilmesi,
- Ürünün sürdürülebilirlik performansı, çevresel ayak izi ve geri dönüştürülmesine dair detaylar gibi bilgileri içeren Dijital Ürün Pasaportu zorunluluğu getirilmesi

öngörülmektedir. Bu esaslar çerçevesinde, ürünlerin pazara girişine ilişkin sürdürülebilirliği ve döngüsellığı esas alan kurallar getirilecek olup söz konusu zorunlu tasarım kurallarına uymayan ve dijital ürün pasaportu olmayan ürünlerin AB pazarına girişi mümkün olamayacaktır.

Bahis konusu çerçeve mevzuata bağlı olarak 33 Komisyon Tüzüğü'nün gözden geçirilmesi, 30 ayrı Komisyon Tüzüğü (*Delegated Act*) ve uygulama yönetmeliklerinin yayımlanması öngörülmekte olup mevzuat çalışmalarının tekstil sektöründe öncelikli olarak başlaması ve Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Stratejisi Belgesi ekinde yer alan takvime göre tekstil ürünlerinin çevresel sürdürülebilirliğine ilişkin zorunlu performans kriterleri ve dijital ürün pasaportu uygulamasını içeren ilk mevzuat taslağının 2024 yılında yayımlanması beklenmektedir.

2.1.2.2. Tekstil Etiketleme

Avrupa Komisyonu tarafından ayrıca, mevcut Tekstil Etiketleme Yönetmeliğinin de gözden geçirilmesi, sürdürülebilirlik, döngüsel parametreler, ürünün üretim aşamalarının yapıldığı ülkeler gibi bilgilerin zorunlu hale getirilmesi ve dijital etiketlerin kullanılması planlanmaktadır.

2.1.3. Başarılı Ülke Uygulamaları

Sektörlerimiz çok sayıda ve çeşitli faaliyetin yürütüldüğü, Ar-Ge çalışmalarının yapıldığı, yenilikçi ürün, malzeme ve iş süreçleri geliştirilen dinamik bir sektördür. Bu açıdan başarılı ülke uygulamaları için ülkemiz de dâhil olmak üzere çok sayıda örnek verilebilir ve bunlar arasından bir seçim yapmak da hayli zor olacaktır. Bununla beraber yenilikçi bir ürün malzeme veya teknolojiye dayanmayan ancak sektörlerimiz açısından oldukça anlamlı bir

başarı öyküsü 2013 yılındaki RANA Plaza faciasından sonra Bangladeş tarafından gerçekleştirilmiştir.

RANA Plaza faciası, 24 Nisan 2013 tarihinde Bangladeş'in Dakka bölgesinde bulunan uluslararası birçok giyim markasının üretimini yaptırdığı hazır giyim fabrikalarının içerisinde çalıştığı çok katlı binanın çökmesi sonucunda çoğu kadın 1.134 işçinin ölümüne, 2.500'den fazla işçinin yaralanmasına neden olan sektörlerimiz tarihinin en büyük işçi faciasıdır. Bina faciadan önce tehlike sinyalleri vermiş olmasına ve işçiler tarafından şikâyet edilmesine rağmen göstermelik denetimlerle sağlam raporu almıştır. Faciadan sonra tekstil ve hazır giyim endüstrisinde çalışma koşulları ve işçi hakları ihlalleri hakkında geniş tüketici kitlelerinin farkındalığı oluşmuştur. Uluslararası tedarik zincirleri denetimlerini sıkılaştırıp gereğince uygulama kararları almaya başlamıştır. Bununla beraber facianın tetiklediği değişim sadece denetimlerin sıkılaştırılması yoluyla elde edilebilecek olan iyileşmeden çok daha ileri geçmiştir.

Bu olumlu yöndeki gelişmenin altında yatan temel unsur bütünlükçü bir yaklaşım ve tüm paydaşların eksiksiz iş birliği yapmış olmasıdır. Üreticiler, markalar, meslek örgütleri, kamu otoritesi ve finans kuruluşları birbirleriyle koordineli olarak çok sayıda proje üretmişler başarıyla tamamlamışlardır.

Faciadan hemen sonra 2013 yılında “Partnership for Cleaner Textile (PaCT)” programı başlatılmıştır. Programın temel uygulayıcısı Bangladeş Hazır Giyim Üreticileri ve İhracatçıları Birliği imalatçıları birleştirip organize ederek önemli bir rol almıştır. Uluslararası alanda Danimarka, Avustralya ve Hollanda programa destek vermiştir. Bunların yanında çok sayıda uluslararası tedarik zinciri özellikle tüketici farkındalığının baskısı altında olarak programa önemli katkı sağlamıştır. Tüm bu tedarik ve değer zinciri paydaşlarını tamamlayıcı unsur da Dünya Bankasının kardeş kuruluşu olan International Finance Corporation (IFC) tarafından sağlanmıştır. IFC Dönüşümün gerçekleşebilmesi için olmazsa olmaz koşul olan ucuz finansmanın sağlanmasında, kullandırılmasında ve yeni kaynaklar yaratılmasında kritik katkı sağlamıştır. Yukarıda değindiğimiz gibi dönüşüm yeni bir teknoloji veya iş modeli oluşturmadan yalnızca genel kabul görmüş tedbirlerin koordineli ve bütünlüklü bir yaklaşımla hayata geçirilmesiyle sağlanmıştır.

Bangladeş'te başlayan dönüşüm sadece çalışma koşullarının ve fabrikaların sağlamaştırılması ile sınırlı kalmamıştır. Önümüzdeki plan dönemi için ve öngördüğümüz

sürdürülebilir dönüşümün birçok unsurunu kapsamıştır. PaCT internet sitesinde³ verilen bilgilere göre 2013'ten bu yana toplam 338 fabrikanın yıllık temiz su kullanımı 25 milyon, atık su deşarjı 21 milyon m³ azalmıştır. Bu fabrikalar yılda 2,5 milyon MWh enerji verimliliği sağlamıştır, Yılda 98 bin aracın trafikten çekilmesine karşılık gelecek 489 bin ton karbondioksit salınımı önlenerek sera gazı emisyonu azaltılmıştır. Uluslararası kaynaklardan 200 milyon ABD dolarından daha fazla yeşil dönüşüm kredisi sağlanmış, bu kaynak kullanılarak Bangladeş hükümeti tarafından üreticilere düşük maliyetli finansman olanakları yaratılmıştır.

ABD merkezli “U.S. Green Building Council (USGBC)” ünvanlı kuruluş tarafından verilen ve yaygın kabul gören “Leadership in Energy and Environmental Design (LEED) sertifikası baz alındığında 2023 yılı itibarıyla Bangladeş dünyadaki yeşil sertifikalı 100 tekstil fabrikasının 50'sine ev sahipliği yapmaktadır. Bangladeş'i 10 yeşil sertifikalı fabrikayla Çin, 9 fabrikayla Pakistan takip etmektedir. Dünyanın en yüksek yeşil skora sahip hazır giyim fabrikası da Bangladeş'te bulunmaktadır⁴.

USGBC tarafından yayımlanan listeye göre⁵, Türkiye'de 2023 yılı itibarıyla 2 çorap fabrikası, 3 tekstil ve 3 hazır giyim fabrikası farklı derecelerde yeşil bina sertifikasyonu almıştır.

2.1.4. Uluslararası Yükümlülükler

2.1.4.1. Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Doğan Yükümlülükler

Uluslararası yükümlülüklerimiz açısından sektörlerimiz için en önemli dinamik AYM çerçevesinde ortaya çıkacak gelişmelerdir. AYM ile AB'nin 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefi ortaya konulmuştur. Bu hedefe ulaşmak üzere yeni bir büyüme stratejisinin benimseneceği; tüm politikaların iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendirileceği açıklanmıştır. Sanayiden, finansmana, enerjiden, ulaştırmaya ve tarıma uzanan bir dizi alanda en büyük pazarımız olan AB politikalarında kapsamlı değişiklikler öngören Yeşil Mutabakat, Tek Pazar'ın tesisinden bu yana AB'nin en büyük girişimidir. AYM kapsamı değişikliklerin, Gümrük Birliği ile AB'ye sağladığımız yakın ticari ve ekonomik bütünleşme çerçevesinde entegre olduğumuz değer zincirleri üzerinde doğrudan etkilerinin olması, Gümrük Birliği'nin etkilerinin de ötesinde yükümlülükler getirmesi kaçınılmazdır.

³ <https://www.textilepact.net>

⁴ <https://www.tbsnews.net/economy/rmg/bangladesh-hosts-half-top-100-leed-certified-green-factories-across-globe-581062>

⁵ <https://www.usgbc.org/projects>

İklim krizi ile mücadelede başı çeken AB'nin yanında, ABD, Çin, Güney Kore, Birleşik Krallık başta olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülke de sürdürülebilirlik stratejilerini hızla hayata geçirmekte; tüm dünyada sanayi ve ticaret politikaları dönüşmektedir. Dolayısıyla uluslararası yükümlülüklerimiz açısından yeşil mutabakat kapsamı konular sadece Avrupa Birliği kanalından değil çok taraflı tüm uluslararası ilişkilerimiz tarafından küresel değer zincirlerindeki konumumuzun korunması ve geliştirilmesi açısından da önemlidir.

2.1.4.2. Yeni Döngüsel Eylem Planı Kapsamında Doğan Yükümlülükler

AB ile olan ilişkilerimiz kanalından doğan bir uluslararası yükümlülük olarak Yeni Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamındaki zorunluluklar ürünlerin tüm yaşam döngüsü boyunca yeni girişimler sunarak bir yandan ekonomimizi modernize ederek dönüştürmeyi, beraberinde çevreyi korumayı amaçlamaktadır. Döngüsel ekonominin odak noktasında sürdürülebilir ve dayanıklı ürünlerin üretilmesi, vatandaşların döngüsel ekonomiye bütünüyle katılımlarının sağlanması ve döngüsel ekonominin kazanımlarından faydalanmalarının sağlanması yer almaktadır.

AB'nin Yeşil Mutabakat politikalarının merkezinde yer alan Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında ise yeni bir üretim ve tüketim modeli benimsenmesi hedeflenmiş; üretimin hammadde tedarikinden başlamak üzere yeniden kurgulanması, daha çok üretmek ve tüketmek üzerine değil mevcut kaynakları azami oranda kullanmak üzere yeniden kullanılabilir, geri dönüştürülebilir ürünler tasarlanması ve tüm ekonominin bu yönde yeniden şekillendirilmesini sağlayacak mevzuat düzenlemeleri yapılması hedeflenmiştir.

Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında belirlenen öncelikli sektörler arasında ise tekstil sektörü yer almaktadır. Zira gıda, barınma ve ulaşımdan sonra çevre ve iklim değişikliği üzerinde dördüncü en yüksek etkiye sahip olan, su ve arazi kullanımında üçüncü, birincil hammadde kullanımında ise beşinci en yüksek tüketim alanı olan tekstil sektörü, döngüsel ekonomi için öncelikli dönüşüm bekleyen alanlardan biri olarak belirlenmiştir.

Bu itibarla, sürdürülebilirliğin AB genelinde norm haline getirilmesi amacıyla 30 Mart 2022 tarihinde açıklanan Sürdürülebilir Ürün İnisiyatifi ve iklim değişikliği ile mücadelede ön plana çıkan tekstil sektörü öncelikli olarak ele alınmış ve Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil için AB Stratejisi açıklanmıştır. Strateji kapsamında tekstil sektörünün öncelikli olarak ele alınma sebepleri aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

- Tekstil sektörünün çevre ve iklim değişikliği üzerine etkileri: 2000-2015 yılları arasında tekstil üretimi ikiye katlanmış olup hazır giyim tüketiminin 2030 yılına kadar %63 oranında artarak 62 milyon tondan 102 milyon tona yükselmesi beklenmektedir. AB genelinde her sene 5,8 milyon ton tekstil açığı ortaya çıkmaktadır.
- Hızlı moda (fast-fashion) trendi ile tüketimde yaşanan artış: Avrupa Birliği Bilim ve Teknoloji Birimi JRC Raporuna göre, 1996-2018 yılları arasında “hızlı moda” trendi ile hazır giyim fiyatlarında %30 oranında düşüş yaşanmış olmasına rağmen, hane halkının tüketimi %14-17 oranında artış kaydederek tekstil tüketiminin artmasına yol açmıştır.
- Tekstil sektörünün sosyal politikalar ile bağlantısı: Küresel değer zincirine bağlı olan sektörde, az gelişmiş ülkelerde maliyeti düşürmek için çocuk işçi çalıştırılması, kadın işçilere düşük ücret ödenmesi ve kayıt dışı istihdam gibi sorunların bertaraf edilmesini teminen sektörün dönüşümünde sosyal önceliklerin zorunlu hale getirildiği sürdürülebilir bir modele geçilmesi hedeflenmektedir.
- Tedarik zincirindeki aksamalar: Rusya-Ukrayna sorunu ile enerji fiyatlarının artması, girdi tedariki güvenliğine tehdit oluşturarak küresel tedarik zincirlerindeki hassasiyetleri ortaya koymuştur. Bu kapsamda, çoğunlukla KOBİ’lerden oluşan sektör talepteki ani düşüşlerden ve tedarik zincirindeki aksamalardan büyük ölçüde etkilenmiş olup sektörün enerji ve girdi tedariki, sürdürülebilir ürün üretimi ve vasıflı istihdam yaratımı gibi konularda gelişerek direnç kazanması hedeflenmektedir.

2.1.5. Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil için AB Stratejisi

Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil için AB Stratejisi kapsamında 2030 yılı itibarıyla AB pazarına sunulacak tüm tekstil ürünlerinin uzun ömürlü ve geri dönüştürülebilir olması, çevreye zararlı kimyasal içermemesi, büyük ölçüde geri dönüştürülmüş liflerden, sosyal haklara ve çevreye halel getirmeden üretilmesi yükümlülüğü gelecektir.

Tüketicinin daha uzun ömürlü ve kaliteli tekstil ürünlerine erişim sağlaması, “hızlı moda” eğiliminin sona ermesi, yeniden kullanım ve tamir imkânlarının yaygınlaşması, rekabetçi ve iklim değişikliğine dirençli, yenilikçiliğin ön plana çıktığı sektörde, üreticinin tedarik zincirinin her aşamasında ürünün sorumluluğunu alması ve yenilikçi liften-life geri dönüşüm kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Bu amaçlara yönelik olarak AB tarafından önümüzdeki dönemde tekstil sektöründe uygulanması öngörülen sürdürülebilirlik ve döngüsellğe yönelik kurallar gönüllülük esasına göre kurgulanmayacak, anılan kurallara uygun üretilmemiş ürünlerin AB pazarına girişi mümkün olmayacaktır.

2.1.5.1. Tekstil Atıklarının Toplanması-Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu

AB'nin döngüsel ekonomi politikaları kapsamında mevcut kaynakların etkin ve verimli kullanılması amaçlanmakta, söz konusu politikaların merkezinde ise atık yönetimi yer almaktadır. AB'nin Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında öncelikli olarak belirlediği batarya ve ambalaj gibi sektörlerde yayımladığı mevzuata bakıldığında ürünün döngüsellğini temin edici tasarım kurallarının yanı sıra, atık yönetimine ilişkin hedefler ile üye ülkelerce uygulanması gereken ortak kuralların benimsendiği ve ürünlerin toplanmasına ve atık yönetimine ilişkin sorumluluğun üreticiye yüklendiği görülmektedir.

Sektörlerimize ilişkin olarak ön plana çıkan hususlar aşağıda yer almaktadır:

- Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Stratejisi'nde öngörüldüğü üzere tekstil atıklarının ayrı toplanması, ayrıştırılması, yeniden kullanılması ve geri dönüştürülmesine yönelik AB düzeyinde atık yönetiminin düzenlenmesi amaçlanmaktadır.
- AB ülkelerinde hâlihazırda ambalaj, elektronik atıklar ve bataryalar gibi bazı ürünlerde uygulanan Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (GÜS)'nin tüm AB ülkelerinde 1 Ocak 2025 tarihinden itibaren aynı kurallar temelinde zorunlu olması, GÜS sorumluluğuna sahip ekonomik operatörden ürünün sürdürülebilirliğine göre azalan oranda eko-modülasyon esasında GÜS ücretleri tahsil edilmesi, sürdürülebilirliğe göre azalan oranda tahsil edilen GÜS ücretinin üreticiyi daha sürdürülebilir ürün üretmeye teşvik ederken, toplanan ücretlerin tekstil atıklarının ayrı toplanması, ayrıştırılması, yeniden kullanılması ve geri dönüştürülmesine yönelik yatırımları finanse etmesi hedeflenmektedir.
- Ayrı toplanan ve ayrıştırılan tekstil (tekstil, ev tekstili, hazır giyim ve ayakkabı) atıklarının öncelikle yeniden kullanıma yönlendirilmesi, yeniden kullanılmayan atıkların geri dönüştürülmesi amaçlanmakta olup atıkların toplanması ve yeniden kullanımı sektöründe faaliyet gösteren sosyal girişimlerin artması, yeni iş imkânları oluşması ve ikinci el sektörünün gelişmesi öngörülmektedir.

Yapılacak düzenlemeler sonucunda, tekstil atıklarının liften life geri dönüşümüne yönelik teknolojilerin gelişmesinin desteklenmesi, Atık Sevkiyatı Tüzüğü'nde öngörülen tedbirlere uygun olarak tekstil atıklarının yalnızca çevreye uygun koşullarda işlendiğinden emin olunan ülkelere sevkiyatının yapılması, atık ile ikinci el ürün tanımını yapılarak atıklarının ikinci el ürün olarak kaçakçılığa konu olmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede, GÜS'a sahip "üretici" tanımı:

- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, AB pazarına doğrudan ürünü ilk defa arz eden üretici,
- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, AB pazarına diğer üreticiler tarafından üretilen ürünleri arz eden distribütör,
- AB üyesi ülkede faaliyet gösteren, AB pazarına üçüncü ülkeler tarafından üretilen ürünleri arz eden ithalatçı,
- AB üyesi ülkede veya üçüncü ülkelerde faaliyet gösteren ürünü e-ticaret yoluyla doğrudan tüketiciye arz eden ekonomik operatör olarak yapılmıştır⁶.

Üreticilerin tekstil atıklarının toplanması; toplanan atıkların ayrıştırma, yeniden kullanım ve geri dönüşüme yönelik tesislere taşınması; karışık toplanan belediye atıklarına ilişkin anket çalışması yapılması; tekstil ürünlerinin sürdürülebilir tüketimi, atık önleme, yeniden kullanım, geri dönüşüm oranlarına ilişkin bilgi temin edilmesi; liften life geri dönüşüm kapasitesinin artırılması, ayrıştırma ve geri dönüşüm teknolojilerine yönelik Ar-Ge çalışmalarına destek verilmesine ilişkin maliyetleri üstlenmesi amaçlanmaktadır.

Üye ülkeler tarafından GÜS kapsamındaki üreticilerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini izlemek üzere bir kayıt sistemi oluşturulacak, farklı üye ülkelerdeki kayıt sistemleri arasında veri akışına imkân veren bağlantı tesis edilecektir. Bu çerçevede, AB pazarına ürün sunan üreticilerin veya ilgili üye ülkede atadıkları yetkilendirilmiş temsilcilerin söz konusu sisteme kaydolması pazara giriş için bir zorunluluk haline gelecektir. Kayıt kapsamında üreticiye ve pazara sunulan ürüne ilişkin bilgiler kaydedilecektir.

Üreticiler kendileri adına GÜS yükümlülüklerini yerine getirmek üzere bir Üretici Sorumluluğu Örgütü (Producer Responsibility Organization-PRO) atayacaktır. Bu çerçevede, GÜS ücretleri PRO'lar tarafından üreticilerden tahsil edilecek olup tahsil edilecek ücretlerin

⁶ 10 kişiden az istihdama sahip, yıllık cirosu 2 milyon Euro'yu geçmeyen KOBİ'ler GÜS kapsamında yer almamaktadır.

kilo başına sürdürülebilir ürünler için eko-tasarım kuralları mevzuatında belirlenecek sürdürülebilirlik kriterlerine göre sürdürülebilirlik oranına göre azalan oranda (eko-modulasyon) olacaktır. Öte yandan, toplanacak olan EPR ücretleri de ilgili sektörde toplama altyapısının geliştirilmesi ve geri dönüşüm altyapısının geliştirilmesi gibi politikaların yerine getirilmesi için bir finansman kaynağı oluşturulmakta kullanılacaktır.

Komisyonun eko-modülasyon kriterlerine ilişkin bir uygulama mevzuatı çıkarılacaktır. PRO'ların üye ülkelerde mevzuat kapsamı tekstil atıklarının ayrı toplanmasına ilişkin bir sistem tesis edilecektir. Üye ülkelerde gerek PRO'lar gerekse tekstil toplama faaliyeti gerçekleştiren diğer paydaşlar ile tekstil atıkları toplama noktaları oluşturulacak, söz konusu toplama faaliyetlerinin tüm ülkeyi kapsamı sağlanacaktır. Ayrı toplanan atık ağırlığının belediye atıkları ile toplanan tekstil atık ağırlığına oranı ile ayrı toplama oranı belirlenecektir. PRO'lar tarafından sosyal girişimler ve yeniden kullanım operatörleri gibi paydaşların da tekstil atıklarının ayrı toplanması faaliyetleri gerçekleştirmesine engel olunmaması sağlanacaktır.

Üye ülkeler tarafından faaliyet gösteren birden fazla PRO'nun faaliyetlerini düzgün ve koordineli bir şekilde yerine getirdiğine ilişkin denetimler yapılacaktır. PRO'lar tarafından pazara sunulan ürün miktarı, ayrı toplama, yeniden kullanım, geri dönüşüm oranı, atık yönetimi ve ihracatına ilişkin bilgilerin her yıl internet sitelerinde yayımlanması ve yıllık olarak raporlanması öngörülmektedir.

Tekstil atıklarının yönetimi kapsamında:

- Ayrı toplama, taşıma, ayrıştırma, yeniden kullanım, geri dönüşüme hazırlama gibi faaliyetlerin hava koşulları ve kontaminasyon riski dikkate alınarak planlanması, tekstil atığı olmayan veya kontaminasyon riski taşıyan ürünlerin toplama noktasında ayrıştırılması,
- Tekstil atıklarının atık hiyerarşisine uygun bir şekilde ayrıştırılması, bu kapsamda tekstil atıklarının öncelikli olarak yeniden kullanım, bunun mümkün olmadığı durumlara geri dönüşüme yönlendirilmesi,
- Tekstil atıklarının kullanılmış kıyafet olarak yasa dışı sevkiyatının önlenmesi amacıyla, ayrı toplanan atıkların ayrıştırılmasının zorunlu hale getirilmesi, ayrıştırılmış olan kullanılmış tekstil malzemelerine ilişkin ayrıştırma tesisi, ürünün içeriği (cinsiyet, yaş grubu, kategori gibi) detaylı bilgilerin sağlanması, kullanılmış tekstil ile tekstil atığının ayrıştırılması için kriter geliştirilmesi,

- Komisyon tarafından kullanılmış tekstil malzemelerinin ayrıştırılmasına ilişkin ortak kurallar geliştirilmesi, bu kapsamda toplanan malzemelerin yeniden kullanımı amacıyla ikinci el pazarının ihtiyacını karşılayacak şekilde ve atık durumunun sona ermesi kriterleri (End of Waste) dikkate alınarak belirlenmesi, böylelikle döngüsel ekonomiye kazandırılan tekstil atıklarının kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

2.1.5.2. Tekstil Sektöründe Geri Dönüşüm Stratejisi Belirlenmesi

Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında, ürünlerin dayanıklılığı ve yeniden kullanılabilirliğinin artırılarak atık oluşumunun azaltılması öncelikli hedef olarak ön plana çıkarken, son aşamada oluşan atıkların bir kaynak olarak ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, Eko-Tasarım Tüzüğü Taslağı ile ürünlerin atık aşamasına geldiğinde geri dönüştürülebilir olacak şekilde tasarlanması ve zorunlu geri dönüştürülmüş içerik kriteri gibi kurallar getirilmektedir.

Benzer şekilde, Atık Çerçeve Tüzüğü Taslağı kapsamında, 2025 yılından itibaren tekstil ve konfeksiyon sektöründe Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu uygulamasının, AB genelinde zorunlu hale gelmesi öngörülmekte olup geri dönüştürülebilir ürünlerden daha düşük ücret tahsil edilmesi sağlanarak bir çeşit teşvik mekanizması oluşturulacaktır.

AB tarafından açıklanan Atık Sevkiyatı Tüzüğü Taslağı ile ise AB bir taraftan üçüncü ülkelere kontrolsüz atık ihracatını kontrol altına almayı hedeflerken, AB içindeki atıkların da bir kaynak olarak ekonomiye kazandırılmasını amaçlamakta; bu çerçevede AB içinde geri dönüşüm sektörüne yönelik yatırımların artacağına işaret etmektedir. Bu nedenle, atık sevkiyatının kontrol altına alınması amacıyla atık ticaretine yönelik kısıtlamalar getirilmesi öngörülmekte, atıkların AB'den ihracatı, varış ülkesinde atığın AB'ye eş düzeyde işlenmesi/yönetilmesi koşuluna bağlanmakta, atık ihracatının kimi durumlarda kısıtlanmasına imkân verecek düzenlemeler üzerinde çalışılmaktadır.

Hâlihazırda AB tarafından toplanan tekstil ve konfeksiyon atıklarının yarısı üçüncü ülkelere ihraç edilmektedir. 2025 yılı itibarıyla getirilecek ayrı toplama zorunluluğu ile artacak tekstil ve konfeksiyon atığı arzının AB içinde yönetilmesi amacıyla atık toplama, işleme ve geri dönüşüm sektörlerine yatırım yapılması amaçlanmaktadır. Euratex tarafından önerilen Re-Hubs inisiyatifi ile AB içinde geri dönüşüm merkezi oluşturulması öngörülmektedir.

2.1.5.3. Dijital Ürün Pasaportu

Sürdürülebilir Ürünler için Eko-Tasarım Tüzüğü kapsamında ürünlere ilişkin bilgilerin ve performans kriterlerinin dijital olarak bulunacağı dijital ürün pasaportunun (DÜP) AB pazarına girişte zorunlu olması öngörülmektedir. Bu çerçevede, anılan mevzuat kapsamında öncelikli olarak ele alınacak olan tekstil ve konfeksiyon ürünleri, elektrikli aletler ve bataryalarla birlikte CIRPASS Projesi kapsamında dijital ürün pasaportunun öncelikli olarak uygulanacağı pilot sektörler olarak belirlenmiştir.

Ürünün menşei, içeriği, tamir, montaj ve geri dönüşümüne ilişkin bilgilerin yer alacağı DÜP, bir yandan ürünün çevresel sürdürülebilirliğine ilişkin bilgilere kolaylıkla erişilmesini ve tüketicilerin doğru ürünlere yönlendirilmesini sağlarken diğer taraftan tedarik zincirindeki üretici, tamirci ve geri dönüştürücü dâhil tüm aktörlerin ihtiyaç duydukları bilgilere erişmelerini ve tamir/geri dönüşüm süreçlerinin etkinliğini sağlamak üzere gerekli durumlarda farklı aktörlerin kendi aralarında iletişim kurmalarını sağlayacaktır.

Ürünlerin değer zincirlerinde şeffaflık ve izlenebilirliğin temin edilmesini amaçlayan DÜP'ün aynı zamanda ürünün çevresel ayak izi, sürdürülebilirlik performansı, sahip olduğu sertifikalar gibi bilgileri de içermesi mümkün olacaktır.

Ürüne ve yaşam döngüsüne ilişkin bilgilere, ürün üzerinde veya beraberinde yer alacak QR kodu gibi yöntemlerle erişilebilir olacaktır. Diğer taraftan, tedarik zincirleri genelinde ürünlerin döngüsellik özellikleriyle ilgili dijital veri alışverişini sağlayan standart bir belge olan PCDS (The Product Circularity Data Sheet) geliştirilmektedir.

Ürün Döngüselligi veri sayfası (Product Circularity Data Sheet-PCDS), tedarik zincirindeki tüm paydaşlara bir ürünün ne kadar döngüsel olduğunu belirlemek ve tasarımından üretimine izlediği döngüsellik yolu hakkında temel verileri sağlamak, döngüsellik açısından ürün performansının iyileştirilmesini teşvik etmek için kullanılmakta ve standardizasyonu ve şeffaflığı desteklemek için döngüsellik özellikleriyle ilgili verileri kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Ürün pasaportu kaydı (product passport registry) ile eko-tasarım kurallarının uygulamasının geliştirilmesi amacıyla ürüne ilişkin bilgilerin kaydı tutulacak ve söz konusu bilgiler ulusal otoritelerin ve Komisyonun erişimine açık olacaktır.

2.1.5.4. Mikro-Plastik Salınımının Engellenmesi-Liften-Life Geri Dönüşüm

AB'nin Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Strateji Belgesinde, hazır giyim ürünlerinin %60'ının polyester başta olmak üzere sentetik ürünlerden oluştuğu, düşük maliyeti nedeniyle özellikle 'fast-fashion' markaları tarafından tercih edilen sentetik tekstil ürünlerinin 5 ila 10 yıkamadan sonra mikro-plastik kirliliğine yol açarak yıllık 40.000 ton mikro-plastik salınımına neden olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, Eko-Tasarım Tüzüğü Taslağı kapsamında, ürünlerin sentetik içerik dikkate alınarak tasarlanması amacıyla zorunlu kurallar getirilmesi, plastik atıktan değil, liften life dönüşüm yapılması, Komisyon tarafından önerilecek mevzuat taslağı ile mikro-plastiklerin istemsiz salınımının önlenmesine yönelik bir strateji belirlenmesi, üretim aşamasında ön yıkama, etiketleme, yenilikçi içerik kullanımı, çamaşır makineleri filtreleri, deterjan kullanımı gibi hususların detaylıca ele alınması beklenmektedir.

2.1.5.5. Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü

Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü (*Due Diligence*) Direktif Taslağı ile AB'de faaliyet gösteren belli büyüklükteki firmalara özen yükümlülüğünü şirket politikalarına entegre etme, faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerini tespit etme, potansiyel olumsuz etkileri önleme ve azaltma, mevcut olumsuz etkileri ortadan kaldırma ve bunları raporlama zorunluğu getirilmesi öngörülmekte olup özen yükümlülüğünün kendilerinin ve iştiraklerinin faaliyetlerinin yanı sıra değer zincirlerine de uygulanması öngörülmektedir.

Bu çerçevede, öncelikli olarak 150 milyon Euro net ciro ve 500'ün üzerinde istihdama sahip olan büyük firmalarla, birinci kriteri karşılamayan ancak tekstil ve gıda gibi öncelikli sektörlerde faaliyet gösteren ve 40 milyon Euro net ciroya sahip ve 250'nin üzerinde istihdama sahip olan firmalar özen yükümlülüğüne tabii olacaktır.

Üye ülkeler, Direktife uyum kapsamında kendi ulusal mevzuatlarını yayımlayacak/gözden geçirecek olup hâlihazırda Fransa (2017) gibi bazı üye ülkelerde benzer düzenlemeler bulunmaktadır. Bu çerçevede son olarak, Almanya tarafından yayımlanan Tedarik Zincirleri Özen Yükümlülüğü Yasası 2023 yılı başında yürürlüğe girmiştir.

Öte yandan, Komisyon tarafından 14 Eylül 2022 tarihinde yayımlanan Zorla Çalıştırma Yasa Taslağı kapsamında, zorla çalıştırılan işçiler tarafından üretildiği tespit edilen ürünlerin AB piyasasına arzı yasaklanacaktır. Bu çerçevede, AB'de bulunan büyük şirketler küresel ölçekteki tedarik zincirlerini oluştururken, maliyet avantajı sağlamak amacıyla sosyal haklara

uygun olmayacak şekilde işçi çalıştırmama ve çevreye uygun olmayan koşullarda üretim yapmama gibi kriterleri dikkate alacaktır.

Nitekim AB, Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kapsamında hazırladığı mevzuat taslaklarında da işçi haklarına yer vermekte olup son olarak Batarya ve Batarya Atıkları Mevzuatında Uluslararası İşçi Sözleşmesine (ILO Convention) atıfta bulunularak batarya üretimine yönelik özen yükümlülüğüne yer verilmiştir. Benzer bir yaklaşımın, tekstil ürünleri için hazırlanacak olan eko-tasarım mevzuatında da görülmesinin muhtemel olduğu değerlendirilmektedir.

2.1.5.6. Pan-Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Yükümlülükler

Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyon (Konvansiyon) çerçevesinde, Avrupa-Akdeniz bölgesinde aralarında aynı menşe kurallarına dayanan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) ağı mevcut ülkeler arasında çapraz menşe kümülasyonu uygulanmaktadır. Türkiye'nin önemli bir ticari aktör olduğu Pan Avrupa Akdeniz bölgesinde, Konvansiyon'a taraf olan AB üye ülkeleri dâhil 53 ülkenin 48'i Konvansiyon'un revize versiyonunu aralarındaki STA'ları ikili bazda tadil etmek suretiyle 1 Eylül 2021 tarihinden başlayarak tedricen yürürlüğe koymaktadır. Türkiye dışında çekince bildiren diğer 4 ülkenin de 2023 yılı içerisinde revize menşe kurallarını üstlenmesi beklenmektedir. Türkiye'nin bölgedeki rekabet gücünün azalmasına yol açabilecek bu durum, ülkemizin Avrupa Birliği ile olan Gümrük Birliği ilişkisinden kaynaklanan tercihli ticaret düzenlemelerimizde uygulanan menşe kurallarının AB'nin uyguladığı menşe kurallarıyla uyumlu olma yükümlülüğü nedeniyle ayrıca daha hassas bir hal almaktadır. Bu çerçevede, Revize Bölgesel Konvansiyon kapsamı menşe kurallarına ilişkin olarak tekstil ve hazır giyim sektörlerine yönelik kamu-özel sektör bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Bilgilendirme toplantıları sonucunda, özel sektör tarafından Revize Bölgesel Konvansiyon metninde yer verilen tekstil terminolojisine ilişkin bir çalışma başlatılmıştır. Çalışmaya Ticaret Bakanlığı, Avrupa Komisyonu, EURATEX ve ülkemiz özel sektör temsilcilerinin katılımıyla nihai halinin verilmesinin ardından, çalışmanın PAAMK'a taraf diğer ülkelerin bilgisine sunulması ve rehber belge olarak PAAMK bölgesinde kullanıma alınması beklenmektedir.

2.2. Türkiye’de Genel Durum

2.2.1. Kapsam ve Mevzuat

Sektörlerimiz açısından öne çıkan mevzuat uygulamaları ithalat rejimi, ürün güvenliği, ilave gümrük vergileri, dâhilde işleme rejimi, yatırım teşvik mevzuatı ve ihracat teşviklerine ilişkin olanlardır. İthalat rejimi kapsamında uygulanan gözetim uygulamaları, kayda alma, ithalatçı ve ihracatçı kayıtları gibi düzenlemeler sektörlerimizin dış ticaretinin düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Diğer yandan, ürün güvenliği mevzuatı kapsamında yürütülen uygulamalar iç piyasanın sağlıklı işleyişi açısından büyük önem arz etmektedir.

Dâhilde işleme rejimi mevzuatı kapsamında sağlanan kolaylıklar ve bunlara yönelik uygulamaların detayları sektörlerin gerek iç piyasada gerekse dış piyasada karşılaştığı rekabetçilik problemleri açısından önemli pay sahibidir.

Devlet yardımları kapsamında yatırım teşvik mevzuatı ve ihracat destekleri sektörlerin gelişimini etkileyen kritik mevzuat uygulamalarıdır. Tekstil sektörünün sermaye yoğun yapısı, hazır giyim, deri ve halı sektörlerinin istihdam yoğun yapısı nedeniyle kamu tarafından yatırımlara ve istihdama verilen destekler belirleyici unsurlardır. Yapısal özellikleri nedeniyle, yatırımlara tanınan ve doğrudan kadın istihdamın yönelik teşvik uygulamalarıyla genel kapsamlı kullanılan Yatırım Teşvikleri ile Sosyal Güvenlik Prim Destekleri, El Halıcılığı sektörü için ayrıca ele alınmalı ve geliştirilmelidir.

İçinde bulunulan konjonktür itibarıyla sektörlerimizin gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan birisi olacak Avrupa Yeşil Mutabakatı yeni ve ayrı bir mevzuat odağı olarak sektörlerimizin karşısına çıkmaktadır. Bu kapsamda 2021/15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yayımlanan “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” kapsamında tesis edilen 20 adet İhtisas Çalışma Grubu (İÇG) arasında "Sürdürülebilir Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuat Uyumu İÇG” Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Diğer yandan, döngüsel ekonomi kapsamında atıklara ilişkin mevcut uygulamaların yeniden düzenlenmesi ve başlı başına yeni bir mevzuat düzenleme alanı olarak ayrışması gündemdedir. Bugüne kadar yukarıda sayılan tüm mevzuat odaklarının her biri dâhilinde ayrı ayrı düzenlenmiş olan atıklara ilişkin uygulamaların birbirlerini destekleyen, birbirleriyle çelişmeyen sektörlerimizin gelişimini destekleyen bir bütünlüğe kavuşturulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu çerçevede, Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda kurulan Atık

Sevkiyatı Çalışma Grubu kapsamında ülkemizde atık yönetimine yönelik eksikliklerin tespit edilmesi ve geri dönüşüm sektörünün ihtiyaç duyacağı hammadde niteliğindeki atıkların tedarikinin sağlanması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

Küresel ölçekte geri dönüşüme artan ilgi ve sektörün üretimde kullanılmak üzere taahhüt ettiği geri dönüştürülmüş içerik oranına ilişkin hedefler doğrultusunda ortaya çıkan sektörel ihtiyaçlar nedeniyle tekstil sektöründe kullanılan ve elyaf malzemesinin hammaddesi niteliğindeki maddelerin kati ithalatı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca yeniden düzenlenmektedir. Sektörlerimiz için bir diğer girdi olan geri dönüştürülmüş plastiklerin kati ithalatına ilişkin hususlar gözden geçirilmektedir.

Sektörlerimiz açısından bir başka yeni mevzuat alanı yine AYM ile ilgilidir. Sektörlerimiz için gerek yurtiçi pazarda gerekse yurtdışı pazarlarda yeni rekabet unsurları olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramları beraberinde yeşil aklamayı getirmiştir. Yeşil aklama ile mücadele kapsamında, AB'nin Yeşil Beyan İnisiyatifi çerçevesinde getireceği kriterlere ve ilgili mevzuata uyum sağlanması, yalan beyanların engellenerek çevresel ve sürdürülebilirlik kriterlerine uygun üretim yapan üreticilerin haklarının korunması açısından önem teşkil etmektedir. Ülkemizce yürütülen çalışmalar kapsamında, reklam ve ticari uygulamalarda yer verilen çevreye ilişkin beyan ve görsellerin ilgili mevzuata uyumlu olmaları konusunda reklamcılık ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşlara yol göstermek amacıyla Ticaret Bakanlığınca hazırlanan Çevreye İlişkin Beyanlar İçeren Reklamlar Hakkında Kılavuz 13 Aralık 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.2.2. Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar

Sektörlerimiz Türkiye ekonomisi içerisinde sağladıkları istihdam ve ihracat nedeniyle başta Cumhurbaşkanlığı olmak üzere tüm bakanlıkların iştiğal alanlarına girmektedir. Bununla beraber en ağırlıklı mevzuat düzenlemelerinin yapılmasından sorumlu iki Bakanlığımız öne çıkmaktadır.

Ticaret Bakanlığı: Sektörlerimizin dış ticaret politikalarını belirleyen ve ticaret sektörünü düzenleyen birincil kamu kuruluşudur. Ticaret Bakanlığı, sektörlerimizin ihracatını teşvik etmek, ticaret engelleriyle ilgili sorunları çözmek ve sektörün uluslararası pazardaki rekabet gücünü artırmak amacıyla çok sayıda programı ve mevzuat uygulamalarını yürütmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı: Türkiye sanayisinin gelişimini destekleyen ve teşvik eden Bakanlık olarak sektörlerimize özel olarak odaklanmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, tekstil endüstrisinin yenilikçiliği, teknolojik dönüşümü ve rekabet gücünün artırılması için çeşitli politika ve programlar geliştirmekte, sektöre yönelik teşvikler sağlamakta ve sektörel kalkınma çalışmalarını yürütmektedir.

2021/15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yayımlanan Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında tesis edilen 20 adet İhtisas Çalışma Grubu (İÇG) arasında “Sürdürülebilir Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuat Uyumu İÇG” Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde faaliyetlerini yürütmekte olup mevzuatın daha detaylı çalışılabilmesini teminen alt çalışma gruplarının kurulmasına ve ilk çalışma grubunun eko tasarım konusunda oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda, AB'nin Eko Tasarım Tüzüğü Taslağı ile getirilen yeniliklerin, ulusal mevzuatımıza yansıtılması çalışmalarının Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütüleceği kararlaştırılmış olup anılan Bakanlık tarafından uyumlaştırma çalışmalarına başlanmıştır.

Kamu kesiminde olduğu gibi sivil toplum tarafında da sektörlerimizin konularından sorumlu çok sayıda meslek örgütü, dernek, sendika, birlik ve vakıf bulunmaktadır. Meslek örgütleri olarak iki büyük kuruluş, sektörlerimizle ilgili çok sayıda alt çalışma grubu, özel ihtisas grubu, oda ve birlik için çatı kuruluşu görevi görmektedir: TOBB ve TİM Türkiye'nin önde gelen ticaret ve iş dünyası kuruluşlarıdır. İkisi de sektörlerimizin gelişimini desteklemek, ihracatını artırmak ve sektörün sorunlarına çözüm bulmak için çalışmalar yapmaktadır. Bunlar yanında çok sayıda üniversitemizde sektörlerimiz ile ilgili özel bir bölümler bulunmaktadır.

2.2.3. Ulusal Politikalar

Sektörlerimizi etkileyen en önemli ulusal politika programları Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Uzak Ülkeler Stratejisi, Yeşil Mutabakat Eylem Planı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından oluşturulan Tekstil Hazır Giyim ve Deri Sektörleri Stratejisi ve Eylem Planı ile Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından hazırlanan Sürdürülebilirlik Eylem Planı olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.4. On Birinci Kalkınma Planı Döneminin Değerlendirilmesi

2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planında ülkemizin tekstil, deri ve hazır giyim sektöründe moda tasarımı ve markalaşma odaklı olarak değer zincirini yönlendiren lider ülkelerden biri olması sektörlerimizin temel amacı olarak belirlenmiştir.

Belirlenmiş olan bu temel hedef doğrultusunda önceki Plan dönemi içerisinde somut çalışmaların yapıldığı değerlendirilebilir. Özellikle Ticaret Bakanlığı tarafından markalaşma ve tasarım merkezi açılmasına ilişkin sağlanmış olan devlet desteği programları birçok üretici ihracatçı firmanın başta AB olmak üzere müşterilerine daha bütüncül hizmet vermelerini sağlamıştır. Geçmiş dönemdeki asimetrik rekabet şartlarına rağmen AB pazarında tasarım ve tasarımları uygulayabilme becerisiyle işletmelerimiz rekabetçilikleri korumayı başarabilmiştir. Aynı şekilde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sağlanan teşvik programları sayesinde dijital dönüşümle ilgili yeni yerli çözüm sağlayıcılar filizlenmeye başlamıştır. Geçmiş Plan dönemi başında hazır giyim sektöründe ortalama 18 dolar/kg olan ihracat birim fiyatımız 2023 itibarıyla 20 dolar/kg seviyesine çıkmıştır. Bu gelişmede önceki Plan dönemi içerisinde ortaya çıkmış olan pandemi ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi dışsal etkenlerin fiyatlar üzerinde yaptığı enflasyonist baskı da etkilidir. Geçmiş plan döneminin aşağıda izah edileceği üzere hemen her yılında küresel bazda etkili ve öngörülmeyen gelişmelerin ortaya çıkması plan hedeflerine ulaşılmasındaki etkinliği önemli ölçüde etkilemiştir.

2019-2022 döneminde, Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörlerinde etkili konjonktür gelişmelerinin arasında en etkilisi dünya genelinde pandeminin ortaya çıkması olmuştur. Pandemi nedeniyle tedarik zincirleri kesintiye uğramış, üretim ve ihracat faaliyetleri azalmıştır. Talep daralmasıyla birlikte işletmeler üretimlerine ara vermek zorunda kalmıştır. 2019-2022 döneminde ihracat kompozisyonunda ani değişimler yaşanmıştır. Tüm olumsuzluklarına karşın pandemi sektörlerimizde dijitalleşme ve e-ticaretinin önemi artırmıştır. Dijital dönüşüm rekabetçiliği belirleyen yeni bir faktör olarak hızla ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bir diğer konjonktür etkisi iklim değişikliği tehdidine karşı tüm kesimlerde artan farkındalığın sonucunda sürdürülebilirlik ve çevresel etki konularının tekstil ve hazır giyim sektörlerinde daha fazla önem kazanması olmuştur. 2019-2022 dönemi boyunca sektörde yeşil dönüşüm çabaları artmış, çevre dostu üretim ve geri dönüşüm uygulamaları yaygınlaşmıştır. Ayrıca, tüketicilerin sürdürülebilir ürünlere olan talepleri artmış, bu da sektörde yenilikçi ve çevre dostu ürünlerin geliştirilmesini teşvik etmiştir.

Özetle 2019-2022 döneminde pandemi sektörlerimiz üzerinde belirgin bir etki yaratmış, ihracat ve iç talep düşüş yaşamıştır. Ancak; sürdürülebilirlik, dijitalleşme ve iç pazar canlanması gibi faktörler sektöre yeni fırsatlar ve rekabet kriterleri sunmuştur.

2.2.5. Hedeflere Ulaşılmasının Önündeki Başlıca Sorunlar

On Birinci Kalkınma Planı dönemindeki hedeflere ulaşılma yolunda sektörlerimizin karşılaştığı sorunlar aşağıda başlıklar altında açıklanmaktadır.

2.2.5.1. Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar

Sektörlerimizin gelişimini destekleyen temel düzenlemeler olan ithalat rejimi, dâhilde işleme rejimi, ürün güvenliği mevzuatı, yatırım teşvik mevzuatı, ihracatı teşvik mevzuatı stratejik hedefleri açısından sektörümüz ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Mevzuatla ilgili sorunlar genel olarak uygulama esaslı olarak ortaya çıkmaktadır.

İthalat rejimi ve ürün güvenliği mevzuatı gibi uygulayıcısının ve muhatabının sayıca çok olduğu, kapsadığı işlemler açısından denetlenmesi güç olan mevzuat alanlarında denetimin yetersiz yapılması sonucu kurallara uyan aktörler ile uymayanlar arasında asimetric rekabet şartları doğmuştur. Bu kapsamda sektörlerimizin ihtiyaç duyduğu çok sayıda düzenleme mevzuat olarak hayata geçirilmekte ancak uygulamada denetim problemleri nedeniyle hedeflenen amaca ulaşmakta yeterli olamamaktadır.

Yatırım teşvik mevzuatı kapsamında karşılaşılan en önemli sorun ise bölgesel değerlendirmelerin ve düzenlemelerin yapılmasında kullanılan gruplandırma yöntemidir. Vilayet sınırları kullanılarak yapılan uygulamalar coğrafya, iklim, tüketim tercihleri, üretim faktörleri gibi vilayet sınırlarına uygun olarak bölünmemiş olan ekonomik faktörleri suni olarak bölmektedir. Bu uyumsuzluktan kaynaklanan problemler yatırım teşvik tedbirlerinin istenilen amaca ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

İç piyasamızı Uzak Doğu kaynaklı asimetric ithalata karşı korumak için alınan tedbirlerin ihracatımızı olumsuz etkilememesi için kullanılan önemli politika araçlarından birisi olan Dâhilde İşleme Rejimi (DİR), yine denetimle ilgili sorunlardan dolayı istenilen sonuca ulaşmakta zorluklar yaşamaktadır. Suistimallerin önlenmesi için denetimler sıkılaştırıldığında kurallara uyan ihracatçılar için bu enstrümandan yararlanma oranı azalmakta, diğer yandan sağlanan kolaylıklar yine kurallara uyan ihracatçıların suistimal yapanlara karşı haksız rekabete maruz kalmasına neden olmaktadır.

İhracatı desteklemek amacıyla uygulanan devlet yardımları mevzuatı kapsamında yeni nesil destekler tasarlanarak uygulanmakla beraber bu şekilde güncellenmemiş olanların ihracat hedeflerini desteklemekte yetersiz kalması bir sorun olarak hissedilmektedir.

El halısı sektörü açısından ise ithalatta uygulanmakta olan denetim yöntemleri bu sektörde üretimi destekleyecek olan ticaret alanının gelişmesini sağlayacak nitelikte değildir. Özellikle kullanılmış el halısı ithalatındaki prosedürler bu alanda ticari şartları sağlayacak akıcılıktan uzak kalmıştır.

2.2.5.2. Kurumsal Yapılanmadan Kaynaklanan Sorunlar

Sektörlerimiz ekonomi içerisinde aldığı büyük paylar ile kamu yönetimi açısından hemen her kamu kuruluşunun uygulamalarından etkilenmektedir. Sektörlerimizin değer ve tedarik zincirleri pamuk ve hayvancılık tarımından başlayıp perakende ticaretin nihayetlendiği yazar kasalara kadar Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan düzenlemelerle şekillenmektedir.

Tedarik zinciri boyunca farklı bakanlıkların aldığı her türlü karar bir diğer bakanlığın aldığı kararla etkileşmektedir. Bu nedenle sektörlerimizin değer ve tedarik zincirlerine ilişkin olarak bakanlıklarımızdan birinin diğerlerinden bağımsız olarak getirdiği bir düzenleme tedarik ve değer zincirinin sağlıklı gelişimini engellemekte, kimi zaman bir alandaki iyileşmeyi sağlamak için diğer bir alanda toplam faydaya daha fazla zarar verebilecek sonuçlara neden olabilmektedir. Bu çerçevede geçmiş plan dönemi boyunca da bazı çelişkili uygulamalar ortaya çıkmış ve kurumsal koordinasyon eksikliği nedeniyle özünde fayda sağlamaya yönelik uygulamalar hedeflere ulaşılmasını desteklememiştir. Özellikle devlet yardımlarına ilişkin olarak getirilen düzenlemelerde bu unsur daha belirgin olarak hissedilmiştir.

2.2.5.3. İnsan Kaynaklarının Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

On Birinci Kalkınma Planı döneminde insan kaynaklarıyla bağlantılı problemler daha önceki plan dönemlerinde olduğu gibi hedeflere ulaşma açısından en önemli sorunlardan birisini teşkil etmektedir. Sektörlerimiz açısından insan kaynakları bağlantılı en büyük sorun ara elemana olan ihtiyaçtır. Mesleki eğitimin ara eleman yetiştirme verimliliği yeterli olamamıştır. Meslek lisesi mezunlarının meslekte kalmayı cazip bulmayıp farklı alanlarda yükseköğrenim görmeye devam etmeleri bu sonuca katkı sağlayan önemli faktörlerdendir. İnsan kaynaklarıyla ilişkili diğer bir sorun tekstil mühendisliği ve endüstri mühendisliği

alanlarında yeni üniversite mezunlarının iş başı tecrübelerinin zayıf olması ve çalışmaya başladıktan sonra 1-2 yıl boyunca verimsiz kalmalarıdır. Ülkemizin ihracatıyla yakından ilgili olan sektörlerimizde bir diğer insan kaynakları sorunu yabancı dil bilen personel sayısının azlığı olmuştur.

2.2.5.4. Altyapı Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Altyapı kaynaklı problemlerin başında lojistik gelmektedir. Özellikle iş gücü maliyetinin düşük olduğu, istihdam teşviklerinin yüksek oranda verildiği Doğu bölgelerimizde faaliyet gösteren üretim tesislerinin hammadde tedariki ve mamul sevkiyatı açılarından karayolu ile sağlamak zorunda kaldıkları lojistik çözümler zaman ve parasal maliyetleri yükseltmiştir. İhraç pazarlarında özellikle Uzak Doğu kaynaklı ürünlerle rekabet açısından lojistik kaynaklı gecikmelerin ihracatımıza menfi etkileri olmuştur. Bulgaristan üzerinden kara yolu ile yapılan ihracat çıkışlarının güçlü deniz yolu alternatifleriyle yedeklenmemesi zaman zaman sevkiyatları aksatmıştır.

Sanayi alanlarına ayrılan arazilerin yeterli gelmemesi bir başka alt yapı problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin genişleme projelerinin yeterince hızlı sağlanamaması yatırımları olumsuz etkilemiştir. Yenilenebilir enerji dönüşüm projelerinde aynı şekilde yatırım arazisi bulunmasındaki zorluklar bu alandaki yatırımları da olumsuz yönde etkilemiştir.

2.2.6. Uluslararası Mukayeseli Olarak Türkiye İçin Temel Göstergeler ve Konum

Değer ve tedarik zincirlerinde çok sayıda ve çeşitli aktörlerin olduğu sektörlerimizde rekabetçiliği belirleyen en temel unsur içsel ve dışsal ölçek ekonomilerinin yakalanmasına imkân veren bir ekosistemin varlığıdır. Tüm aktör çeşitlerinden yeterli sayıda barındıran bir ekosistem işletmelerin hızlı ve esnek olmasına imkân tanımaktadır. Türkiye elyaftan perakende raflarına kadar tekstil ve hazır giyim ekosistemlerinin tüm aktörlerinden çok sayıda barındırmaktadır. Türkiye tekstil ve hazır giyim ihracatı toplamı 10 milyar doları geçen 18 ülke içerisinde 34 milyar dolar toplam ihracat hacmi ile 7. sıradadır. Türkiye'nin üzerinde sıralamada yer alan 6 ülkeden ikisi bir milyar kişiden fazla olan nüfuslarıyla iş gücü arzı yüksek olan Çin ve Hindistan'dır. Bu 2 ülkenin çok geniş karasal alana da yayılmış olması Türkiye'ye göre sektörel ekosistemlerin yoğunluğunu azaltmakta veya birbiriyle entegre olmamış çok sayıda ekosistemin var olmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında rekabet avantajının ana

unsurları nitelikten ziyade nicelikten kaynaklanmaktadır ve dolayısıyla katma değeri yüksek daha karmaşık ürünler segmentinde rekabet söz konusu olduğunda Türkiye bu ülkelere göre daha avantajlı gözükmektedir.

Türkiye'nin üzerinde yer alan ülkelerden diğer ikisi Vietnam ve Bangladeş'tir. Her ikisi de Türkiye'den daha yoğun nüfusa ve daha dar bir yüz ölçümüne sahiptir; bu açıdan bu ülkelerdeki sektörel ekosistemin yoğunluğu Türkiye'ye oranla daha fazladır. Bu iki ülkenin Türkiye'nin dünya pazarlarındaki en dışli rakipleri olması ve bu rekabetçiliklerini uzun soluklu sürdürme potansiyelleri olması doğaldır.

Türkiye'den yukarı sırada yer alan son 2 ülke İtalya ve Almanya'dır. Bu iki AB üyesi ülke de kişi başına milli geliri göz önüne alındığında işçilik maliyetleri açısından Türkiye'ye göre avantaj sahibi değildir. Ülkelerin büyüklükleri de Çin ve Hindistan ile karşılaştırıldığında Türkiye'ye çok daha yakındır dolayısıyla entegre olmuş bir ekosistemin mevcudiyeti için elverişlidir. Almanya'da kişi başına düşen tekstil ve hazır giyim ihracatı 501 ABD dolarıdır; İtalya'da ise 664 ABD dolarına çıkmaktadır. Türkiye'de ise 400 ABD dolarıdır. Bu göstergeler bize her iki ülkenin de ihracatının yüksek katma değerli, nicelikten çok niteliğe dayalı rekabete konu ürünlerden kaynaklandığını göstermektedir.

Tablo 1 : 2021 Yılında Tekstil ve Hazır Giyim İhracat Toplamı 10 Milyar Dolar'dan Fazla Olan Ülkelerin Göstergeleri

Ülkeler	Nüfus (Milyon Kişi)	Yüzölçüm (Milyon Km ²)	Tekstil İhracat (Milyon Dolar)	H. Giyim İhracat 1 (Milyon Dolar)	Tekstil + H. Giyim (Milyon Dolar)	Kişi başına İhracat Dolar/ Kişi	Sıra	Km ² başına ihracat Dolar /Km ²	Sıra
Çin	1.412	9,425	145569	176050	321619	228	12	34.125	14
Vietnam	97	0,313	11469	31180	42649	438	8	136.072	5
Almanya	83	0,349	15036	26622	41658	501	5	119.231	7
İtalya	59	0,296	11910	27339	39249	664	4	132.725	6
Hindistan	1.408	2,973	22233	16150	38383	27	18	12.910	16
Bangladeş	169	0,130	2135	35812	37947	224	13	291.519	4
Türkiye	85	0,770	15165	18730	33895	400	10	44.041	11
Hollanda	18	0,034	7362	16537	23899	1.363	2	709.801	2
İspanya	47	0,500	4991	16396	21387	451	7	42.812	12
ABD	332	9,147	13122	6136	19258	58	16	2.105	18
Fransa	68	0,548	5092	13858	18950	280	11	34.608	13
Pakistan	231	0,771	9188	8456	17644	76	15	22.888	15
Malezya	34	0,329	2004	14538	16542	493	6	50.349	10
Polonya	38	0,306	3922	11787	15709	416	9	51.315	9
Belçika	12	0,030	6096	9577	15673	1.352	3	517.602	3
H. Kong	7	0,001	5414	8587	14001	1.889	1	13.334.286	1
Endonezya	274	1,878	3474	9351	12825	47	17	6.831	17
G. Kore	52	0,098	8683	2208	10891	210	14	111.588	8

Kaynak: DTÖ, Dünya Bankası

2021 yılı itibarıyla Çin 146 milyar dolarlık ihracat hacmiyle tekstil sektöründe dünyanın en büyük ihracatçısı durumundadır. Dünya ihracatı içerisindeki payı 2020 yılında %10 iken 2021 yılında %41'e çıkmıştır. 2021 yılı rakamlarına göre tekstil sektörünün en büyük ithalatçısı 79 milyar dolar ile AB olmuştur. Bu rakamın 42 milyar doları AB üyelerinin kendi aralarında yaptıkları tekstil ticaretinden kaynaklanmakta, geriye kalan 37 milyar dolar AB'nin üçüncü ülkeler ile yaptığı ticaret kaynaklıdır. Buna göre kendi aralarında yaptıkları ticaret hariç tutulduğunda AB 37 milyar dolar ile dünya toplam ithalatının %9,6'sını gerçekleştirmiştir. AB'yi, ABD 40 milyar dolar, Vietnam 19 milyar dolar ile takip etmektedir. Türkiye 6 milyar dolar ile en büyük 10 tekstil ithalatçısı içerisinde dokuzuncu sırada yer almaktadır.

Tablo 2: Dünya Tekstil Sektörü İhracat ve İthalat Sıralaması (2021)

	Milyar Dolar	Dünya Genelinde Payı (%)				Yıllık Değişim Oranı (%)			
		2021	2000	2005	2010	2021	2010-21	2019	2020
İhracatçılar									
Çin (1)	146	10,3	20,2	30,4	41,4	6	1	29	-6
AB	73	33,4	32,5	25,3	20,9	1	-6	-3	14
AB dışına ihracat	25	11,5	11,3	9,0	7,2	1	-6	-9	16
Hindistan	22	3,6	4,1	5,1	6,3	5	-5	-12	48
Türkiye	15	2,4	3,5	3,5	4,3	5	-1	-1	30
ABD	13	7,0	6,1	4,8	3,7	1	-3	-15	15
Vietnam (2)	11	0,2	0,4	1,2	3,2	13	10	8	14
Pakistan	9	2,9	3,5	3,1	2,6	1	-4	-8	29
Güney Kore	9	8,1	5,1	4,3	2,5	-2	-7	-15	12
Tayvan (Çin)	9	7,6	4,8	3,8	2,4	-1	-8	-17	21
Japonya	6	4,5	3,4	2,8	1,8	-1	-2	-14	11
Yukarıdakiler toplamı	313	80,0	83,5	84,5	89,0	-	-	-	-
İthalatçılar									
AB	79	29,7	29,2	23,8	20,5	2	-5	29	-9
AB dışına ithalat	37	9,6	9,8	9,6	9,6	3	-4	69	-26
ABD	40	9,7	10,5	8,7	10,2	5	-2	44	-12
Vietnam (2)	19	0,8	1,6	2,6	4,9	9	4	-10	21
Çin (1)	16	7,8	7,2	6,6	4,2	-1	-12	-10	14
Bangladeş (2)	15	0,8	1,1	1,7	3,9	12	-7	-15	64
Japonya	9	3,0	2,7	2,7	2,4	2	-1	34	-21
Birleşik Krallık	8	4,4	3,5	2,7	2,1	1	-3	54	-28
Endonezya	7	0,8	0,4	1,6	1,8	5	-2	-21	33
Türkiye	6	1,3	2,1	2,4	1,7	0	-2	-15	22
Güney Kore	6	2,0	1,6	1,8	1,6	2	-5	9	8
Yukarıdakiler toplamı	206	60,2	59,9	54,6	53,1	-	-	-	-
(1) Serbest bölgelerden yapılan önemli büyüklükte yüklemeyi de kapsar.									
(2) DTÖ Sekreteryası tahmini									
Kaynak: DTÖ									

2021 yılı DTÖ istatistiklerine göre Çin tekstil sektöründe olduğu gibi hazır giyim sektöründe de 176 milyar dolar ile dünyanın en büyük ihracatçısı durumundadır. Çin'i 43 milyar dolarlık ihracatıyla AB (kendi aralarında yaptıkları ticaret hariç) takip etmektedir. Türkiye 19 milyar dolar ile Bangladeş ve Vietnam'dan sonra beşinci sırada gelmektedir. 2000 yılından bu yana Bangladeş ve Vietnam'ın ihracattan aldıkları pay artmaya devam ederken Türkiye'nin payı 2005 yılından bu yana düşmektedir. 2005 yılında %4,2 olan Türkiye'nin dünya hazır giyim ihracatından aldığı pay 2021 yılında %3,5'e gerilemiştir.

Tablo 3: Dünya Hazır Giyim Sektörü İhracat ve İthalat Sıralaması (2021)

	Milyar Dolar	Dünya Geneline Payı (%)				Yıllık Değişim Oranı (%)			
	2021	2000	2005	2010	2021	2010-2021	2019	2020	2021
İhracatçılar									
Çin (1)	176	18,2	26,6	36,6	32,8	3	-4	-7	24
AB	151	26,4	29,3	26,9	28,1	4	1	-9	20
AB dışına	43	8,1	8,6	7,5	8,0	4	3	-13	14
Bangladeş (2)	34	2,6	2,5	4,2	6,4	8	0	-17	24
Vietnam (2)	31	0,9	1,7	2,9	5,8	11	7	-9	11
Türkiye	19	3,3	4,2	3,6	3,5	4	1	-6	22
Hindistan	16	3,0	3,1	3,2	3,0	3	4	-24	24
Malezya	15	1,1	0,9	1,1	2,7	13	-2	72	49
Endonezya	9	2,4	1,8	1,9	1,7	3	-4	-12	23
Hong Kong, Çin	9	-9	-11	-33	4
Yerli ihracat	0	5,0	2,6	0,1	0,0	-12	-9	240	-15
Transit ihracat	8	-9	-11	-34	5
Pakistan	8	1,1	1,3	1,1	1,6	7	7	-3	37
Yukarı toplamı	460	64,1	74,0	81,6	85,6	-	-	-	-
İthalatçılar									
AB	195	32,7	37,4	37,6	34,1	3	-1	-7	16
AB dışından	97	16,4	19,4	21,2	16,9	2	-1	-9	12
ABD	106	33,1	28,7	22,1	18,5	2	0	-14	29
Japonya	27	9,7	8,1	7,2	4,6	0	-2	-12	1
İngiltere	23	7,5	8,7	7,1	4,0	-1	-1	0	-12
Çin (1)	12	0,6	0,6	0,7	2,1	16	8	6	30
Kanada (3)	12	1,8	2,1	2,2	2,1	3	4	-6	14
Güney Kore	11	0,6	1,0	1,2	2,0	9	2	-12	17
Rusya Fed.(3)	9	0,1	0,3	2,0	1,6	2	4	-5	17
İsviçre	9	1,6	1,6	1,4	1,6	5	2	4	11
Avustralya (3)	9	0,9	1,1	1,3	1,5	5	0	1	18
Yukarı toplamı	414	88,5	89,6	82,9	72,2	-	-	-	-

(1) Önemli ölçüde serbest bölgelerden yükleme içerir.

(2) DTÖ sekreteryası tahmini

(3) FOB istatistikleridir.

Kaynak: DTÖ

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, AB'ye ihracatımızda en büyük paya sahip olan sektör olması itibarıyla AB ile ticari ilişkilerimiz açısından kritik öneme sahiptir. Zira 2022 yılında AB'ye 103,1 milyar dolarlık ihracatımızda sektör %17,6 pay ile ilk sırada yer almaktadır. Tekstil ve konfeksiyon ihracatımızda en büyük pazar AB olup 2022 yılında toplam tekstil ve konfeksiyon ihracatımızın en büyük pazarı AB ülkeleri olmuştur. Ülkemiz, 2022 yılında tekstil ve hazır giyim sektörlerinin toplamı itibarıyla Avrupa'nın dördüncü büyük tedarikçisi olup firmalarımız özellikle Avrupa'daki küresel markaların stratejik iş ortağı konumundadır.

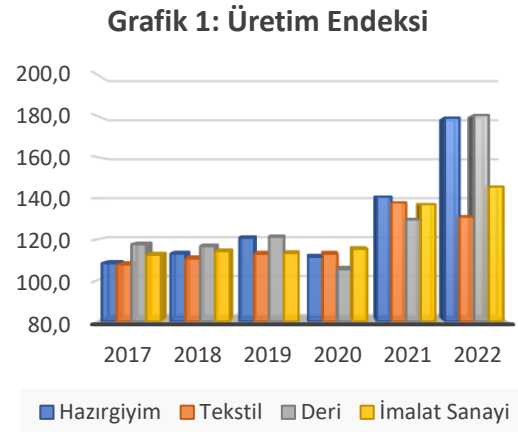
2.2.6.1. Üretim

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış yıllık ortalama üretim endeksleri aşağıda gösterilmektedir. Hazır giyim sektöründe üretim endeksi 2017 ile 2019 yılları arasında %4,4 ile %6,9 arasında değişen oranlarda büyümüştür. 2020 yılında pandeminin etkisiyle %7,6 azalan üretim 2021 yılında hızlı bir yükselişle %34,4 artış göstermiştir. 2022 yılında %27,8 artışla 2021 yılından az da olsa genel ortalamanın oldukça üzerinde bir büyüme göstermiştir. 2017 ile 2019 yılları arasında %2,6 ve %2,1 oranında büyüme gösteren tekstil üretimi 2020 yılında sabit kalmıştır. 2021 yılında %32,6 ile çok hızlı bir toparlanma gösteren üretim 2022 yılında %4,8 daralmıştır.

Tablo 4: Üretim Endeksi

Yıllar	Hazır Giyim	Tekstil	Deri	İmalat Sanayi
2017	108,3	107,8	117,6	112,5
2018	113,0	110,7	116,7	114,2
2019	120,8	113,0	121,2	113,3
2020	111,5	113,0	105,4	115,3
2021	140,8	138,0	129,7	137,1
2022	179,1	131,0	180,4	145,7

Kaynak: TÜİK



Deri sektörü 2017 yılında %9,1 oranında büyümüş iken 2018 yılında %0,8 küçülme göstermiş, 2019 yılında %8 oranında büyümüştür. Pandemi etkisiyle 2020 yılında %13,3 küçülen deri sektörü üretimi, 2021 yılında %32,6, 2022 yılında ise %39,5 gibi diğer sektörlerden yüksek bir büyüme yakalamıştır. İmalat sektörünün geneliyle karşılaştırıldığında hazır giyim ve deri sektörleri 2020 yılında diğer sektörlerle göre daha kötü performans göstermiş ve pandemiden daha çok etkilenmiştir. Diğer yandan tüm sektörlerimiz 2021 yılında imalat sektörünün diğer alanlarına göre daha fazla büyüme göstermiştir. 2022 yılında deri sektörü hariç hazır giyim ve tekstil sektörlerimiz %6,6 büyümüş olan imalat sanayiinin genelinden daha iyi performans göstermiştir.

2.2.6.2. Kapasite Kullanım Oranı

Sektörler itibarıyla kapasite kullanım oranları aşağıda gösterilmektedir. Hazır giyim sektöründe kapasite kullanım oranları 2017 ile 2022 yılları arasında en yüksek seviyesini 2019 yılında görmüştür. En düşük seviyesi ise 2020 yılında %69,9 oranıyla gerçekleşmiştir.

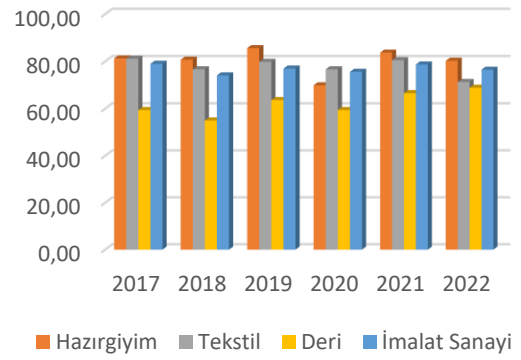
Tekstil sektörü 2017 ile 2022 yılları arasında en yüksek kapasite kullanım oranına, 2017 yılında %81,13 ile ulaşmıştır. Pandemi sonrasında 2021 yılında hızla toplanmasına rağmen 2017 yılındaki kapasite kullanım oranını yakalayamamıştır. En düşük kapasite kullanım oranının gerçekleştiği yıl ise 2022 olmuştur.

Tablo 5: Kapasite Kullanım Oranları

Yıllar	Hazır Giyim	Tekstil	Deri	İmalat Sanayi
2017	81,26	81,13	59,46	79,00
2018	80,73	76,70	55,02	74,10
2019	85,62	79,81	63,65	77,00
2020	69,91	76,68	59,47	75,60
2021	83,75	80,54	66,57	78,70
2022	80,27	71,29	68,89	76,50

Kaynak: TCMB

Grafik 2: Kapasite Kullanım Oranları



Deri sektöründe en düşük kapasite kullanım oranı 2018 yılında gerçekleşmiştir. 2019 yılında %63,65 olarak gerçekleşen kapasite kullanım oranları en yüksek seviyesine 2022 yılında %68,89 oranı ile ulaşmıştır. Tüm sektörlerimiz içerisinde en düşük kapasite kullanım oranı deri sektöründedir. İmalat sanayiinin ortalama kapasite kullanım oranları ile karşılaştırıldığında sadece hazır giyim sektörü 2022 yılında imalat sanayi ortalamasının üstünde kapasite kullanım oranı göstermiştir. Tekstil sektörü genel itibarıyla imalat sanayii ortalamasının üzerinde kalmaktadır. Deri sektörü imalat sanayii ortalamasının üzerine çıkamamaktadır.

2.2.6.3. İstihdam

Sektörler itibarıyla istihdam endeksinin aldığı değerler aşağıda tablo ve grafikte gösterilmektedir.

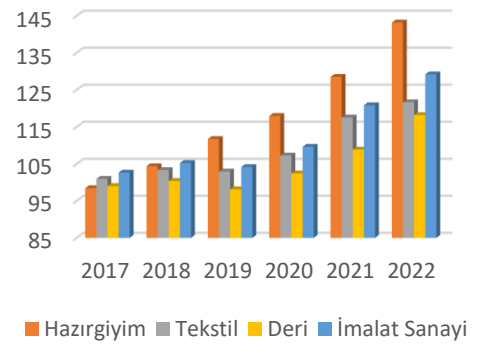
Hazır giyim sektöründe istihdam endeksi 2017'den beri istikrarlı bir şekilde artmaktadır. 2020 yılında artış hızı %5'in altına düşmüş olsa da 2021'de %8,9, 2022 yılında ise %11,4 oranına yükselmiştir.

Tablo 6: İstihdam Endeksi

Yıllar	Hazır Giyim	Tekstil	Deri	İmalat Sanayi
2017	98,4	100,925	98,975	102,625
2018	104,35	103,3	100,35	105,225
2019	111,7	102,9	98,1	104,125
2020	117,925	107,225	102,4	109,575
2021	128,45	117,5	108,825	120,825
2022	143,15	121,625	118,15	129,15

Kaynak: TÜİK

Grafik 3: İstihdam Endeksi



Tekstil sektöründe ise 2019 yılında %0,4 oranında azalma olmuştur. 2020 yılında %4,2 ile toparlanan endeks, 2021 yılında %9,6 artış göstermiştir. 2022 yılında ise baz etkisiyle artış hızı azalmıştır.

Deri sektöründe istihdam endeksi, tekstil sektöründe olduğu gibi 2019 yılında azalma göstermiştir. 2020 yılında %4,4 ile toparlanan endeks, 2022 yılında %8,6 oranında artmıştır.

İmalat sanayi istihdam endeksi ile karşılaştırıldığında 2021 yılında tüm sektörlerimiz %10,3 oranında artmış olan imalat sanayi üretim endeksinin altında performans göstermiştir. Buna karşın hazır giyim ve deri sektörleri 2021 yılında %6,9 artan imalat sanayi genel endeksinin üzerinde artış göstermiştir. 2022 yılında hazır giyim %11,4, tekstil %3,5 ve deri %8,6 oranında istihdam endeksi artışı gerçekleştirmiştir.

Sektörlerimizde istihdam yapısını açıklayan göstergeler aşağıda Tablo 7'de gösterilmektedir. 2022 Aralık ayı itibarıyla hazır giyim sektöründeki istihdam, imalat sanayinin toplam istihdamının %16'sını oluşturmaktadır. Sektörlerimizin toplamı imalat sanayi

istihdamının %29'na karşılık gelmektedir. Hazır giyim sektöründe çalışanların %53'ü kadındır. İmalat sanayide çalışan kadınların %31'i hazır giyim sektöründe istihdam edilmektedir.

Hazır giyim sektöründe çalışanların %4'ü, 50 ila 249 kişi çalıştıran işletmelerde istihdam edilmektedir. Tekstil sektöründe ise çalışanların %37'si, 250 kişi veya daha fazla işçi istihdam eden işletmelerde çalışmaktadır. Deri sektöründe en yoğun istihdam 10 ila 49 kişi çalıştıran işletmelerdir. 1-9 kişi çalıştıran mikro işletmelerde ise en yoğun istihdam oranı %24 ile deri sektöründedir.

Tablo 7: İstihdam Yapısı (Aralık 2022)

Göstergeler	Hazır Giyim	Tekstil	Deri	İmalat Sanayi
Toplam Çalışan Sayısı	738.426	484.183	82.318	4.494.762
Erkek Çalışan Sayısı	343.102	346.438	57.969	3.224.909
Kadın Çalışan Sayısı	395.324	137.745	24.349	1.269.853
Kadın Çalışanların Yüzdesi (%)	53,5	28,4	29,6	28,3
1-9 Kişi Çalıştıran İşletmelerde Çalışanlar	106.094	45.565	19.698	726.998
10-49 Kişi Çalıştıran İşletmelerde Çalışanlar	171.917	87.260	29.911	1.088.806
50-249 Kişi Çalıştıran İşletmelerde Çalışanlar	300.600	170.956	20.747	1.337.504
250+ Kişi Çalıştıran İşletmelerde Çalışanlar	159.815	180.402	11.962	1.341.454

Kaynak: SGK

2.2.6.4. İhracat ve İthalat

2017 ila 2022 yılları arasında gerçekleşen ihracat rakamları sektörler bazında aşağıda Tablo 8'de gösterilmektedir. Sektörlerin toplam ihracatı 2017 yılında 28,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, 2019 ve 2020 yıllarında bir miktar azalma göstermiştir. 2021 yılında 35,3 milyar dolar, 2022 yılında 36,4 milyar dolar olmuştur. Buna karşın Türkiye genel ihracatı daha hızlı büyümüştür. 2017 yılında 157 milyar dolar olan toplam ihracat 2022 yılında 254,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sektörlerimizin toplam ihracat içerisinde aldıkları pay 2017 yılında %18,4 iken 2022 yılında %14,3'e gerilemiştir.

Tablo 8: 2017-2022 İhracat Rakamları (Milyar Dolar)

Sektör/Gösterge	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hazır Giyim	17,0	17,6	17,7	17,1	20,2	21,2
Tekstil	8,1	8,5	7,9	7,3	10,1	10,4
Deri	1,5	1,7	1,7	1,3	1,7	2,1
Halı	2,2	2,3	2,5	2,6	3,2	2,8
Sektörler Toplamı	28,8	30,0	29,8	28,3	35,3	36,4
Türkiye Genel İhracatı	157,0	176,9	180,8	169,6	225,2	254,2
Gen. İhr. İç. Payı (%)	18,4	17,0	16,5	16,7	15,7	14,3

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

2017 ile 2022 yılları arasında gerçekleşen ithalat rakamları aşağıda Tablo 9’da gösterilmektedir. Sektörlerin genel ithalat içerisinde aldıkları paylar %6 üstüne çıkmamıştır. 2017 yılında 13 milyar dolar seviyesinde olan sektörler toplam ithalatı 2018’den itibaren azalış göstermiştir. 2020 yılında pandemi etkisiyle 10 milyar dolar seviyesine inen toplam sektörler ithalatı 2021 yılında %26 artarak 12,6 milyar dolar olmuştur. Artış 2022 yılında da devam etmiş ve 17 milyar dolar seviyesine çıkmıştır.

Tablo 9: 2017-2022 İthalat Rakamları (Milyar Dolar)

Sektör/Gösterge	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hazır Giyim	2,3	1,9	1,7	1,5	1,7	2,6
Tekstil	9,5	8,6	8,8	7,5	9,7	12,4
Deri	1,3	1,2	1,2	1,0	1,2	1,8
Halı	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
Sektörler Toplamı	13,1	11,7	11,7	10,1	12,6	16,9
Türkiye Genel İthalat	233,8	223,0	210,3	219,4	271,4	363,7
Gen. İth. İç. Payı (%)	5,6	5,2	5,6	4,6	4,7	4,6

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Sektörler itibarıyla ihracatın ithalatı karşılama oranına bakıldığında halı sektörünün en yüksek oranına sahip olduğu görülmektedir. Halı sektörünü sırasıyla hazır giyim, deri ve tekstil sektörleri takip etmektedir. Tekstil sektöründe ithal edilen ürünlerin önemli ölçüde ihraç edilen hazır giyim ürünlerinde kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. Sektörler toplamı itibarıyla 2017 yılında %220 olan ihracatın ithalata oranı, yıllar itibarıyla artış göstermiş ve en yüksek seviyesine 2020 yılında çıkmıştır. 2021 yılında %279’a, 2022 yılında %215’e gerilemiştir.

Tablo 10: 2017-2022 İhracatın İthalata Oranı (%)

Sektör/Gösterge	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Hazır Giyim	752	952	1033	1131	1164	811
Tekstil	85	99	90	97	105	83
Deri	119	143	143	135	149	114
Halı	3668	4267	4352	5959	5590	3632
Sektörler Toplamı	220	258	254	282	279	215
Genel İthalat/İhracat	67	79	86	77	83	70

Kaynak: Ticaret Bakanlığı/İhracatçı Birlikleri Kayıtları

2.3. İlişkili Temel Alanlardaki Gelişmelerin Rapor Konusu Alana Yansıması

En büyük ticaret paylaşımımız ve Gümrük Birliği ortağımız olan AB ile devam eden ikili ilişkiler geçtiğimiz plan dönemi içerisinde derinleşmeden seyretmiştir. Türkiye'nin AB ticaret ve endüstri yapısının önemli bir parçası olmasına karşın ortak ticaret politikalarının belirlenmesinde Gümrük Birliği çerçevesinde sağlanmış olan kanalların Türkiye'nin taleplerini eşit ağırlıklı bir şekilde kararlara yansıtma imkânını vermemiştir. Serbest ticaret anlaşmalarında Türkiye'nin karar mekanizmasında yer almaması, üçüncü taraflarla yapılan tercihli müzakerelerde Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olarak çıkarlarının yeterince savunma fırsatı verecek mekanizmaların kurulmamış olması, gümrük birliğinin işleyişini olumsuz yönde etkilemiştir. Gümrük birliklerinin sadece ürünlerin değil faktörlerin de serbest dolaşımı ilkesi üzerine inşa edildiğinde beklenen sonucu vereceği göz önüne alındığında Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin faktör dolaşımı ayağı eksik kalmıştır. Bu durum nedeniyle gümrük birliğinin ticaret artırıcı etkisi olumsuz etkilenmiştir. Buna karşın ticaret saptırıcı etkisi daha güçlü hissedilmiştir. Sektörlerimiz ürünleri açısından doğrudan Türkiye'ye ithal edilen mallar ile AB üzerinden ithal edilen üçüncü ülke menşeli mallar arasında asimetrik ticaret şartları doğmuştur. Bu durum da Türkiye merkezli aktörlerin adil ticaret şartları içerisinde büyümelerine menfi tesir etmiştir.

AB'nin Yeşil Mutabakat kapsamında önümüzdeki dönemde yapacağı düzenlemeler AB pazarını sürdürülebilirlik, dijital dönüşüm ve kurumsal sosyal sorumluluk alanlarında entegre edecektir. Gümrük Birliği'nin bu alanları kapsayacak şekilde derinleştirilmemesi halinde AB pazarında Ankara Anlaşması kapsamında sektörlerimiz açısından sahip olduğumuz tercihli pozisyonun önemli ölçüde kaybedilmesi söz konusu olacaktır.

2.4. Türkiye'deki Dinamikler ve Dünyadaki Eğilimlerin Muhtemel Yansımaları

Sektörlerimiz açısından ülkemizdeki genel dinamikler değerlendirildiğinde yeni Plan dönemi başı itibarıyla makroekonomik dinamiklerin mikro ekonomik olanlara baskın çıktığı gözlenmektedir. Sektörlerimizin yapıları itibarıyla mikroekonomik düzenlemelerin rekabetçiliğimiz açısından hayati önem arz ettiği bir gerçektir. Ancak makroekonomik düzlemde belirsizliğin artması ve nominal değerlerle reel değerler arasındaki ilişkinin istikrarlı olmaması en uygun mikro ekonomik ortamda dahi sektörlerimizin gelişimini olumsuz etkileyecektir.

Küresel bazda etkin olan sürdürülebilirlik, dijital dönüşüm ve kurumsal sosyal sorumluluk dinamikleri açısından sektörümüzün düzenleyicisi durumunda olan bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşlarının farkındalıkları oldukça yüksektir. Bu açıdan bakıldığında bu alanlardaki küresel eğilimlere sektörlerimizin adaptasyonu görece kolay olan dinamikler olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla küresel eğilimlerin sektörel politikalar açısından Türkiye'ye yansımaları, sahip olunan farkındalığının eyleme dönüştürülmesi başarılı olabilirse olumlu olacaktır.

2023 yılı Şubat ayı başında meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay merkezli deprem felaketi sektörlerimiz açısından oldukça farklı bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle tekstil ve hazır giyim açısından önemli bir coğrafya olan 11 ilimizin içinde yer aldığı deprem bölgesi kurulu kapasite ve istihdam kayıplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer yandan yaşanan büyük acılar ve kayıplara rağmen ileriye yönelik yeniden yapılanma çalışmaları yukarıda bahse konu küresel dinamikler ile uyumlu şekilde yürütüldüğünde orta vadede eskisinden daha sağlıklı bir sektörel yapılanma oluşturulmasının başarı şansı yüksektir.

Sektörlerimiz açısından önemli olabilecek bir diğer küresel eğilim kıtasal bloklar arasındaki gelişmelerdir. Amerika ve Avrupa blokları, Çin ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri yeniden düzenleme eğilimine girmiştir. Her ne kadar mevcut durumun çok hızlı bir şekilde dönüşmesi mümkün gözükmesede Çin'e alternatif yaratma arayışındaki Batı bloğunun sektörlerimiz açısından alternatifleri sınırsız değildir. Türkiye'de makro dengenin sağlanması ve mikro politikaların küresel eğilimlere uygun olarak oluşturulması sonrasında Türkiye yeni denge durumunda yetenek ve kapasitesine uygun bir yer tutulabilecektir.

3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

Türkiye, tekstil-deri ve hazır giyim sektörlerinin rekabetçiliği “hızlı ve esnek” üretim yapısına dayanır. Sektörün hızlı ve esnek olmasını sağlayan unsurlar mevcut olandan da fazla fayda sağlayabileceği gibi tamamen kaybedilme riskine de açıktır. Bu nedenle sektörlerimize rekabetçilik sağlayan dinamiklerin ayrıştırılması, bunların sürdürülebilirliğini sağlayacak tedbirleri alabilmek açısından önemlidir.

Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörünü hızlı ve esnek kılan temel özellikler dışsal ve içsel ölçek ekonomileri olmuştur. Sektörlerimizin sahip olduğu birincil avantaj sektörlerde faaliyet gösteren çok sayıda firma olması, bunların tamamlayıcılıkları ve yakınlıklarından kaynaklanan endüstri bazındaki (dışsal) ölçek ekonomileridir. Aktörler arası ilişkilerin, sınır ötesi işlem gerektirmeden aynı ekonomik sistem içerisinde olması, işlem maliyetlerini düşürmenin yanında işlem sürelerinin kısalmasına da imkân tanımaktadır. Aktörler arasında oluşan sürekli ve yoğun ilişkiler tedarik zinciri içerisinde hızlı iç finansman imkânları sağlamaktadır. Yakın mesafelerde, düşük işlem maliyetleri ile faaliyet gösterebilen firmalar için hızlı pozisyon almak kolaylaşmaktadır. Diğer taraftan tedarik zincirinin her halkasında mevcut firma sayısının fazlalığı aktörlerin değişiklikler karşısında alternatif çözümler üretme kabiliyetlerini dolayısıyla esnekliklerini de güçlendirmektedir.

Sektörlerimizin bir diğer yapısal avantajı özellikle sermaye yoğun yatırımlar açısından işletme bazında (içsel) yakalanan ölçek ekonomileridir. Ölçeklerin yakalanması için gereken yüksek maliyetli yatırımlar ancak görece az sayıda ve pazarlama riski en düşük olan yerlerde yapılmaktadır. Bu anlamda endüstri bazında yakalanan ölçek ekonomileri sayesinde yüksek sermaye gerektiren tekstil yatırımlarının ihtiyaç duydukları işletme bazındaki ölçekler de yakalanabilmektedir.

İçsel ve dışsal ölçeklerin yakalanmış olması sayesinde Türkiye pamuk tarımından başlayarak, büyük sermaye gerektiren elyaf ve iplik yatırımlarından, büyük ve orta ölçekli dokuma, örme, dokunmamış mensucat, teknik tekstil üretim tesislerinden, yoğun ve eğitimli iş gücü gerektiren hazır giyim atölyelerinden, diğer yan sanayi dallarındaki işletmelerden oluşan sağlam bir tedarik zinciri bütünlüğüne sahiptir.

Bu anlamda Türkiye, tekstil ve hazır giyim sektörlerinin ikisinde birlikte küresel ölçekte dışsal ve içsel ölçek ekonomilerini görece dar bir coğrafyada yakalayabilen tek ülkedir. DTÖ tarafından yayımlanan dünyanın ilk 10 tekstil ihracatçısı listesi ile ilk 10 hazır giyim ihracatçısı

listesinin ikisinde birden yer alan beş üreticiden birisidir. Türkiye dışında bu iki listenin kesişim kümesinde Çin, Hindistan, AB ve ABD yer almaktadır. Diğerlerinin coğrafi büyüklükleri göz önüne alındığında Türkiye, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde eksiksiz bir tedarik zinciri bütünlüğüne rakiplerine göre çok daha dar bir coğrafyada sahip olmasıyla rekabet için ihtiyaç duyduğu hız ve esnekliğe sahip olmaktadır.

Türkiye'nin dünya pazarlarında Uzak Doğu üreticilerinin fiyat esaslı rekabetçiliğine karşı direnebilmesinin en önemli unsurlarından birisi olan hız ve esnekliği sağlayan unsurların tanımlanması, gelecek Plan döneminde bunların güçlenmesi için önerilecek mevzuat ve destek politikaları için hayati önem taşımaktadır. Doğru tespitlerin yapılamaması durumunda ilerlemeye yönelik çabalar sonuçsuz kalabileceği gibi avantaj sağlayan içsel ve dışsal ekonomilerin kaybedilme riski olacaktır. Bu gerekçelerle Çalışma Grubumuz Plan dönemi perspektifini oluştururken sektörlerimizin hızlı ve esnek olmasını sağlayan yapısal unsurların sürdürülebilirliğini ön planda tutmuştur.

3.1. Uzun Vadeli Hedefler

Sektörlerimizin uzun dönemli hedefi geçmiş plan dönemlerinde de belirlendiği gibi değer zincirinden daha fazla pay alabilmektir. Sektörlerimizin değer zincirinde son yıllarda ağırlığı artan tasarım ve moda unsurları halen önemini korumaktadır. Bunlara ilaveten sürdürülebilir ve döngüsel ekonomiye katkı sağlayan yeni faaliyetler ve nitelikler de değer zincirine eklenmektedir. Değer zinciri içerisinde üretim faaliyetleri kadar ticaret faaliyetleri de yer almaktadır. Sektörlerimizde bu dağılım yaklaşık yarı yarıyadır. Üretim tarafında tüm ülkelerde yüz binlere varan aktör tam rekabet piyasası oluştururken, ticaret tarafında sayısı binleri geçmeyen büyük tedarik organizasyonları oligopol piyasası oluşturmuştur. Bu genel çerçevede imalat tarafında tasarıma dayalı ve daha nitelikli ürünlere geçerek birim ihracat fiyatını artırmaya yönelik temel hedef devam etmekle birlikte üretimden gelen gücümüzü kullanıp daha az sayıda aktörün yer aldığı ticaret tarafında da güçlü aktörler ortaya çıkartmak uzun vadeli hedeflerdeki önemli bir bileşen olacaktır.

Bu genel çerçevede sektörlerimizin uzun vadeli hedefleri geçmiş dönem planlarına paralel olarak aşağıdaki güncellenmiş başlıklarla özetlenebilir:

- Dünya markalarına hizmet veren tedarikçi ülke konumundan tüketici tercihlerini etkileyebilen ülke konumuna geçmek.

- Değer zincirinin sadece imalat tarafında değil ticaret tarafında da etkin büyük oyuncular yaratarak toplam katma değerden daha fazla pay almak.
- Tedarik zincirinin hammaddeden raflara kadar tüm aşamalarını yöneterek imalatçı ve tüketici tarafını konsolide edebilen en büyük 100 marka içerisinde girebilecek 5 aktör oluşturmak.
- Sektörlerimizin görünmeyen girdisi olan yazılım alanında teknoloji satın alan ülke konumundan teknoloji üreten ülke konumuna geçmek.
- Teknolojiye dayalı teknik tekstil üretiminde lider ülkeler arasına girmek.
- Avrupa dijital tek pazar modeline entegre olabilecek alt yapıya ulaşmak.
- Alternatif elyaf hammaddesi teknolojileri geliştirmek ve bu alanda lider ülkeler arasına girmek.
- Hızlı ve esnek olmayı sağlayacak işletmeler arası işlem maliyetlerini en aza indirecek ekosistemi oluşturmak.
- Deri sektörünün tüm alt segmentlerinde uzmanlaşmış işletmelerin güçlenmesini sağlamak.
- El halıcılığı faaliyetlerinin kültürel, iktisadi ve sosyal fayda yaratma yeteneklerinden sağlanacak katkıyı artırarak Türk El Halısı markasını güçlendirmek ve İstanbul’u dünyanın el halısı merkezi haline getirmek.
- Sektörlerimizin küresel pazarlara girişinde ihtiyaç duyduğu/duyacağı tüm sertifikasyon alanlarında (sürdürülebilirlik, enerji, sosyal sorumluluk, yeşil dönüşüm, vb.) milli sertifikasyon programları ve bu programlara göre denetim ve belgelendirme hizmeti verebilen uluslararası tanınırlığı olan hizmet sağlayıcıları oluşturmak.
- Dijital dönüşümün sağladığı tüm imkânları kullanarak emek yoğun iş istasyonlarının kırsal bölgelerde köy kavşaklarında faaliyet göstermelerini sağlayacak altyapı ve lojistik olanaklarını güçlendirmek.

Sektörlerimiz için 30 yıllık vadede, küresel nüfus ve kişi başı tüketim oranları dikkate alınarak bir projeksiyon yapıldığında küresel pazar hacminin yıllık bileşik bazda %1,5 oranında büyüyerek toplam %40 artacağı öngörülebilir. 2021 rakamlarıyla kişi başına yaklaşık 156 ABD doları olan tüketim 2053’e geldiğinde 187 ABD dolarına yükselecektir. Küresel nüfus 7,9 milyar kişiden 9,6 milyar kişiye çıkacaktır. Ana ihraç pazarlarımız olan Kıta Avrupası ve Kuzey

Amerika’da nüfus yatay seyredecektir. Buna karşın Afrika kıtasında yoğun nüfus artışı yaşanacaktır.

Sektörlerimizin 2022 yılında küresel pazar hacmi yaklaşık 1,1 trilyon ABD doları seviyesindedir. Tüketim trendlerinin sürdürülebilir ürünler kanalından gelişeceği beklenmektedir. Teknik tekstil uygulamaları yaygınlaşacaktır. Beklenen nüfus ve kişi başına tüketim artışı sonrasında 2053 yılında toplam küresel pazar hacminin 1,8 trilyon ABD doları seviyesine çıkacağı tahmin edilebilir. Türkiye’nin küresel pazardan almakta olduğu yaklaşık %3’lük payın %10 seviyesine yükseltilmesi hedeflenmektedir. Buna göre 2022 yılında 36 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşen toplam sektörlerimiz ihracatının 2053 yılında 180 milyar ABD dolarını geçmesi hedeflenmektedir.

Ayrıca sektörlerimizin 2053 yılına yönelik en önemli hedeflerinden bir tanesi Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Paris Anlaşması çerçevesinde karbon nötr üretime ulaşmaktır.

3.2. On İkinci Kalkınma Planı (2028 Yılı) Hedefleri

Sektörlerimizin yeni Plan döneminin ana unsuru, hızlı bir yapısal değişim içerisine girmiş olan küresel üretim ve ticaret yapısının gerekliliklerine uyum sağlayabilmek için Türkiye’deki dönüşümü sağlayabilmektir. Sürdürülebilirlik, dijital dönüşüm ve kurumsal sosyal sorumluluk alanlarında gereken farkındalığının sağlanması ve kamu özel sektör işbirliğiyle hazırlanan yol haritalarının hayata geçirilmesi sonrasında sektörlerimiz küresel pazarlarda bugüne göre daha rekabetçi olabilecektir. Bu yapısal dönüşüm sektörlerimiz için yeni bir mücadele alanı olmakla beraber rakiplerimize karşı ana ihraç pazarlarımızda pozitif yönde ayırmak için bir fırsat sunmaktadır.

Bu çerçevede makroekonomik dengenin istikrara kavuşması ve sektörel politikaların hayata geçirilmesiyle birlikte küresel pazarlarda %3 seviyesinde olan pazar payımızın 5 yıl içerisinde %5 seviyesine çıkartılması hedeflenmektedir. 2022 yılı itibarıyla sektörlerimiz için 1,1 trilyon ABD doları olan küresel pazar büyüklüğünün sektörlerimiz ortalaması için yıllık bileşik %4 oranında büyümesi beklenebilir. Buna göre 2028 yılında küresel pazar büyüklüğünün 1,3 trilyon ABD doları seviyesine gelebileceği hesaplanmaktadır. Sektörlerimiz bu pazar büyüklüğünden 65 milyar ABD doları pay alabilmek için 5 yıl boyunca ortalama bileşik %12 oranında büyüme sağlamayı hedeflemektedir. Yukarıda sayılan temel varsayımların gerçekleşmesi ve hedeflenen büyüme oranlarının yakalanması halinde

sektörlerimiz itibarıyla üretim endeksinin 2028 yılına kadar aşağıdaki değerleri alması beklenmektedir.

Tablo 11: Üretim Endeksi (Hedefler)

Yıllar	Hazır giyim	Tekstil	Deri
2023	121,3	120,7	131,7
2024	135,9	135,2	147,5
2025	152,2	151,5	165,2
2026	170,4	169,6	185,0
2027	190,9	190,0	207,3
2028	213,8	212,8	232,1

3.3. Hedeflere Dönük Temel Amaç ve Politikalar

Yeni Plan dönemi hedeflerinin belirlenmesinde makroekonomik istikrarın sağlanması yanında küresel eğilimlere uygun aşağıda sıralanan temel sektörel politikaların hayata geçirilmesi öngörülmüştür:

Avrupa Yeşil Mutabakatına İlişkin Politikalar: AYM iklim değişikliği ile mücadelenin ancak ekonomik paradigmanın değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirilebileceği gerçeğinden hareketle hazırlanmış yeni bir toplum düzeni oluşturma planıdır. Benzer planlamalar AB dışındaki ülkeler tarafından da yapılmaktadır. Gerek en büyük ticaret ortağımız olan AB gerekse diğer dünya pazarlarında geçerli değişim dinamikleri sektörlerimizin geleceğini şekillendirecek en önemli belirleyiciler olacaktır.

Eko-Tasarım Kurallarına Uyum Politikaları: Tekstil ve konfeksiyon sektöründe döngüselliğin ve sürdürülebilirliğin temin edilmesine yönelik olarak AB tarafından pazara girişte uyulması zorunlu tasarım kuralları getirilecektir. Sektörlerimizce eko-tasarım mevzuatına uyum sağlaması ve üretim altyapısının anılan tasarım kriterlerine uygun olarak dönüştürülmesine yönelik politikalar uygulanması Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamında AB pazarı nezdinde edinmiş olduğu kazanımların korunması için elzemdir.

Atık Toplama Politikaları: AB'nin eko-tasarım mevzuatı kapsamında tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde zorunlu geri dönüştürülmüş içerik kriteri getirileceği dikkate alınarak geri dönüştürmek üzere hammadde ihtiyacının artması öngörülmektedir. Bu doğrultuda, öncelikli olarak ülkemizdeki tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin kaynağında ayrıştırılması ve

toplanmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. AB tarafından planlanan ve uygulanan atık mevzuatına uyum sağlanmalıdır.

Geri Dönüşüm Politikaları: Tekstil ve hazır giyim sektöründe geri dönüştürülmüş içeriğin önemli bir hammadde olacağı öngörülmektedir. Küresel ölçekte geri dönüşüme artan ilgi ve sektörün üretimde kullanılmak üzere taahhüt ettiği geri dönüştürülmüş içerik oranına ilişkin hedefler bulunmaktadır. Ülkemiz tekstil ve konfeksiyon üretiminin büyük bir kısmının ihraç edildiği göz önüne alınarak tekstil ve konfeksiyon atığının ithalat yoluyla tedarikine ihtiyacın devam edeceği beklenmelidir. Döngüsel ekonomi önümüzdeki dönemde hammadde tedariki açısından oyun değiştirici gelişmelerin yaşanmasına neden olacaktır. Hızlı moda, iklim değişikliğine karşı başlatılmış olan küresel hareket içerisinde karbon emisyonu ve kaynak israfı açılarından en zarar verici sektörlerin başında sıralanmaktadır. Buna reaksiyon olarak hazır giyim sektöründe geri dönüştürme orta vadede giderek artacak ve zorunlu hale gelecektir. Dolayısıyla hazır giyim son kullanıcı sektör olmasının yanında rejenere hammadde tedarikçisi sektör olmaya başlayacaktır. Tüketici farkındalığı ve başlıca hazır giyim markalarının sadece sürdürülebilir elyaftan üretilen ürünleri alacağına dair taahhütleri doğrultusunda sürdürülebilir ve geri dönüştürülmüş elyafın önemi gün geçtikçe artacaktır.

Sektörlerimizin en büyük ihracat pazarı olan AB’de hazır giyimin geri dönüştürülmesine ilişkin yoğun mevzuat düzenlemeleri yapılmaktadır. Önümüzdeki dönemde hazır giyim artık ve atıklarının ekonomik değeri yükselecek, ulaşılması zorlaşan bir hammaddeye dönüşecektir. Bu kapsamda, AB tarafından tekstil atığı ile ikinci el tekstil ürününün ayrıştırılmasında belirlenecek politikalara paralel politikaların uygulanması gerekmektedir. AB’nin yeşil dönüşüm alanında hayata geçirmeyi öngördüğü düzenlemeler nedeniyle önümüzdeki dönemde artacak olan geri dönüştürülmüş elyaf talebinin karşılanmasına yönelik öncelikli olarak ülkemizde atıkların kaynağında ayrı toplanarak ekonomiye kazandırılması için gerekli yasal ve yapısal düzenlemelerin hızla hayata geçirilmesine yönelik politikalar oluşturulması önem arz etmektedir. Bu çerçevede yurtiçi atık yönetiminin ve bu alanda gerekli mevzuat düzenlemelerinin tamamlanması, geri dönüşüm sanayiinde kullanılmak üzere kullanılacak tekstil atığının yurtiçi piyasa dinamiklerini bozmayacak şekilde ithal edilmesini sağlayacak mevzuat düzenlemelerinin kurgulanması ve ülke içinde tekstil atığı toplama ve ayrıştırma ile geri dönüşüm yatırımları gerçekleştirilmesinde fayda görülmektedir.

Avrupa Dijital Tek Pazarına Entegre Olmaya Yönelik Politikalar: Tekstil ve konfeksiyon sektöründe dijital ürün pasaportu uygulamalarına ilişkin düzenlemelerin 2024 yılında hayata geçmesi beklenmektedir. Dijital tek pazar gelecek yıllarda ürünlerin serbest dolaşımı için olmazsa olmaz bir entegrasyon anlamına gelecektir. Türkiye'nin Avrupa dijital tek pazarına entegre olabilmesi için geçmişte gümrük birliğine entegre olabilmek için yapılan çalışmalar ölçüğünde politikalar geliştirmesi gereklidir.

Mikro-plastik Salınımının Engellenmesine Yönelik Politikalar: Mikro-plastik salınımının önlenmesine yönelik eko-tasarım kurallarının geliştirileceği dikkate alınarak sentetik lif kullanımına ilişkin politikanın gözden geçirilmesi önem arz etmektedir. Mikro-plastik salınımı nedeniyle, plastik atıklardan geri dönüştürülmüş tekstil ürünü üretilmesinin sürdürülebilir ve döngüsel olmadığı ifade edilmekte olup ülkemiz yatırımlarının da söz konusu husus dikkate alınarak yapılmasını sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

Organik/Alternatif Hammadde Kullanımına Yönelik Politikalar: Gerek eko-tasarım kuralları gerekse biyo-çeşitlilik, ormansızlaşma, çevre ve su ayak izi gibi kriterler dikkate alınarak alternatif hammadde kullanımına yönelik politikalar geliştirilmesinde fayda görülmektedir. Bu çerçevede, kenevir gibi alternatif hammaddelerin kullanımının değerlendirilmesi, kenevirin yutak alanı özelliğinden de faydalanılarak tekstil sektöründe kullanımına yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile ortak politikalar belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Desteklenmesine İlişkin Politikalar: AB tarafından getirilecek özen yükümlülüğü zorunluluğu, sosyal haklar konusunda geri olan Çin ve Bangladeş'e göre ülkemize avantaj sağlayacaktır. Öte yandan, tekstil sektöründe özen yükümlülüğüne ilişkin ulusal mevzuat hazırlanmasının, sektörün farkındalığının artırılmasına ve bu yönde tam uyumun sağlanmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Tekstil sektörü ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının sosyal sürdürülebilirliğe yönelik ortak politikalar belirlemesi faydalı olacaktır.

Yeşil Aklama İle Mücadeleye Yönelik Politikalar: Tüketicilerin sürdürülebilir veya çevre dostu gibi yanlış beyanlardan korunması amacıyla, tüketicinin bilinçlendirilmesi, haksız rekabetin önlenmesi ve denetimlerin etkinleştirilmesine yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bu çerçevede, yeşil aklamaların önlenmesine yönelik olarak Haksız Rekabet Direktifi ve Tüketici

Hakları Direktifinin AB’de yapılacak mevzuat revizyonları dikkate alınarak AB’ye uygun politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Türk El Halısı Markasının Kültürel Miras Olarak Kabul Edilmesine İlişkin Politikalar: Türk El Halısı markasının kültürel miras olarak kabul eden, sektörü geleceğe taşıyacak uygulamaları geliştirecek, sektörün etkinliğini ve ekonomi üzerinde yaratacağı katkıları maksimize ederek risklere karşı direncini artıracak, ticari sürekliliğini, kurumsal yönetim anlayışının gelişmesini ve kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlayacak özel politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

Lojistik Politikaları: Önümüzdeki dönemde değişen ve artan talepler çerçevesinde parsiyel taşımalarının e-ticaret, mikro ticaret artışı ile birlikte artması beklenmektedir. İade lojistiği de göz önüne alındığında lojistik süreçlerde otomasyon/dijitalleşme yatırımları müşteri memnuniyetinin artırılması açısından son derece önemli olacaktır. Mikro lojistik taleplerini konsolide edecek bir dijital altyapının oluşturulmasına yönelik politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Karbon ayak izi ve maliyetler açısından demiryolu taşımacılığı kara yoluna oranlı sektörlerimizi çok daha rekabetçi kalacağından mevcut kara yolu ağırlıklı taşımacılığın demiryoluna kaydırılabilmesi için politikalar üretilmelidir.

Finansman Politikaları: Tekstil ve hazır giyim sektörünün yeşil dönüşümü ciddi bir finansman ihtiyacını da beraberinde getirecektir. Bu kapsamda, yeşil dönüşüme yönelik uluslararası veya ulusal kaynak sağlayıcılardan ihtiyaç duyulan finansmanı sağlayabilmek için sektörlerimizdeki firmaların hazırlıklı olabilmelerini sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

Satın Alma Pratiklerine Yönelik Politikalar: Yeşil dönüşüm sonucu artacak maliyetlerin tüketici üzerinde oluşturacağı yüklerin dengelenmesi amacıyla, Türkiye’nin hazır giyim ihracatında öne çıkan alım gruplarının yeşil dönüşüm temelinde satın alma pratiklerini etkin bir şekilde uygulamalarını sağlamaya yönelik politikalar geliştirilmelidir.

3.4. Temel Amaç ve Politikalara Dönük Uygulama Stratejileri ve Tedbirler

3.4.1. Mevzuat Alanında Yapılması Gereken Düzenlemeler

3.4.1.1. Avrupa Yeşil Mutabakatı Kapsamında Yapılması Gereken Düzenlemeler

Avrupa Yeşil Mutabakatına (AYM) uyum çalışmaları kapsamında meslek örgütleri tarafından yapılmakta olan eylem planları desteklenmelidir. Sivil toplum örgütleri ve meslek örgütleri eylem planlarına aktif paydaşlar olarak iştirak etmelidir.

AYM genel çerçevesi altında kapsanan, Fit for 55 Paketi ve altındaki politikalar; Atık Yönetimi Çerçeve Direktifi; AB Döngüsel Ekonomi Eylem Planı; Sürdürülebilirlik için Kimyasallar Stratejisi; Kurumsal Sürdürülebilirlik için Özen Yükümlülüğü Direktif Taslağı; AB Taksonomi Düzenlemesi; AB Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Stratejisi ve Avrupa Yeni Sanayi Stratejisi başlıkları altındaki teknik dokümanların kapsadığı eylemlerin hayata geçirilmesi için gerekli kaynak planlaması yapılmalı, finansman olanakları oluşturulmalıdır.

Sektörlerimizde döngüsellik ve sürdürülebilirliğin temin edilmesine yönelik olarak AB tarafından pazara girişte uyulması zorunlu tasarım kuralları getirilecek olup tekstil ve hazır giyim sektöründe AB'nin en büyük tedarikçilerinden olan ülkemizin Gümrük Birliği kapsamında malların serbest dolaşımına hanel gelmeyecek şekilde, tekstil sektöründe benimsenecek eko-tasarım mevzuatına uyum sağlaması için aşağıdaki düzenlemelerin yapılması gereklidir:

- Dayanıklı ve geri dönüştürülebilir ürün üretilmesine yönelik hammadde politikalarının tespit edilmesi, döngüsellik ve sürdürülebilirliği düşük üründen yüksek ürüne geçişin sağlanması,
- Üretimin çevresel, su ve karbon ayak izinin azaltılması amacıyla Endüstriyel Emisyon Direktifi Revizyon Taslağı kapsamında mevcut en iyi tekniklere uygun hale getirilmesi,
- Üretimde zararlı kimyasalların ve içeriklerin azaltılması,
- Enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik yatırımlar yapılması,
- Tekstil ve hazır giyim ürünlerinde “geri dönüştürülmüş hammadde” ve “geri dönüştürülmüş ürün” tanımlarının ayrıştırılmasının GTIP bazında yapılması.

Geri dönüştürülmüş elyaf kullanımının önündeki tüm engellerin kalkması; dış ticaretinin engellenmemesi ve tüm geri dönüşüm süreçlerini düzenleyen ayrı bir mevzuat oluşturulması için de aşağıdaki düzenlemeler yapılmalıdır:

- İç piyasa koşullarında bozulmaya yol açmayacak şekilde tekstil ve konfeksiyon atığı ithal edilebilmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinin gözden geçirilmesi, bu çerçevede özellikle geri dönüştürülmek üzere ithal edilen kullanılmış tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ülke içinde nihai ürün olarak ticaretinin engellenmesine yönelik etkin yaptırımlar getirilmesi,
- Hızla artmakta olan geri dönüştürülmüş ve sürdürülebilir hammadde tedarikinde ithalata olan ihtiyacın düzenli analiz edilmesi,
- Önümüzdeki dönemde geri dönüştürülmüş hammadde ihtiyacının artacağı ve ülkemizdeki mevcut kapasite göz önüne alınarak ilave mekanik/kimyasal geri dönüşüm tesisi yatırım ihtiyacının tespit edilmesi,
- Katma değerli geri dönüştürülmüş hammadde üretimi için ihtiyaç duyulacak makine ve teknolojilerin tespit edilmesi ve bu yönde yapılacak yatırımlara yönelik teşvik unsurları geliştirilmesi,
- Üretilen ve ihraç edilen ürünlerin sürdürülebilir elyaftan üretilmesi ve tedarik zincirinin izlenebilirliği önemlidir. Tedarik zincirlerinde izlenebilirlik ve şeffaflık için gerekli altyapı sağlanması,
- Euratex'in de parçası olduğu geri dönüşüm merkezlerine ülkemizin aktif katılım sağlamasında ve başta AB olmak üzere uluslararası geri dönüşüm ağlarına dâhil olunması yönünde girişimlerde bulunulması.

AYM'ye uyum sürecinin hızlandırılması ve dönüşüm maliyetlerinin azaltılması için organize sanayi bölgelerinde yeşil dönüşümün sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

Halı yıkama sektöründe su kullanımının verimliliğin artırılmasına ilişkin farkındalık yaratma çalışmaları yapılmalı, danışmanlık sağlanmalıdır.

Sektörlerimizde ulusal düzeyde atık yönetimini düzenleyen kapsamlı bir yasal düzenleme oluşturulmalıdır. Bu düzenleme kapsamında özel sektörün de dâhil olduğu bir izleme mekanizması kurulmalıdır.

Atık ve artıkların kaynağında ayrıştırılmasına yönelik tedbirler alınmalıdır. AB'den gerçekleştirilen atık ithalatının sürdürülebilir olmadığı, ilerleyen dönemde AB'de Atık

Sevkiyatı Tüzüğü mevzuatı gibi yeni düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle atık ihracatının kısıtlanabileceği göz önüne alınmalı, yurt içinde ortaya çıkan atık ve artıkların ekonomiye kazandırılması için gerekli yasal ve yapısal düzenlemeler hızla hayata geçirilmelidir. Tekstil ürünleri için özel bir atık yönetim sistemi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede aşağıdaki düzenlemeler yapılmalıdır:

- Hem üretim hem tüketim sonrası tekstil ve konfeksiyon atıklarının ayrı toplanmasına yönelik altyapının yeniden kurgulanması,
- Döngüsel tekstil mevzuatında yer almak üzere tekstil atık yaratılmasının azaltılmasına yönelik (kg/kişi başı/yıl) olarak hedef oranların belirlenmesi,
- Ayrı olarak tekstil atıklarının toplanma oranının artırılmasına ilişkin yıllar itibarıyla oransal bazda hedefler konulması,
- Diğer bir gösterge olarak da ayrı olarak toplanan tekstil atıklarını geri dönüştürme ve yeniden kullanım oranlarına ilişkin yıllar itibarıyla oransal bazda hedefler konulması,
- Tekstil sektöründe atık yönetimine ilişkin olarak GÜS/EPR prensiplerinin uygulanması,
- Üreticilerden tahsil edilecek GÜS/EPR ücretlerinin ürünün sürdürülebilirlik ve döngüsellik kriterlerine göre belirlenmesi,
- GÜS/EPR ücretlerinin tekstil ve konfeksiyon atıklarının toplanma altyapısının geliştirilmesi ve sektörün yeşil dönüşümüne yönelik yatırımlar için finansal kaynak oluşturması.

Sektörlerimizde dijital ürün pasaportu uygulamalarına ilişkin mevzuatın 2026/2027 yılında yürürlüğe girmesi öngörülmektedir. DÜP kapsamında yer alacak bilgilerin kaydedileceği veri tabanına ülkemizin doğrudan erişiminin sağlanması ve ürün kayıtlarının Gümrük Birliği ortağı olarak doğrudan yapılmasının temin edilmesi önem arz etmektedir. Aksi takdirde, DÜP temin edebilmek için AB’de yerleşik bir otorite üzerinden kayıt işlemleri gerçekleştirilecek, bu da ihracatçımıza ek maliyet oluşturacaktır. Hâlihazırda elektrikli ev aletleri, klimalar, kombiler, araç lastikleri vb. ürün gruplarında enerji etiketlemesi kapsamında ürün kaydı gerektiren EPREL veri tabanına ülkemizin entegre olabilmesi için AB tarafından talep edildiği üzere, ticari sır niteliğinde bilgiler içerecek DÜP’e ilişkin veri tabanına ülkemizin entegrasyonunda, ülkemizde ticari sırların AB ile eş düzeyde korunmasını sağlayacak hukuki düzenlemelerin yapılması talep edilebilecektir. Bu çerçevede aşağıdaki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir:

- Ülkemiz ticari sırların korunmasına dair hukuki düzenlemelerin tek bir mevzuat çatısında toplanarak AB'nin Ticari Sırlar Direktifine uyumlu bir hukuki düzenleme çıkarılması,
- Dijital ürün pasaportunun mevcut ihracat/ithalat sistemlerimize entegre edilmesine yönelik ön çalışmaların başlatılması ve geçiş kapsamında gerekli olabilecek kurumsal altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi,
- Yeşil dönüşüm sürecinin dijitalleşme ile desteklenerek bir ikiz dönüşüm süreci olarak kurgulandığı dikkate alınarak sektör tarafından yeşil dönüşüm ve dijitalleşmeye yönelik projeler geliştirilmesinde, bunlara dair teşvik mekanizmaları kurgulanması.

Mikro-plastik salınımının önlenmesine yönelik eko-tasarım kurallarının geliştirileceği dikkate alınarak sentetik lif kullanımına ilişkin politikanın gözden geçirilmesi önem arz etmektedir. Mikro-plastik salınımı nedeniyle, plastik atıklardan geri dönüştürülmüş tekstil ürünü üretilmesinin sürdürülebilir ve döngüsel olmadığı ifade edilmekte olup ülkemiz yatırımlarının da söz konusu husus dikkate alınarak yapılmasında, petten lif üretiminin yıkama oranı düşük tekstil ürünlerinde değerlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

3.4.1.2. Teknik Mevzuat

Teknolojik uygulamalar ve güvenlik alanlarında teknik tekstil ürünlerine olan talep gelecek Plan dönemi içerisinde büyümeye devam edecektir. Yaşam alanlarında yangına dayanıklı (yanmaz halı, perde vb.) teknik tekstil kullanımı can ve mal güvenliği açısından önemli kazanımlar getirmektedir. Bu tür teknik tekstillere ilişkin standart çalışmalarının geliştirilmesi, kamusal alanlarda kullanımının zorunlu hale getirilmesiyle can ve mal kayıpları önemli ölçüde azalacaktır. Bu teknik düzenlemeler ile artacak olan talep beraberinde daha fazla üretimi getirecek teknik tekstil yatırımları için ölçek yakalanmasını kolaylaştıracaktır.

Pamukta sürdürülebilirlik standardı hazırlanmalı ve bu standart iyi tarım uygulamaları, GMO Free Turkish Cotton Garanti markası standardı gibi ulusal ve BCI gibi uluslararası diğer standartlarla eşleştirmeli ve bu standardı uygulanacak ve denetleyecek mekanizmalar kurulmalıdır.

İlgili standartlarda gerekli düzenlemeler yapılarak Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Yönetmelikleri kapsamında üretilen kütlü pamukların kontrol ve sertifikalandırma sürecinin, isteğe bağlı olarak, çırçırılama aşamasından itibaren GMO Free Turkish Cotton Garanti Markası Standardına uygun olarak sürdürülmesini, buna karşılık

markanın kontrol ve sertifikalandırma sürecinin ise zorunlu olarak sadece söz konusu kütllü pamukla başlaması sağlanmalıdır.

Türk El Halısı, el halıları için küresel bir markadır. Ancak ülkemizde dahi makine halıları el halısı olarak etiketlenilerek yerli ve yabancı alıcılar aldatılmaktadır. El halılarına ilişkin TSE 43 standardının ihtiyari olarak uygulanması yeniden gözden geçirilmeli, mevcut standardın sektörün ihtiyaçlarına ve önceliklerine göre gerekirse revize edilerek standart dâhilinde üretimi gerçekleştirilecek ürünler korunmalı, tüketicinin korunması mevzuatı kapsamında yanlış kullanımların önüne geçecek etkin önlemler alınmalıdır.

Markaların ve üreticilerin, 2025 yılından itibaren hazır giyim ve tekstil ürünleri atıklarını kademeli olarak toplamak zorunda olması dolayısıyla kullanmak zorunda olacakları Eco-Tasarım etiketinin gereğinin yapılabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Fikri ve ticari mülkiyet hakları ihalelerinin üzerine gidilmeli, caydırıcı müeyyideler uygulanmalıdır.

3.4.1.3. Mali Mevzuat

Sektörlerimiz uluslararası arenada gelişmiş ülke pazarları için özellikle uzak doğu kaynaklı rekabet ile karşı karşıyadır. Asimetrik rekabet şartları iç pazarda da kendini göstermektedir. Ulusal ekonomi açısından stratejik önem taşıyan sektörlerimiz, ihracat pazarlarında ve iç pazarımızda haksız rekabete karşı uluslararası anlaşmalar kapsamında belirlenmiş olan savunma mekanizmalarını etkin olarak kullanmaya devam etmelidir. Bu mekanizmalar kullanılırken objektif değerlendirmeler yapılmalı, amacını aşan bir korumacılıktan kaçınılmalıdır.

Yarı mamul kürklü deri temini yerli üretimi olmadığı için Kuzey Avrupa ülkelerindeki çiftliklerden yapılabilmektedir. Yüksek katma değerli bir faaliyet olan kürk imalatında alıcılar önce parça kürkleri seçmekte, bilahare bu seçilen parçalardan mamul oluşturulmaktadır. Dolayısıyla dâhilde işleme rejimi kapsamında bir proje oluşturmak mümkün olamamakta, kati ithalat yapılmaktadır. Ancak önemli ihracat potansiyeli olan bu katma değerli sektör, hammadde tedarikinde alınan ÖTV nedeniyle büyüyememektedir Mamul ve yarı mamul kürklerin gümrük tarife pozisyonları ayrıdır. ÖTV kanununda bu ayırım kullanılarak yarı mamul kürklerden alınan ÖTV'nin kaldırılması, orta vadede mamul kürk ihracatının gelişmesini sağlayacaktır.

Bir dünya markası olan “Türk El Halısı” ile bir dünya kenti olan “İstanbul” iç içe geçerek uluslararası düzeyde marka bilinirliğine ulaşmış durumdadır. İstanbul’da el halısı değerlendirme ve onarımı konusunda yetkin uzmanlığa sahip olan geniş bir akademisyen ve iş insanları kümesi bulunmaktadır. Anadolu’da Sultanhanı gibi eski el halısı onarımı üzerinde ihtisaslaşmış ilçeler İstanbul üzerinden dünyaya açılmaktadırlar. Mazisi binlerce yıl eskiye giden bu doğal markalaşma ekosistemi İstanbul’un el halıları için küresel bir ticaret merkezine (Belçika Anvers’in pırlanta merkezi olduğu gibi) dönüştürülmesine olağanüstü elverişli bir ortam sunmaktadır.

İstanbul’un küresel çapta bir el halısı merkezi olması için son derece elverişli bir ekosisteme sahip olmasına karşın el halısı ticaretinde uygulanmakta olan önlemler ticaretin gerçekleşmesini engellemekte veya merdiven altına itmektir. El halısı dış ticaretine uygulanan vergisel ve bürokratik zorluklar, küresel bir ticaret merkezi olma potansiyeli olan İstanbul’u turistik satışlarla yetinen bir satış noktası olarak sınırlamaktadır.

İstanbul’un küresel el halısı ticaret merkezine dönüşebilmesi için eski ve yeni el halılarının ithalatı ve ihracatının İstanbul’da kurulacak bir ihtisas gümrüğü üzerinden serbest olarak yapılması sağlanmalıdır. İthalat ve ihracat üzerindeki ortak gümrük tarifesi dışındaki maliyet artırıcı yükler kaldırılmalıdır. İstanbul’da düzenlenecek uluslararası halı fuarlarına getirilen ürünlerin fuar sırasında satılabilmesine izin verilmelidir.

3.4.1.4. Uluslararası Anlaşmalar

Sektörlerimiz asimetrik rekabette arındırılmış pazarlarda sahip olduğu esnek ve hızlı servis kabiliyeti sayesinde ihtiyaç duyduğu rekabetçiliğe sahiptir. Bu kapsamda ticaretin serbestleştirilmesine yönelik serbest ticaret anlaşmalarının yapılması faydalı olacaktır. Ancak bu anlaşmalar yapılırken muhatap ülkelerin emek yoğun sektörlerinde uygulanmakta olan sosyal güvenlik, çevre ve ürün güvenliği şartlarının Türkiye’de uygulanan şartlar ile asgari düzeyde eşit olmasına dikkat edilmelidir. Bu alanlarda düşük standartlar uygulayan ülkeler ile yapılacak serbest ticaret anlaşmalarının haksız rekabet ortamını besleyeceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu tür ülkeler ile yapılacak serbest ticaret anlaşmalarında sektörlerimiz hassas sektör kabul edilmelidir.

Ülkemiz dünya genelinde en çok mülteci ve göçmene en uzun süreli barınma imkânı sağlayan ülke konumundadır. Sosyal sorunların yanı sıra mülteci ve göçmenlere sağlanan meslek edindirme, eğitim gibi desteklerin faydasız kalabildiği durumlar görülmektedir. Çözüm

olarak DTÖ nezdinde yeni bir ticaret politikası aracı oluşturulmalıdır. Yeni ticaret politikası aracı, mülteci ve diğer kısıtlı imkanlara sahip kesimlerin iş gücünü kullanarak üretilen ürünlere dünya pazarlarına tercihli vergiyle giriş imkânı sağlamalıdır. Uygulama ülke veya bölge bazlı değil işletme bazlı yapılmalıdır. 2017 yılında yapılmış olan benzer girişimlere, oy birliği sağlanamamış olsa da UNDP tarafından başlatılmış olan inisiyatifin başarılı olma şansını yükseltmek için gereken destek verilmelidir.

Gelecek Plan dönemi içerisinde Pan-Avrupa menşe kümülasyonu sisteminde yapılacak değişiklik ile üçüncü ülke girdilerine düşük katma değer ekleyerek üretilecek ürünlerin tercihli ticaret imkânlarından yararlanması sağlanacaktır. Uygulamanın yürürlüğe girmesiyle sosyal güvenlik, çevre ve ürün güvenliği açılarından asimetrik rekabet şartlarından yararlanan uzak doğu menşeli ürünler basit işçiliklerle AB pazarına girecek, ülkemizin tercih marjı azalacak, trafik sapması nedeniyle iç pazarımız dahi etkilenecektir. Bu olumsuz sonuçlara neden olacak söz konusu düzenleme AB karar mekanizmalarında son aşamaya gelmiş olmasına rağmen mümkün olan tüm itiraz kanalları kullanılarak uygulamaya Gümrük Birliği ve Ankara Anlaşmasına dayanarak itiraz edilmeye devam edilmelidir.

AB tarafından Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında hazırlanan mevzuatlar karşısında, özellikle Atık Sevkiyatı Tüzüğü Taslağı kapsamında Türkiye'nin statüsü takip edilmeli, hak ve yükümlülükler açısından üçüncü ülkelere karşı pozitif yönde ayrıştıracak müzakereler yapılmalıdır.

3.4.1.5. Devlet Destekleri

Sektörlerimize verilen devlet destekleri artırılmalıdır. Aynı zamanda teşvik sistemi hızla değişen konjonktüre uyum sağlayabilen, ortaya çıkan fırsatları hızlı değerlendirebilen bir yapıya kavuşturulmalıdır. Mevcut teşvik uygulamalarının geri bildirimleri titizlikle incelenerek olumlu ve olumsuz yönler değerlendirilmelidir.

Sektörel teşviklerin kapsamı enerji dönüşümü, verimliliği, AYM'ye uyum yükümlülüklerini yerine getirebilmek için yapılması gereken sürdürülebilirlik yatırımları, bunlara ilişkin danışmanlık alımları gibi yeni Plan döneminde yoğunlaşacak faaliyetleri ve sektörel değer zincirlerine eklenecek yeni aktörleri kapsayacak şekilde genişletilmelidir.

Mevcut yatırım teşvik sistemi Türk hazır giyim sektörünün yeni dönemde ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yatırım ve harcama konularının büyük bölümünü kapsamamaktadır.

İhtiyaçları karşılamaya yönelik olarak yeni teşvik unsurları bir arada yeni bir teşvik programı kapsamında sunulmalıdır. Mevcut teşvik programlarının (bölgesel teşvikler, öncelikli yatırım konuları, stratejik yatırımlar ve genel teşvik) ayrı ayrı kullanılması yeterli fayda sağlamayacaktır. Teşvik sistemimize yeşil ve dijital dönüşüm programlarını desteklemeye yönelik yeni unsurlar ilgili bakanlıklarca oluşturulmaya başlanmıştır. Bu program mevcut firmaların yatırımları ile yeni yatırımlar arasında fark gözetmeden, yine yatırımın bölgesel olarak yeri/sınıfı fark etmeksizin teşvik edilmeli ve Avrupa Yeşil Mutabakatına uyum açısından sektörlerimize öncelik verilmelidir. Sektörde nitelikli üretici sertifikası programı da uygulanarak teşvikler sadece bu kapsamda farklılaştırılarak sektörün değer ve kalite yaratma kapasitesi özendirilmelidir.

Teşvik alan firmalara destek unsurlarının aynı oranda kullanılması yerine nitelikli üretici sertifikasına sahip firmalar farklı ve yüksek oranlı unsurlar ile teşvik edilmelidir. Tüm kalite ve uyum sertifikalarına sahip olmaya yönelik yatırımlar ve harcamalar özendirilmelidir.

İlave kapasite yaratılması yerine ilave değer yaratılmalı, yeşil ve dijital dönüşüm yatırımları ve yalın sistemlere geçiş yatırımları yatırım teşvikleri kapsamına alınmalıdır.

Maddi duran varlıklara ilave olarak maddi olmayan duran varlıklar, üretim hattı genel istihdamına ilave olarak tüm üretim süreçlerinde nitelikli insan kaynaklarının (mühendis vb.) istihdamı teşvik kapsamına alınmalıdır. Sadece belirli bölgelerdeki firmaların tevsii ve modernizasyon yatırımları değil bölgelerde sürdürülebilirlik ve dijital dönüşüm yatırımları başta olmak üzere değer yaratan tüm yatırımlar teşvik edilmeli, bu teşviklerde tüm bölgelerde aynı destek unsurları uygulanmalıdır.

Üretim faaliyetlerine yönelik yatırımların teşvikine ilave olarak döngüsel sistemlere geçişe yönelik toplama, ayrıştırma, temizleme, depolama ve taşıma yatırımları teşvik kapsamına alınmalıdır.

AB ürün standartlarına uyumun teşvik edilmesine ilave olarak AB pazarının dijital ürün pasaportu ve benzeri yeni gerekliliklerine uyum sağlamaya yönelik yatırımlar da teşvik kapsamına alınmalıdır.

Kamu bankaları tarafından teşvike bağlanmış yatırımlar için uzun vadeli yatırım kredisi kullandırmanın zorunlu olması sağlanmalıdır.

Dijital dönüşüm ve AYM gibi yeni değişim dinamikleri değer zincirine yeni değerlerin eklenmesine, sonrasında da bu yeni değerleri üreten yeni aktörlerin tedarik zincirine katılmasına yol açacaktır. Sektörlerimizin değişime sağlıklı bir şekilde ayak uydurabilmesi, değişimi rekabetçiliğini artırmak açısından bir fırsata çevirebilmesi için bu yeni aktörlerin kurulması teşvik edilmelidir. Bu kapsamda ilk plan dönemi içerisinde dijital modelhane, mobil kalite kontrol, kesimhane ve e-ticaret marka işletmeleri devlet destekleri kapsamına alınmalıdır.

Suni sentetik, doğal ve rejenere elyaf üretimi için yatırımlar desteklenmeye devam etmelidir. Viskon iplik üretimi desteklenmeli buna karşın kapasite fazlası bulunan pamuk ipliği yatırımları destek kapsamından çıkartılmalıdır.

Organik pamuk ve iyi pamuk uygulamaları kapsamında üretim yapan çiftçiler prim sertifikasyon giderlerine katılım ve bunun gibi yöntemlerle desteklenmelidir. GMO Free Turkish Cotton garanti markasının tanıtım ve kullanımı teşvik edilmelidir.

Sürdürülebilirlik dinamikleri nedeniyle plan dönemi içerisinde başlamak üzere hızlı moda konulu yüksek adetli, maliyetli ve katma değeri düşük ürünlere olan siparişlerin azalması buna karşın dayanıklı düşük adetli yüksek katma değerli ürün siparişlerinin artması beklenmektedir. Bu değişim içerisinde ürünlerin aksesuarlar ile farklılaştırılması artacaktır. Bu nedenle yan sanayi sektörlerinin desteklenmesi hazır mamulde rekabetçiliğe destek olacaktır.

Vilayet sınırları yatırım faktörleri açısından birbirinden çok farklı coğrafyaları kapsayabilmektedir. Bu nedenle bölgesel destekler belirlenirken vilayet veya ilçe siyasi sınırları gerektiğinde coğrafi ve ekonomik sınırlara göre özel yapılandırılabilir.

Sektörel ve bölgesel bazda verilen devlet destekleri birbirleriyle uyumlu ve sinerji yaratacak şekilde düzenlenmelidir.

Karbon sıfır ve yeşil organize sanayi bölgelerine 6. Bölge teşvikleri sağlanmalıdır. OSB’lerde yeşil dönüşüme ilişkin alt yapı yatırımları desteklenmelidir.

Sanayide su kullanımına yönelik verimlilik çalışmaları hızlandırılmalı, su verimliliğine ilişkin faaliyetler enerji verimliliğine ilişkin faaliyetler ile paralel yürütülmelidir.

Teşvik mekanizmaları “tasarım” ve “uygulama” olarak iki temel bileşenden oluşmaktadır. Tasarım bileşeni bölgelerin, konuların, unsurların ve oranların tespit edilmesini kapsamaktadır. Uygulama ise teşviklerin firmalara kullandırılma süreçleri ile ilgilidir. Kaynakların etkin dağılımı ve kalkınma için en mükemmel tasarımı yapılmış olsa dahi kötü

uygulama pratiği beklenen faydayı olanaksız kılabilir. Bugüne kadar teşvik uygulamada seçmesiz menü (tabldot) yöntemi uygulanmıştır. Ancak her firmanın hedefleri, bu hedefler için ihtiyaç duyduğu teşvik menüsü farklıdır. Firmaların kendi teşvik menülerini hazırlayarak projelendirmelerine olanak sağlanması halinde teşvik verimlilikleri büyük ölçüde artacaktır.

Teşvik verimsizliğine neden olan ikinci bir “uygulama” parametresi “harca-ispatla” prensibine dayanan teşvik kapatma (hakediş ödeme) yöntemidir. Harca-ispatla yöntemi, verilen teşviklerin sonuçlarına ilişkin geri bildirim sağlamadığı gibi firmaların teşvik kullanmada ihtiyaç duydukları faaliyet esnekliğini de ortadan kaldırmaktadır. Harca-ispatla prensibi, göster-tekrar al prensibine dayalı kapatma yöntemiyle değiştirilmelidir. Bu nedenle teşvik kapatmaları, firmaların teşvik projelerinde beyan edecekleri hedeflere ulaşp ulaşmadıklarına dair denetlenebilir performans göstergeleri üzerinden yapılmalıdır. Böylece desteklerin sağladığı fayda ölçülebileceği gibi, verimsiz destek kullanan firmaların tespit edilerek verimsizliklerinin analizi ve düzeltme programlarına tabi tutulmaları imkân dâhiline gelecektir.

3.4.1.6. Denetim

Sektörlerimizin AB’ye gerçekleştirdiği ihracatında alıcılar tarafından talep edilen kurumsal sosyal sorumluluk, çevre gibi konularla ilgili denetim belgelerine ilave olarak gelecek Plan döneminde sınırda karbon vergisi, atık sevkiyatı tüzüğü, dijital ürün pasaportu gibi çok sayıda yeni düzenleme çerçevesinde denetim belgesi eklenecektir.

İhracata yönelik denetimler sektörlerimizi iki açıdan etkilemektedir. Birincisi denetimlerin kalitesi ve ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarıdır. İkincisi ise denetimler için ödenen ücretlerdir. Her iki açıdan da alıcılar tarafından akredite edilmiş yerli kuruluşların oluşturulması sektörlerimiz ve ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Bu amaçla sektörlerimizde işgal eden meslek örgütlerinin ortak sahipliğinde, uluslararası akreditasyon şartlarını sağlayacak nitelikte sivil bir denetim kuruluşu oluşturulmalıdır.

Hâlihazırda sürdürülebilir olduğu iddiası ile piyasada satışa sunulan ürünlerin %39’unun esasında sürdürülebilir olmadığı dikkate alınarak tüketicilerin sürdürülebilir veya çevre dostu gibi yanlış beyanlardan korunması amacıyla geliştirilen Yeşil Dönüşüm için Tüketicinin Güçlendirilmesi inisiyatifi ile Haksız Rekabet Direktifi ve Tüketici Hakları Direktifinin gözden geçirilmesi söz konusudur. Bu çerçevede, AB Eko-etiket mevzuatı veya ilgili AB mevzuatının gerekliliklerini yerine getirmeden, “yeşil”, “çevre-dostu”, “çevre için iyi” gibi çevresel beyanların kullanımı yasaklanacaktır.

Komisyon ayrıca, 2023 yılında açıklanması öngörülen Yeşil Beyan İnisyatifi ile tüm çevresel beyanlar için asgari kriter geliştirmeyi öngörmektedir. Bu kapsamda, Çevresel Ayak İzi Metodu'nun benimsenmesi, ürünün somut olarak çevreye etkisinin ortaya konulması açısından ön plana çıkmaktadır. Kullanılacak olan çevresel beyanlar belirli kriterlere dayandırılacak ve bu kriterlerin karşılanıp karşılanmadığı hususu bağımsız doğrulayıcılar tarafından doğrulanacaktır. Söz konusu kuralın ihlal edilmesi durumunda caydırıcı cezalar getirilmesi öngörülmektedir. Komisyonun ayrıca, Tekstil ve Ayakkabı için Eko Etiket düzenlemesini gözden geçirmesi öngörülmektedir.

Öte yandan, plastik şişelerin geri dönüşümünden üretilmiş olan tekstil ürünlerinin, mikro-plastik salınımı nedeniyle sanıldığı gibi çevre-dostu olmadığı açıklanmış olup Eko-Tasarım mevzuatı, Eko-Etiket kriterleri ve Yeşil Beyan inisyatifinin, bu gibi pratiklerin engellenmesine yönelik kurgulanacağı beklenmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir:

Yeşil aklama ile mücadele kapsamında, AB'nin Yeşil Beyan İnisyatifi çerçevesinde getireceği kriterlere ve ilgili mevzuata uyum sağlanması, yalan beyanların engellenerek çevresel ve sürdürülebilirlik kriterlerine uygun üretim yapan üreticilerin haklarının korunması açısından önem teşkil etmektedir. Ülkemizce yürütülen çalışmalar kapsamında, reklam ve ticari uygulamalarda yer verilen çevreye ilişkin beyan ve görsellerin ilgili mevzuata uyumlu olmaları konusunda reklamcılık ile ilgili tüm kişi, kurum ve kuruluşlara yol göstermek amacıyla Ticaret Bakanlığınca hazırlanan Çevreye İlişkin Beyanlar İçeren Reklamlar Hakkında Kılavuz 13 Aralık 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Buna ek olarak, AB tarafından yürürlüğe konulacak mevzuata uyum sağlanması önem arz etmektedir. Zira AB pazarında piyasaya sürülecek ürünlerimizin yeşil beyanlarının ülkemizde yerleşik doğrulayıcılar ile doğrulanmasını sağlayarak rekabet gücümüzün korunmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çerçevede, yeşil aklamının önlenmesine yönelik olarak Haksız Rekabet Direktifi ve Tüketici Hakları Direktifinin AB'de yapılacak mevzuat revizyonları dikkate alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir.

3.4.2. Kurumsal Yapıyı İyileştirmeye Yönelik Düzenlemeler

Birden fazla kamu kuruluşunun görev ve yetki alanında bulunan atık yönetimi ve geri dönüşüm konularına ilişkin bütünlüğün sağlanabilmesi için atık yönetimi ve geri dönüşümden sorumlu ayrı bir kamu otoritesi oluşturulmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı bünyesinde kurulan Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü, devlet yardımlarının bütünlük bir yapı içerisinde tasarlanması ve sinerji yaratması için ihtiyaç duyulan koordinasyonu sağlamalıdır. Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü çalışmalarını yürütürken özel sektörün görüşlerini ve geri beslemelerini sistematik ve dinamik bir şekilde alabilecek danışma kurulları oluşturmalıdır.

El halıcılığı sektörünün mesleki ve kurumsal etkinliğini geliştirecek çalışmaları yürütecek, sektörel bilgi kapasitesinin artırılması çalışmalarında bulunacak ve ürünlere yönelik bir akreditasyon sistemi geliştirerek tüketicilerin güvenle alışveriş yapabileceği sağlıklı ortamı yaratabilecek bir El Halısı Enstitüsü kurulmalıdır.

3.4.3. İnsan Kaynakları Alanında Yapılması Gerekenler

Sektörlerimizin bugün en çok ihtiyaç duyduğu üretim faktörlerinden birisi olan insan kaynakları gelecek Plan döneminde de büyüme açısından belirleyici darboğaz olmaya devam edecektir.

İnsan kaynaklarında sorunların odak noktası mesleki eğitim sistemindeki zayıflıklardan kaynaklanmaktadır. Meslek okullarının sayıları artırılmalı, verilen eğitimin kalitesi yükseltilmelidir.

Mesleki eğitim sisteminin güçlendirilebilmesi için müfredatlarının belirlenmesinde, uygulama yaptırılmasında ve öğretmenlerin eğitilmesinde özel sektörün katkı sağlaması gerekmektedir. Bu katkının etkin bir şekilde sağlanabilmesi, özel sektör kuruluşlarının karar süreçlerine dâhil olabilmeleri ve yeni meslek liseleri açabilmeleri için mevcut yasal altyapının uygulanabilir bir düzlemde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Ara eleman açığının azaltılabilmesi için gençlerin meslek liselerini tercih etmeleri sağlanmalıdır. Meslek lisesi mezunlarının refah getirici iş ve meslek sahibi olabileceğini vurgulayan kamuoyu iletişim kampanyaları yapılmalıdır. Lise çağındaki öğrencilere sağlıklı karar vermeleri için danışmanlık verilmelidir. Meslek lisesi mezunlarının eğitim gördükleri alanlarda çalışmaya başlamaları için burs ve işe başlatma programları uygulanmalıdır.

Mühendislik fakülteleri mezunları sanayide uygulanmakta olan fiili iş süreçleri konusunda bilgisiz kalmaktadır. Bu noktada üniversite-sanayi iş birliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bazı üniversitelerde uygulanmakta olan, bir yarıyılık sanayi işbaşı eğitimi olumlu çıktılar vermektedir. Sadece öğrencinin değil öğretim üyelerinin de sanayiciye gitmesine vesile olmaktadır. Bu uygulamanın yaygınlaştırılması faydalı olacaktır. Diğer yandan uygulama, mühendislik fakültelerinin zorunlu müfredatlarının azaltılmasına neden olmamalıdır. Bu durum mühendislik fakültelerinin meslek liselerine, mühendislerin de ara elemana dönüşmelerine neden olarak bir başka olumsuzluğa ve kaynak israfına yol açacaktır. Bu kapsamda ara elemanlar için çözümün adresi, sayısı ve nitelikleri artırılmış meslek liselerinde, mühendisler için çözümün adresi de sanayi ile daha yakın ilişki kuran üniversitelerde olmalıdır. Tekstil mühendisliğinin tercih edilmesi için tanıtım çalışmaları yapılmalı, mezunların sektörde kalmalarının sağlanması için burs programları uygulanmalıdır.

Sektörlerimizde nitelikli iş gücü ihtiyacının önemli bir kısmı ürün geliştirme faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Tasarımcı, kalıpcı, model makinacıların yoğun olarak kullanıldığı ürün geliştirme süreçleri, gelişen 3 boyutlandırma ve dijital prototip üretme teknolojileri kapsamında tamamen bilgisayar ortamından başlatılıp sonuçlandırılmaktadır. Fiziki malzeme kullanmadan birim zaman içerisinde çok daha fazla sayıda ürün geliştirme çalışması yapılmasına olanak veren bu teknolojileri kullanabilecek personel sayısı yetersizdir. Bu nedenle tasarım, kalıp ve dikiş eğitimleri kapsamında dijital teknolojilerin öğretilmesi için müfredat değişiklikleri yapılmalıdır. Meslek örgütlerinin bu yönde başlatmış oldukları eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Gelecek Plan döneminde sektörlerimizi etkileyecek değişim dinamikleri olan dijital dönüşüm, yalın üretim, AYM, sürdürülebilir büyüme hedefleri, enerji dönüşümü, su ve enerji verimliliği alanlarında yönlendirme ve teknik çözüm ihtiyaçları ortaya çıkacaktır. Bu alanlarda hazırlanan yenilikçilik ve araştırma geliştirme projeleri ulusal ve uluslararası platformlar tarafından yoğun olarak desteklenmektedir. Meslek örgütleri ve üniversitelerin hazırlayacağı ortak projeler üniversite sanayi işbirliği pratiğinin geliştirilmesine yardım edecektir.

Enerji konusunda sektörlerimizin gelecek Plan dönemi içerisinde rekabetçiliğini etkileyecek en önemli faktörlerden birisi enerji verimliliği konusunda bilinçlenme ve işletmelerdeki uygulama kabiliyetlerinin artırılmasıdır. Sektörlerimizde faaliyet gösteren işletmelerin %80'i KOBİ niteliğinde olup enerji dönüşümü ve enerji verimliliği konularında

bilgi ve danışmanlığa ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda KOBİ'lere enerji dönüşümü, enerji verimliliği ve yalın üretim konularında verilen danışmanlık programları güçlendirilmeli ve yoğunlaştırılmalıdır. Verimlilik artırıcı dijital dönüşüm çözümlerine ilişkin farkındalık yaratma ve çözümlere ulaşma kolaylığı sağlayacak programlar geliştirilmelidir. Tüm bu konulara ilişkin uygulamalı eğitimlerin verildiği model fabrikaların sayısı artırılmalıdır.

Sektörlerimizde sürdürülebilirlik kültürünün oluşturulması amacıyla çalışanların farkındalık ve yetkinliklerinin artırılması gerekmektedir. Bu amaçla da üniversitelerin ilgili bölümlerinin müfredatına 'döngüsel tasarım' anlayışının benimsenmesi için dersler eklenmesi, atılacak adımlar arasında ilk sıralarda yer almalıdır.

3.4.4. Altyapıyı İyileştirmeye Yönelik Yapılması Gerekenler

Sektörlerimizin orta vadeli planlarında enerji konusunda ele alınması gereken en önemli unsur fosil enerji kaynaklarından, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş sürecinin yönetilmesidir. Özel sektörün yenilenebilir enerji dönüşümünde gereken yatırımı yapma iştahı oluşmuştur. Ancak güneş enerjisi santral yatırımları için arazi bulunmasında güçlük çekilmektedir. Fabrika yerleşkelerinden uzakta kurulan santrallerden elde edilen enerjinin üretim tesislerine nakli için yüksek bedeller oluşmaktadır. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından dönüşüme yönelik tedbirler alınmakta ancak bu tedbirlerin hayata geçirilmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Sorunların çözümü için Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere ilgili tüm kamu otoritelerinin birbirlerinin politikalarını tamamlayan düzenlemeler yapması gerekmektedir.

Önümüzdeki planlama döneminde sektörlerimizdeki talep yapısının değişmesi; model sayısı artarken, model başına verilen sipariş adedinin azalması ve sipariş dönemlerinin yıl geneline yayılması beklenmektedir. Bu değişimin lojistik operasyonları üzerinde parsiyel yükleme ihtiyacını artırıcı etkisi olacaktır. Bu değişime hızlı ve etkin uyum sağlanması sektörlerimiz açısından özellikle Avrupa Birliği pazarında önemli avantajlar sağlayabilecektir. Lojistik değer zincirindeki aktörler arasında veri akışının, sözleşme, beyan ve tescil süreçlerinin dijitalleştirilmesi, Avrupa Dijital Tek Pazarı süreçlerine uyum sağlanmasıyla lojistik hizmetlerinin esnekliği sağlanırken, operasyon maliyetleri düşecektir.

E-ticaret önümüzdeki yıllarda giderek artacaktır. Bu kanaldan gerçekleştirilecek ihracatın yüksek hacimlere ulaşabilmesi için geçilmesi gereken darboğaz lojistik alanındadır. Gümrükler tarafından sağlanan mikro ihracat düzenlemelerinin, PTT tarafından sağlanacak mikro lojistik

hizmetleriyle uyumlu bir sistem haline getirilmesi Türkiye'nin özellikle Afrika kıtasına yapacağı ürün ihracatını büyük ölçüde artıracaktır.

Türkiye'de açılacak lojistik merkezlerine özel gümrük statüleri tanınmasıyla sağlanacak teşvikler çok uluslu şirketlerin lojistik merkezlerini Türkiye'ye kaydirmaları konusunda iştahlarını artıracaktır.

Lojistik maliyetlerinin azaltılması için demiryolu yük taşımacılığına özel önem verilmelidir. Sektörlerimiz emek yoğundur. Ulaşımı zor bölgelerde atıl kalan iş gücünün sektörlerimize kazandırılabilmesi için demiryolu taşımacılığı geliştirilmeli, bu bölgelerde lojistik için cazibe merkezleri oluşturulmalıdır. Ülkemizde demiryolu taşımacılığının özellikle uluslararası taşımalarda payı oldukça azdır. Demiryolu modunun payı 2022 yılında ihracatta %1, ithalatta ise %0,8'dir. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hazırlanan 2053 Lojistik Ana Planında önümüzdeki yıllarda en fazla yatırımın demiryollarına yapılacağı açıklanmıştır. Demiryolu taşımaları sağlamış olduğu maliyet avantajı ile navlun fiyatlarını aşağı çekecek, böylece ürünlerimiz daha rekabetçi fiyatlarla dış pazarlara girebilecektir. Tekstil ve hazır giyimde ülkemizin rakibi konumunda olan Uzak Doğu-Asya ülkelerine kıyasla sürdürülebilirlik açısından avantaj sağlayabilmek ve 'yakın tedarikçi' konumumuzun güçlendirilmesi adına karbon ayak izi yüksek olan karayolu taşımacılığından demiryolu gibi alternatif taşımacılık modlarına geçiş önem arz etmektedir.

3.4.5. Hammadde Güvenliği

Tekstil ve hazır giyim için temel hammaddeler suni, sentetik, doğal ve rejenere elyaftır. Hammadde güvenliğinin planlanması açısından bu elyaf kaynaklarındaki durum ve projeksiyonlar esas alınmalıdır.

Gelecekte önemi daha da artacak olan suni elyaf üretimi Türkiye'de çok azdır. Viskon elyaf üretimi hiç yoktur. Küçük miktarda liosel elyaf üretimi yapılmaktadır. Viskon elyaf başta olmak üzere, suni elyaf üretilmesi için yatırım yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de akrilik elyaf, polyester elyaf ve polipropilen elyaf üretim kapasitesi bulunmaktadır. Polyamid üretimi yapılmamaktadır. Özellikle endüstriyel uygulamalarda kullanılan teknik tekstil açısından sentetik iplik kapasiteleri elyaf kapasitelerinden fazla olmasına karşın ithalat baskısı nedeniyle atıl kapasite kalmaktadır.

Türkiye'nin %80 dışa bağımlı olduğu elyaf hammaddeleri olan mono etilen glikol, akrilonitril ve saf tereftalik asit için yapılan yatırımlar desteklenmelidir.

Suni sentetik elyaf üretimine sağlanacak olan destek ve koruma Türkiye'nin uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülükleri çerçevesinde ve girdisi olduğu sektörlerin rekabetçiliğini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde tasarlanmalıdır. Yüksek yatırım maliyetleri nedeniyle petrokimya, elyaf ve iplik yatırımları oligopol piyasalarda işlem görmektedir. Hammadde güvenliğinin sağlanabilmesi için ulusal oligopol oyuncularının oluşmaları, gelişmeleri ve sürdürülebilirliklerini kollayan stratejik ticaret politikaları uygulanmalıdır.

Doğal elyaf açısından da başta pamuk olmak üzere; kendir, kenevir, yün, tiftik ve ipek üretimi mevcut ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir. Orta vadede doğal elyafa olan talep daha da artacak, dolayısıyla doğal elyafta hammadde güvenliği önümüzdeki dönemde daha da hassaslaşacaktır. Gerek eko-tasarım kuralları gerekse biyo-çeşitlilik, ormansızlaşma, çevre ve su ayak izi gibi kriterler dikkate alınarak alternatif hammadde kullanımına yönelik çalışmalar yapılmasında fayda görülmektedir. Bu çerçevede, kenevir gibi alternatif hammaddelerin kullanımının değerlendirilmesi, kenevirin yutak alanı özelliğinden de faydalanılarak tekstil sektöründe kullanımına yönelik Tarım ve Orman Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile ortak strateji belirlenmesi gerekmektedir.

Pamuk üretiminde miktar artışı kadar kalitenin yükseltilmesi de önemli bir ihtiyaç olarak bulunmaktadır ve gelecek dönemde artacaktır. Dünyanın en büyük altıncı pamuk üreticisi ve ikinci organik pamuk üreticisi olan ülkemizin bu önemli avantajını değerlendirmemiz gerekmektedir. İhracatımızı artırmamız ve korumamız amacıyla müşterilerin taleplerini karşılayabilmek için sürdürülebilir pamuk üreten çiftçilere ek destek verilmesi önemlidir (Organik pamuk, Better Cotton, rejeneratif pamuk, GMO Free Turkish Cotton markalı pamuk üretimi gibi sürdürülebilir pamuk üretiminin teşvik edilmesi gerekmektedir.).

Ulusal tarımsal sürdürülebilirlik stratejisi belirlenmeli ve destekleme Ar-Ge, eğitim ve yayın faaliyetleri ve yatırımları bu stratejiye uygun yürütülmelidir.

Suni sentetik ve doğal elyaf açığı giderek artarken pamuk ipliği üretiminde kapasite fazlası vardır. İthal pamuk ve enerji ile çalışan pamuk ipliği tesislerine yapılan yatırımların artması yatırım ve işletme sermayesi açısından verimsiz kaynak kullanımına neden olacaktır.

Ham derinin mezbaha ve kombinalarda yeteri kadar denetlenmemesi nedeniyle deri işletmeleri (tabakhane) kaliteli ham deri temininde güçlükler yaşamaktadır. Kesim ve yüzüm işlemlerinin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ham deriye zarar vermeden yapılmaması nedeniyle doğrudan veya dolaylı ihracat müşterilerinin istekleri yeteri kadar karşılanamamaktadır.

Ülkemizde her yıl yaklaşık 1 milyon büyükbaş ve 2,5 milyon küçükbaş hayvan Kurban Bayramı süresince kesime gitmektedir. Özellikle büyükbaş hayvanların ham derisi dikkate alındığından yıllık toplam kesimin yaklaşık %30'u sadece bu dört günlük bayram süresince kesilmektedir. Bu sebeple Kurban Bayramı süresince elde edilen ham derilerin çok ciddi kesim, yüzüm ve koruma hataları vardır ve sonuç olarak ham deri kalitesi oldukça düşüktür. Düşük kaliteli ham deri ile kaliteli ürün elde edilmesi mümkün değildir. Bu sebeple ihracatın gelişmesinin önündeki temel engellerden birisidir. Kurban Bayramında elde edilen ham derilerle ilgili bir diğer sorun da bu ham derilerin kayıt dışı kalma eğilimidir. Müstahsil makbuzu düzenlenmesi çözüm gibi durmakla birlikte kurban ham derilerini toplayan organizasyonların kayıt dışı kalma istekleri karşısında durumu çıkmaza sokmaktadır.

2002 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı (Mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı) tarafından yürürlüğe konulan Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmelik 2010 yılında yürürlüğe giren 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır. Derilerin Elde Edilmesi, Taşınması, Toplanması, Korunması, Ambalajlanması ve Depolanması Hakkında Yönetmelik yeniden yürürlük kazanmalı ve denetimler artırılmalıdır.

Kurban ham derileri müstahsil makbuzu dışında pratik bir çözümle kayıt altına alınmalıdır. Başta Kurban Bayramı olmak üzere yılın genelindeki canlı hayvan kesimlerinde ham derinin kesim, yüzüm ve koruma işlemlerine dikkat edilmesi ve bu süreçlerin yasal düzenleme ile güvence altına alınması ve denetimlerin yapılması gerekmektedir.

Canlı hayvan ithalatının da hayvan ve ham deri kalitesi yüksek ülkelere yapılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Ülkemizde özellikle 2017 sonrası yapılan canlı hayvan ithalatlarının büyük bir çoğunluğu deri kalitesi en alt sıralarda yer alan Brezilya ve Uruguay gibi güney Amerika ülkelerinden gerçekleşmiştir. Daha önceki senelerde yerli hayvanlardan elde edilen ham deri kalitesinde A/B kalite oranı %60 seviyelerinde iken son senelerde bu oran %20-30 seviyelerine gerilemiştir. Sonuç olarak büyükbaş hayvan varlığımız ve yıllık kesim miktarımız yetersizdir ve kalitesi her gün düşmektedir. Bu sebeple canlı hayvan ithalatının

Uruguay, Brezilya gibi ham deri kalitesi düşük yerlerden yapılması yerine canlı hayvan kalitesi daha yüksek ülkelerden yapılmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Kromlu deri ithalatında %10 ilave gümrük vergisi uygulanmaya başlanmıştır. Deri sektörü yerli ve yabancı kaynaklardan ham deri olarak bunu deriye dönüştürmektedir. Bugün yerli kaynaklarımızdan yılda 3,6 milyon büyükbaş ham deri elde edilmektedir. Ancak sektör yıllık yaklaşık 11 milyon adet büyükbaş ham deriye ihtiyaç duymaktadır. Diğer taraftan özellikle canlı hayvan stoku yüksek olan gelişmekte olan ülkeler kendi ham derilerini ülke içinde değerlendirmek üzere ihracına izin vermemektedir. Bu sebeple şu anda dünyadaki yıllık ham derilerin %52'sinin erişim dışı olduğu düşünülmektedir. Ham deri temini ile ilgili sorun yaşanması halinde sektör ihtiyacını kromlu deri ithalatı yoluyla karşılamaktadır. Bu nedenle 41.04 ve 41.05 pozisyonlarındaki kromlu deri ithalatından alınan ilave gümrük vergisi gözden geçirilmelidir.

Tekstil, deri ve el halıcılığı sektörlerimizin ihtiyacı olan doğal elyaf ve ham derilerin tedarik güvenliği uygulanan tarım politikalarıyla kritik önemde ilgilidir. Bu alanlarda tarım politikalarının oluşturulmasında sektörlerimizin talep projeksiyonları dikkate alınmalıdır.

3.4.6. Finansman

AB tarafından üye ülkelerin erişimine açılmış olan mali yardımlar yoğunlukla yeşil ve dijital dönüşüme yönelik hazırlanan projelere sağlanmaktadır. Sadece AB değil uluslararası finans kuruluşları da fonlanacak yatırımın sürdürülebilirlik kriterlerinin sağlanmasını esas almaktadır. Bu kapsamda, finansmana erişim sağlanması kadar mevcut finansman kaynaklarından faydalanabilmek üzere doğru projelerin geliştirilmesi de önem arz etmektedir.

Tekstil ve hazır giyim sektörünün yeşil dönüşümü ciddi bir finansman ihtiyacını da beraberinde getirecektir. Bu kapsamda:

- Yeşil dönüşüme yönelik projelere ilişkin gerek AB gerekse uluslararası finansman mekanizmaları bulunmakta olup ülkemiz teşvik ve devlet yardımları mevzuatının da yeşil dönüşüm öncelikleri dikkate alınarak gözden geçirilmesi,
- Tekstil ve hazır giyim sektörünün yeşil dönüşümü için gerekli olacak finansman ihtiyacının karşılanabilmesi için öncelikle sektörün yeşil dönüşüm ihtiyacına yönelik farkındalığının artırılması,

- Bu doğrultuda sektörün yeşil dönüşümü için öncelikli alanlar belirlenerek, kılavuz dokümanlar hazırlanması; iyi uygulama örneklerinin tanıtılması ve proje yazımına ilişkin eğitimler verilmesi gibi destekleyici faaliyetlerin kurgulanmasına

yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

3.5. Plan Amaç, Hedef ve Politikaların Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile İlişkisi

On İkinci Kalkınma Planı dönemine ilişkin bu Çalışma Grubu Raporunda yer verilen konuların en önemlisi olan AYM dönüşümü sektörlerimiz için bir tehditten çok bir fırsat olarak görülmektedir. Uyum çalışmalarına ayak uydurmaya çalışmak yerine, değişim süreçlerinde başı çekerek uygulamaların ayrımcı olmayan şartlarda hayata geçirilmesini sağlamak suretiyle AB pazarında rakip ülkelerden pozitif yönde ayrışma imkânı yakalamanın yanında Birleşmiş Milletler sürdürülebilirlik amaçlarının tamamıyla uyum içerisinde kalınacaktır.

Döngüsellik kapsamında esas olanın atık oluşumunu engellemek olduğu göz önüne alınarak hazır giyim sektöründe yeni yaklaşım daha fazla üretmek değil, üretilmiş hazır giyim ürününün azami oranda kullanılması ve atık aşamasına geldiğinde son çare olarak geri dönüştürülmesi olacaktır. Bu noktada hazır giyim sektöründe tamirat, yeniden kullanıma hazırlama, ikinci el ve kiralama gibi uygulamaların yaygınlaşması beklenmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre küresel moda sektöründe döngüsel ekonomi modellerinin payının günümüzdeki %3,5 oranından 2030 yılında %23'e ulaşması ve 700 milyar dolarlık bir iş hacmi yaratması beklenmektedir. Bu doğrultuda, ülkemiz hazır giyim sektörünün üretimi artırmaya değil, çevresel üretime ve daha yüksek katma değer yaratmaya yönelik yatırımlara yöneltilmesinde, yaygınlaşması öngörülen döngüsel ekonomi modelleri dikkate alınarak gelecek projeksiyonlarının yapılmasına yönelik politika önerileri yapılmış ve düzenlemeler önerilmiştir.

3.6. Plan Hedeflerini Gerçekleştirmek İçin Yapılması Önerilen Araştırmalar

3.6.1. Dijital Dönüşüm Uyum Stratejisi

Gelecek Plan döneminde sektörlerimizin karşılaştacağı belirleyici değişim dinamiklerinden birisi dijital dönüşümdür. Dijital dönüşüm, işletmeler arası ve işletme içi olmak üzere iki temel düzlemde gerçekleşmektedir. İşletmeler arası düzlem sektörlerimizdeki işletmeleri, kamu kuruluşlarını, gümrükleri, denetim kuruluşlarını kapsamakta olup ulusal bir

plan çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bu düzlemdeki değişimin sağlıklı yönetilebilmesi ve sektörlerimizin Avrupa Dijital Tek Pazarına adaptasyonu için gereken makro politikalara yardımcı olacak bir çatı uyum stratejisi ve sektörlerin dönüşümü için firmalara hazır çözümler sunan paketler geliştirilmelidir. Sektörlerimizde faaliyet gösteren meslek örgütleri, ihracatçı birlikleri ve sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanan, AB tarafından desteklenen ve finanse edilen projeler birbirleriyle bütünlük sağlayacak, değer ve tedarik zincirinin tüm aktörlerini kapsayacak nitelikte planlanmalı ve yürütülmelidir.

3.6.2. Yeni İş Modellerini Destekleyecek Merkeziyetsiz Yapılanmalar

Başta AYM ve dijital dönüşüm olmak üzere yeni değişim dinamiklerinin sektörlerimiz üzerindeki en önemli etkileri değer ve tedarik zincirleri üzerinde neden olacağı arz ve talep yönlü değişikliklerden kaynaklanacaktır. Nihai tüketicinin değişen tercihleri, talep ve üretim teknolojilerinde dijitalleşme ile sağlanan veri akışı da arz yönlü dinamikler yaratacaktır. Değer zincirlerine yeni değer halkaları eklenecektir. Yeni değerleri üreten yeni tedarikçiler filizlenecektir. Bu yeni değer ve tedarikçilerin zincire katılması yeni iş modellerinin ortaya çıkması anlamına gelecektir.

Talep yönlü değişimin ana unsurları tüketicinin katma değeri yüksek, uzun süre dayanıklı, ekolojik, sürdürülebilir ürünlere yönelmesidir. Bununla birlikte tüketicinin kendisini giysi ile ifade etme ve giysileri kendine özgüleme ihtiyaçları da güçlenerek devam edecektir. Bu eğilimin e-perakende satış kanallarının yükselişiyle beslenmesi perakende marka sayısını artıracaktır. Sonuç olarak artan müşteri ve model sayısına karşılık, model ve müşteri başına sipariş hacimleri düşecektir.

Talep yönlü değişim dinamikleri değer zincirinin ürün geliştirme aşamalarındaki aktörlerin iş yükünü artırırken, kullanılan fiziki kaynakları azaltmaya zorlayacaktır. Artan ölçek ve azalan kaynak tüketimi sonrasında kendi modelhanesi bulunmayan KOBİ'lere hizmet veren serbest dijital modelhaneler yeni değer yaratıcıları olarak tedarik zincirine eklenecektir. Bu gelişme daha çok KOBİ'nin doğrudan kendi tasarımı ile üretim ve ihracat yapmasına neden olacağı gibi yeni ortaya çıkan perakende markalarının kendi tasarımlarını üretirme konusunda kabiliyetlerini artıracaktır.

Artan perakende marka sayısı, bunların sipariş hacimlerine uyumlu üretici KOBİ'ler ile bulunduğu çoğu birbirleriyle doğrudan ticaret yapabilen çok sayıda küçük orta ölçekli marka-üretici eşleşmelerinin hâkim olduğu piyasalara evirilecektir. Mevcut pazar yeri

uygulamaları hâlihazırda çok sayıda küçük üreticiyle tüketiciyi birbiriyle ticaret yapabilir hale getirmektedir. Ancak bunlar da diğer geleneksel perakende zincirleri ve markalar gibi üretici ile tüketici arasındaki ticaretin içerisinde yüksek ve advalorem bazlı hizmet bedelleri tahsil etmektedir. Diğer yandan özellikle blok zinciri ve yapay zekâ uygulamalarının devreye girmeleriyle arkalarında merkezi bir yapının bulunmadığı çok sayıda aktörün birbiriyle ticaretini düzenleyebilecek kapasitede yeni merkeziyetsiz yapılar oluşma arifesindedir. Bunların merkeziyetsiz olmaları dolayısıyla aracılık hizmetleri büyük ölçüde ucuzlayacak ve lojistik açısından etkin konsolidasyonlar gerçekleşebilecektir. Buna göre orta-uzun vadeli bir plan, parçalanmış pazarlarda tüketici talebini konsolide eden, küçük ve orta ölçekli marka-üretici eşleşmelerini sağlayabilen merkeziyetsiz yapıların oluşturulmasına yönelik araştırmaları desteklemelidir.

3.6.3. Verimlilik Artırıcı Endüstri Yapılanmaları

Dijital dönüşüm süreçleri üretim aşamaları arasındaki veri akışını hızlandırmakta, detaylandırmakta ve hataları azaltmaktadır. Geleneksel üretim organizasyonu içerisinde etkin veri akışının sağlanması için aynı işletme içerisinde yürütülmesi gereken iş süreçlerinin bu gelişmeler sonrasında işletme dışında yürütülebilmesi imkânı artmaktadır. Bu çerçevede sağlıklı veri akışı sağlandığında işletme dışında alınabilecek iş süreçleri daha verimli oldukları mekânlara taşınabilecek, dahası bu mekânlarda kurulacak serbest tedarikçiler tedarik zincirine eklenerek sektör geneline hizmet verebilecektir. Bu değişimin desteklenmesi toplam sektör verimliliğinin artmasına ve küçük orta ölçekli marka-üretici eşleşmesinin gelişmesine imkân sağlayacaktır.

Dijital çözümler sayesinde üretim sürecindeki ana iş istasyonlarının mekânlarının serbestçe belirlenebilme olanağının ortaya çıkmasıyla kesimhanelerin organize sanayi bölgelerinde tekstil üretimine yakın yerlerde olduğu, hazır giyim atölyelerinin iş gücüne yakın köy kavşaklarında kurulduğu, kalite kontrol süreçlerinin mobilize olarak kumaş ve mamullerin üretildiği mekânlarda gerçekleştirilebildiği bir üretim organizasyonu mümkün kılınabilecektir.

Bu tür endüstri bazında yalın üretim pratiklerini hayata geçirebilmek için değer ve tedarik zincirinde hangi yeni aktörlere ihtiyaç olduğu, bunların hangilerinin ekonomik anlamda gerçekleştirilebilir nitelikte olduğu, bunları desteklemek için hangi tedbirlerin alınması gerektiği gibi konularda yapılacak araştırmalar desteklenmelidir.

3.6.4. Alternatif Hammadde Araştırmaları

Yeşil Mutabakat kapsamında ele alınan biyo-çeşitliliğin korunması ve ormansızlaşmanın önlenmesi gibi politikalar kapsamında tekstil üretimi için kullanılacak hammaddelerin seçimi de önem kazanacaktır.

Genel olarak bakıldığında, tekstil üretiminde yaygın olarak kullanılan geleneksel pamuğun üretimi, dünyadaki tüm ekim alanlarının %2,4'ünü kaplamakta, tarımsal ilaçların %22,5'i pamuk üretiminde kullanılmakta, pamuk üretimi için diğer liflere göre çok daha fazla sulama ihtiyacı bulunmaktadır. Geleneksel pamuğa alternatif olarak kullanılan viskoz gibi materyaller ise ormansızlaşmaya neden olmaktadır. Zira bir ton viskoz üretimi için 4.5 ton ağaç kesilmektedir⁷.

Bu doğrultuda, tekstil üretiminde organik pamuk kullanımı önem kazanmakla birlikte AB tarafından tekstil üretiminde hammaddelerin bio-çeşitliliğe, ormansızlaşmaya etkisi, çevre ve su ayak izi gibi konular dikkate alınarak alternatif hammadde kullanımına yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılmaktadır.

3.6.5. Karbon Elyaf Araştırmaları

Karbon elyaf hafifliğine karşın sahip olduğu olağanüstü dayanıklılığı sayesinde birçok sektörde devrim yaratan bir tekstil hammaddesi olarak ortaya çıkmaktadır. Başlangıçta havacılık uygulamaları için geliştirilen karbon elyaf üstün özellikleri sayesinde farklı sektörlerde kullanılmaya başlamıştır. Yüksek dayanıklılık-ağırlık oranı, korozyon direnci ve kusursuz yorgunluk performansıyla çok sayıda sektörlerde yaygın ilgi görmeye başlamıştır.

Karbon elyafın gelecekteki en önemli kullanım alanlarından birisi inşaat ve altyapı sektörü olacaktır. Özellikle depreme dayanıklı inşaatların yapımında kullanılabilir olması deprem kuşağında bir ülke olarak Türkiye için önemli bir avantajdır. Karbon elyaf takviyeli polimerler yapıları güçlendirmede önemli avantajlar sunmakta; artan dayanıklılık, uzun ömür ve depreme dayanıklılığı yüksek ve sürdürülebilir inşaat uygulamalarına olanak tanımaktadır.

Hafif ve sağlam özellikleri daha uzun ve verimli rüzgâr tribünü kanatlarının üretilmesine imkân sunmaktadır. Otomotiv sektöründe yakıt verimliliği yüksek hafif araçlar için bir

⁷ <https://fashionvalues.org/methods/Introduction-Fashion-and-Biodiversity>

dönüşüm sağlamaktadır. Titreşim sönümlenme özelliği protez ve spor ürünleri başta olmak üzere birçok nihai tüketici ürününde tercih edilen malzeme olmasına yol açmaktadır.

Karbon elyafın olağanüstü özellikleri, birçok sektörde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Hafifliğiyle birlikte sağlamlık ve korozyon direnci, havacılık, otomotiv, spor, yenilenebilir enerji, inşaat ve tıbbi sektörleri dönüştürmeye başlamıştır. Sektörlerimiz açısından gerek ana madde gerekse ara mamul üretiminde önemli bir değişim ve dönüşüm karbon elyafın odağında olduğu yenilikler kanalından oluşacaktır. Bu nedenle, gelecek plan döneminde karbon elyaf araştırmalarının teşvik edilmesi ve desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

4. SONUÇ ve GENEL DEĞERLENDİRME

Sektörlerimiz emek yoğun yapısı ve ihracata dönük olması nedeniyle ulusal ekonomimiz açısından stratejik öneme haizdir. Çarpan etkisinin yüksek oluşu, sektörlerimize sağlanan devlet desteklerinin etki alanını etkin bir şekilde tabana yaymaktadır. Sektörlerimizin Türkiye ekonomisinin gelişmesine aşağıdaki kanallardan çok güçlü etkisi olmaktadır.

Tekstil ve konfeksiyon sektörleri yoğun iş gücü gerektiren sektörlerdir. Bu yönüyle sektörlerimizdeki büyüme, işsizlik oranını düşürmektedir. Özellikle kadın istihdamı açısından da önemli bir rol oynamaktadır. 2022 Aralık ayı itibarıyla hazır giyim sektöründeki istihdam, imalat sanayinin toplam istihdamının %16'sını oluşturmuştur. Sektörlerimizin toplamı imalat sanayi istihdamının %29'una karşılık gelmektedir. Hazır giyim sektöründe çalışanların %53'ü kadındır. İmalat sanayide çalışan kadınların %31'i hazır giyim sektöründe istihdam edilmektedir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, Türkiye'nin ihracat gelirlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Dış ticaret açığının dengelenmesinde ülke ekonomisinin önemli dayanağıdır. Sektörlerin toplam ihracatı 2022 yılında 36,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve toplam ülke ihracatının yaklaşık %15'ini oluşturmuştur.

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, bir ülkenin sanayileşme sürecinde önemli rol oynamaktadır. Sektörlerimizdeki yatırımlar, üretim süreçlerini geliştirmek ve verimliliği artırmak için yeni teknolojilerin kullanımını teşvik etmektedir. Otomasyon, robotik sistemler ve dijitalleşme gibi ileri teknolojilerin ülke ekonomisine ana giriş kapılarından birisi tekstil ve konfeksiyon sektörleridir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörleri genellikle kırsal bölgelerde faaliyet gösterdikleri için bu bölgelerde yarattıkları istihdam sayesinde göç eğilimini azaltmakta, bölgesel ekonomileri desteklemektedir. Sektörün bölgedeki varlığı yerel hammadde kaynaklarının kullanımını ve yerel tedarikçilere olan talebi artırmaktadır.

Bunlara ilaveten, tekstil ve konfeksiyon sektörü, moda endüstrisinin temel bileşenlerinden biridir. Moda, bir ülkenin kültürel mirasını ve yaratıcılığını yansıtır ve turizme olumlu katkılar sağlar.

Özetle sektörlerimiz Türkiye ekonomisinin gelişimine istihdam yaratma, dış ticaret gelirlerinin artırılması, sanayi ve teknolojik gelişim, yerel ekonomik kalkınma ve moda

endüstrisiyle turizm getirmek gibi birçok kanaldan destek olmaktadır. Ancak bu desteklerin etkinliğinin artması için Raporda değinilen cari sorunlara yönelik tedbirlerin hızlıca alınması gereklidir.

2023 yılının Şubat ayında Kahramanmaraş ve Hatay merkezli meydana gelen depremler sonucunda sektörlerimizin önemli imalat üstlerinden olan bölgelerde can ve mal kaybı olmuştur. Yaraların sarılması ve eskisinden daha sağlıklı bir ekonomik ve sosyal ortamın oluşturulabilmesi için bölgedeki üreticilere çok yönlü destekler sağlanması gerekmektedir. Bu destekler sağlanırken teşvik edilecek tüm faaliyetlerin ve yatırımların sürdürülebilirlik, döngüsel ekonomi, enerji verimliliği yenilenebilir enerji ve sosyal sorumluluk kriterlerine tabi tutularak tasarlanması gereklidir.

Alternatif hammaddeler ve organik pamuk, ülkemizin rekabetçiliği açısından kritik öneme haiz olmaya devam etmektedir. Bu anlamda tarım politikaları ile sanayi politikalarının birbirleriyle yakın istişare halinde belirlenmesi gereklidir. Tarım politikalarıyla desteklenmeyen sanayi ve ticaret politikalarının etkisi zayıf kalacak ve arzu edilen sonuçlara ulaşılması mümkün olmayacaktır.

Deri ve deri mamulleri sektörlerimizin, hayvancılık politikalarıyla sağlanacak olan iyileştirmelere acilen ihtiyacı bulunmaktadır. Gıda politikaları çerçevesinde ithal edilen canlı hayvanların deri sanayi için önemi göz ardı edilmemelidir. Kültürümüzün ayrılmaz bir parçası olan Kurban Bayramı'nın deri sektörünün rekabetçiliğine katkıda bulunmasına yönelik teknik mevzuat düzenlemelerinin yapılması geciktirilmemelidir.

El dokuma halı ve kilim sektörünün piyasa ekonomisi içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için gerekli ortamı yaratacak, bu sayede ülkenin uzun vadeli kalkınma stratejisine, kültürün gelecek nesillere iletilmesine ve bu durumun istikrar içinde sürdürülmesine katkıda bulunarak İstanbul'un el dokuma halı ve kilimler için dünyanın ticaret merkezine dönüşmesini sağlayacak stratejik ve güdümlü bir master planının uygulamaya alınması çalışmaları ivedilikle başlatılmalıdır.

Sektörlerimiz için On İkinci Kalkınma Planı dönemi içerisinde bu Çalışma Grubu Raporu kapsamında öngörülmüş olan 3 temel dinamik sürdürülebilirlik, dijital dönüşüm ve sosyal sorumluluktur.

Sürdürülebilirlik konusu yenilenebilir enerji ve döngüsel ekonomi başlıkları altında toplanmaktadır. Yenilenebilir enerjiye, enerji verimliliğine yönelik hususlar eklenmekte ve

2050 sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda sıfır karbon hedefine ulaşılması istenmektedir. Döngüsel ekonomiye geçiş ise sektörlerde yepyeni iş modellerinin doğmasına neden olacaktır. Atıklar hammadde olarak değerlendirmekte, kirletici endüstriler artık yeni hammadde sağlayıcılarına dönüşmektedirler. Atık yönetimi işletmelerin satın alma ve pazarlama departmanlarının iş süreçleriyle entegre olmaktadır.

Dijital dönüşüm tedarik ve değer zincirlerinin farklı katmanlarında yeni aktörlerin ve yeni değerlerin zincire eklenmesine yol açmaktadır. İşletme içi proses verilerinin departmanlar arası akışı etkinleştikçe geleneksel işletme yapılarının değişerek birbirlerinden daha uzak ancak daha verimli olacakları mekanlara taşınmaları mümkün olmakta veya bu süreçler münferit yeni değer zinciri aktörleri tarafından üretilmeye başlayabilmektedir. Dijital dönüşümün bir diğer düzlemi işletmeler arası veri akışına yöneliktir. Farklı işletmeler tarafından yürütülen imalat ile lojistik süreçleri işletme içi koordinasyon kadar verimli hale gelebilmektedir. Son olarak dijital dönüşüm üreticiler ile tüketiciler arasındaki iletişimi güçlendirmekte, küçük imalatçıların ve küçük perakendecilerin kendi aralarında konsolide olarak verimli lojistik ağlar oluşturabilmelerini, küçük adetli siparişlerin küçük adetli talep ile buluşmalarını sağlayabilmektedir. Bu noktada Avrupa dijital tek pazarı etkin bir entegrasyon altyapısı kurulmasını sağlayacaktır. Avrupa tek pazarına ülkemizin entegre olması 1995 yılında Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin kurulması kadar belirleyici bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş pazarlarda kurumsal sosyal sorumluluk artan tüketici farkındalığıyla birlikte artık kamunun belirlediği yasal yükümlülüklerin çok daha ötesinde yükümlülükler doğurmaktadır. Tedarik zincirleri boyunca her aşamadaki faaliyetin uyumlu olması ve bunun raporlanması, sektörlerimiz için gelişmiş ülke pazarlarına yönelik organizasyonları ciddi şekilde gözden geçirmelerini ve kendi tedarik yönetimi sistemlerini oluşturmalarını zorunlu kılacaktır.

Yeni iş modellerinin ortaya çıkması dijital dönüşümün güçlenmesi değer zincirine sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomiyle ilgili yeni değerlerin eklenmesi sonucunda bu süreçleri yürütebilecek niteliklerde insan kaynakları yetiştirilmesine ihtiyaç duyulacaktır. Hâlihazırda geleneksel iş süreçlerinde ihtiyaç duyulan teknik personel yarı eleman ihtiyacının karşılaşmasındaki dar boğazın mutlaka aşılması gerekmekte ancak bundan da öte yeni iş

süreçlerine ilişkin müfredatların ve eğitim programlarının acil bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Değişim dinamikleri çerçevesinde ortaya çıkan yeni yükümlülükler beraberinde denetim sorunsalını da getirmektedir. Denetimlerin etkin ve doğru yapılması yeşil aklama gibi asimetrik rekabet şartlarını doğuran uygulamalar karşısında kurallara uyan oyuncuların yegâne umududur. Diğer yandan denetimlerin artan maliyetlerinin üretici ve tüketiciye yansımaları kaçınılmazdır. Bu nedenle denetim süreçlerinin ortak ulaştırılması verimliliklerinin artırılması için çalışmalar yapılması önemli bir gerekliliktir. Denetimler sırasında toplanan bilginin hassasiyeti denetimlerin bağımsız ve şeffaf yapılar içerisinde yürütülmesinin önemini de giderek artırmaktadır. Bu noktada dünyanın en büyük üreticilerinden ve ihracatçılarından olan ülkemizin kendi denetim aktörlerini ve kalite programlarını oluşturması gerekmektedir.

Bu üç değişim dinamiği On Birinci Kalkınma Plan döneminde de değerlendirilmiş; kamu kuruluşlarımızın, meslek örgütlerimizin, üretici ve ihracatçılarımızın dikkatine getirilmiştir. Yeni Plan döneminde bu dinamikler artık en büyük ihraç pazarımız olan AB'den de pazara giriş için yerine getirilmesi gereken somut yükümlülüklerle dönüşmüştür. Bir önceki plan döneminde bu konularda sektörümüzün farkındalığını artırmaya eğitim seviyesini yükseltmeye yönelik olarak önerilen faaliyetler artık sınırda karbon vergisinin yönetilmesi, dijital ürün pasaportunun oluşturabilmesi için gerekli alt yapıların ve mevzuatların oluşturulması kriterlerinin belirlenmesi faaliyetlerine dönüşmüştür.

Sektörlerimizin rekabetçiliğini koruması ve güçlendirmesi için gereken en önemli yapısal unsur tedarik ve değer zincirinin her aşamasında çok sayıda aktörün Türkiye'de yoğun bir ekosistemi oluşturmuş olmasıdır. Özel sektördeki üreticiler, ihracatçılar, meslek örgütleri ve düzenleyici bakanlıklarımız sektörlerimizi bekleyen dönüşüm dinamiklerinin son derece farkında ve gereğinin yapılması konusunda karardır. Ancak tüm bu olumlu unsurların koordineli ve birbirini tamamlayan bir harmoniye kavuşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Birbirinden izole olmuş, zamanlamaları örtüşmeyen münferit girişimlerin müspet netice alınmasına katkı sağlaması beklenemez. Bu nedenle başta yasal düzenlemeleri yapacak olan bakanlıklarımızın ve bunlarla yakın ilişkide çalışmakta olan meslek örgütlerimizin bir üst koordinasyon platformu oluşturarak farklı eylemleri ve projeleri sinerjik hale getirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer yandan yeni Plan döneminin başarısı için en önemli unsurlardan birisi de makroekonomik istikrar ortamının hızla yeniden sağlanmasıdır. Teknik ve yasal düzlemde alınacak her türlü tedbirin ve hazırlanacak politikaların hayata geçirilebilmesinin altın anahtarı finansmandır. Dönüşümün maliyetini hafifletecek, yeni aktörlerin güçlenmesine imkân tanıyacak ucuz finansman olmaksızın en iyi politikaların bile hayata geçirilmesi mümkün olmayacaktır. Söz konusu finansmanın ülkemize getirilebilmesi için de yasal ve makroekonomik altyapının elverişli olması öncelikli şarttır.

KAYNAKLAR

- UN Population Division Data Portal, <https://population.un.org/dataportal/home>
- Ellen MacArthur Foundation, Rethinking business models for a thriving fashion industry <https://ellenmacarthurfoundation.org/fashion-business-models/overview>
- WTO; World Trade Statistical Review 2022, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtsr_2022_e.htm
- Sürdürülebilir ve Döngüsel Tekstil Avrupa Birliği Stratejisi Özeti, <https://www.ihkib.org.tr/fp-icerik/ia/d/2022/08/26/ab-donguseltekstilstratejisi-nisan2022-ihkib-arge-202205051117030123-ecfc4-202208261726330157-732F1.pdf>
- Partnership for Cleaner Textile: <https://www.textilepact.net/> .
- The Business Standart 27,6,2023, <https://www.tbsnews.net/economy/rmg/bangladesh-hosts-half-top-100-leed-certified-green-factories-across-globe-581062>
- USGBC, <https://www.usgbc.org>
- UNEP, Sustainability and Circularity in the Textile Value Chain - A Global Roadmap, <https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/resources/sustainability-and-circularity-textile-value-chain-global-roadmap>

www.sbb.gov.tr



TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Ankara 2023

Necatibey Cad. No: 110/A 06570 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 • Faks: +90 (312) 294 52 98

ISBN NO: 978-625-8356-19-9

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILMAZ.